YÖN

HAFTALIK GAZETE

TÜRKİYENİN TOPRAK DÂVASI

ORTA SAYFADA →

(Fotoğraf: Fikret OTYAM)

TÜSTAV

Yıl : 1 - Sayı : 9 | 14 ŞUBAT 1962 | 100 Kuruş

BİLDİRİ

İlk sayısı çıktığı günden itibaren YÖN okuyucuları, telgraf ve mektuplarla müracaat ederek imzalarının bildiriye konmasını istemişlerdir. Gelen imzaları ve mektupları sırası ile yayınlamaya bu sayımızda da devam ediyoruz. Yer darlığı dolayısile bu sayımıza koyamadıklarımızı ve daha sonra gelenleri önümüzdeki sayılarda yayınlayacağız.

Diğer taraftan, Bildiri'ye imza koyan okuyucularımızdan bazıları, şu veya bu noktanın daha fazla açıklanmasını istemekte, sorular sormaktadırlar. Çok az sayıda olmakla beraber, Bildiri'ye katılmadıklarını yazanlar ileri sürülen fikirlere karşı cephe alanlar da vardır. YÖN önümüzdeki sayılarından birinde bu noktaları tartışma konusu yapacak ve çeşitli görüşlerin daha iyi belirtilmesine çalışacaktır.

Bildirinizi okudum. Yüzyıllar boyunca felâketten felâkete sürüklenen ve bir türlü kendisini toplıyamıyan Türk cemiyeti yapısına uygulanması gereken sistemi kısa da olsa tesbit eylemiş bulunan bu vesikayı düşüncelerimle çelişme halinde görmedim. Bu sebepledir ki bu bildiriye imzalarını koymuş ve koyacak olanlarla beraber olduğumu belirtmek istedim.

Bu vesile ile de uyarıcı ve düşündürücü yazılarına ara vermemelerini YÖN'ün sahip ve yazarlarından rica eder, bütün YÖN ailesine muhabbet ve hürmetlerimi iletirim.

Dr. Fahrettin YAKAL
(Emekli Tümgeneral)

★

Aydınların bildirisini okurken heyecanımdan, sevincimden âdeta şaşırdım. Türkiyede böyle ışıklı bir sesin böyle bir çoğunluktan, toptan çıkacağını, bağıracağını «Ben İşitmeden ölürüm» diyordum. O kadar mutluyum ki...

Mehmet GÜLTEKİN
(Köy öğretmeni)

★

Gazetenizin «Bildiri» sinde şeklini bulan fikirlerimle, hemfikir arkadaşları tebrik ederim. Bildiride, toplumun ve emeğin hizmetinde toplanan imzaların yanına imzamı koyuyorum.

Sosyal alanların bizde geç kalmış tarihi oluşumu önüne çıkıp «suçlu benim!» dercesine direnenler gidişatı önlemekten çok hakiki benliklerini ortaya koymuş olacaklar.

Demokrasiyi gericiliğin geviş getirme serbestisi zanneden bir takım kimseler, sosyalizmin gelişmesine engel olmakla, komünizme yer hazırladıklarını bilmelidirler. Bunun için mideleri ile değil kafaları ile düşünmeleri icap edecektir.

Tahsin BAYRAKTAR

★

Öyle bir dâvaya öncülük ediyorsunuz ki, vatan ve millet aşkını şahsi menfaatleri uğrunda soysuzlaştıranlar tuttuğunuz yoldan sizleri geri döndürmek için en sinsi ve menfur davranışlardan eminim çekinmiyeceklerdir. Yolunuza çıkacak bu engeller, yıllardır ihmal ve istismar edilmekten bıkmış milyonlara telkin ettiğiniz milli uyanış karşısında mutlaka eriyip gidecektir. «Bildiri»nize zerrece tereddüt etmeksizin muvafakat ettiğimi bildirir, iştiyakla imzamı koyarım. Hürmetlerimle!..

Yaşasın «Sosyal Adalet!»
İbrahim KILIÇ
(Ast Sb. Üst Çvş.)

★

Bildirinizi dikkatle okudum, en önemli yurt sorunumuz olan İktisadiliği, sosyal bir görüş çerçevesinde büyük bir samimilik, cesaret ve sorumlulukla yansıtmaktadır.

Aynen katıldığım bu görüşlere, olumlu birkaç tepkinin dışında; bazı haftalık ve günlük yayınların karışık düşüncelerinde «İktisadilik» bulunmayışı, bunların, bu alanda ne kadar samimiyetsiz ve fikir yoksulu olduğunu göstermektedir...

Elimdeki yeni sayısını da dikkatle izlediğim YÖN'ün aynı seviyesizliğe düşmeden olumlu yolunda ilerlediğini görmekten mutlulanıyor, başarılar diliyorum...

Özen ELSON

Kendi hesabıma «Düşünen adam» yazarına şunu söylemek isterim:

Bilginin de bir tekel metaı olduğunu bilmiyorum. Orta öğretmen, kasaba veterineri, gazeteci, ve ilk okul öğretmeninin bilgiyi (Tahsisen bahis konusu olan bilgiyi) elde edemiyecekleri iddiası bilgiye çok aykırı bir iddia, bu bir

Bilginin elde edilmesine yarayan çeşitli metod ve vasıtaları kullanmanın yalnız sizlere has bir mutluluk olduğu düşüncesine saplanmanız büyük bir gaflet, bu iki.

Hele «Düşünen adam» yazarı gibi fikirlerin adamı olmağı isteğini güdenler için mütevazi vatandaşlar dahi olsalar, toplulukta kimseyi ne yönden olursa olsun küçümsemek yakışmaz. Ve bu bir bakıma tehlikelidir de, zira bu çeşit davranışlarla kendi görüşlerine katılmak isteyenlere hiç de iyi örnek vermiş olmazlar. Saygılar.

Dr. Fahrettin YAKAL
(Emekli Tümgeneral)

Bildiri hakkındaki yazınızı «YÖN» de okudum. Orada: Bir kasaba veterineri, bir orta mektep öğretmeni, bir köy öğretmeni sosyalizmden ne anlar diyorsunuz!... Bu, olsa olsa çevreye gösteriş için yapılan bir harekettir; yarı münevverler sosyal sorunlardan anlamaz gibilerden daha ne buluşlar...

İlkönce dil işinde çelişiyoruz. *Okulu mektep, aydını* münevver diyen «DÜŞÜNEN ADAM» cılara şunu hatırlatmak gereklidir: - ki, kendilerini tam aydın sayıyorlarsa.. - Sizin savunuculuğunuzu yaptığınız tam aydınların, toplum için çabalarını son on yılda gördük. Asırlardan bu yana çıkarıcıların çığırtkanlığını yapan siz ve sizin gibilerin yüzünden, Türk toplumu ilkel koşullardan kurtulamamıştır. Ben kişiliğim üstüne; «BİLDİRİ» yi niçin, neden imzaladığımı çok iyi biliyor; diğer imzaların da en az benim kadar bu işte ilginç olduğunu sanıyorum. Karşınızda dev gibi yükselen uyanık gruba karşı, ürküntünüzün sebebi oldukça *açık anlaşılmaktadır. Bir* takım iktisadi terimleri sıralıyarak emekçi çevrelerin gözünü boyayamazsınız.

Abdullah HIŞIL
(Öğretmen)

★

Bildirinizi okudum. Bugün memleketimizin içinde bulunduğu şartlar, ancak sosyalizmle halledilebileceğine inananlardan biri sıfatiyle imzamı koyuyor, ve bütün gücümle inançlarımıza iştirâk ediyorum.

Ramazan HANTA
(CHP Ceyhan Gençlik kolu Başkanı)

★

Yön'ün Devletçiliğe alt halkı fikir birliğine davet çağrı idari, iktisadi, siyasi ve içtimai noksanlarımızı tamamlayıcı tedbir sayarak Bildiri'yi tatminkâr buldum.

Dâvaya inanarak katılıyorum.

Celâl ARAL
(MSP Yozgat İl Başkanı)

İMZALAR

ÜMRAN BARAN (Trabzon Ses Gazetesi Sahibi), NECDET ZÜMRÜTDAL (Sitajer Tütün eksperi), OĞUZ TANSEL (Öğretmen), ÜLKÜN TANSEL (Orta Doğu Teknik Üniversitesi Maden mühendisliği bölümü), ÖZER ÖZERTEN (Sanatkâr), AHMET LÜTFİ HİSARLI (Serbest) VELİ ERSİN (Hoca), FARUK KESKİNCİOĞLU (Berber)' MÜMİN ÇINKILINÇ (Sayacı), YUSUF YELEN (Kunduracı), AHMET ULUÇAY (İşçi), ŞEFKİ ŞEKER (Kunduracı), RUHİ GÖKTEKİN (Gazeteci), ABDULLAH ERTÜRK (İlk öğretim Müfettişi), HAŞİM KANAR (İlk öğretim Müfettişi), MEHMET TANRIKULU (İlk öğretim Müfettişi), NİMET KANAR (Öğretmen) ALTAY BİLGEOĞLU (İşçi), H. VEDAT ÇALIŞKANLAR (Terzi), HÜSEYİN TİL (Öğretmen), SEYFİ ÖZGEN (Hukuk Fakültesi öğrencisi, Almanya), MEHMET FIRAT (Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencisi), NECMİ OĞUZ (Orman İşletmesinde memur), AHMET BRAZER (İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi öğrencisi), SÜLEYMAN ÇALIŞIR (İstanbul Üniversite Orman Fakültesi öğrencisi), *REMZİ EKER (İstanbul Üniversitesi Orman* Fakültesi öğrencisi), HÜSEYİN VARYOZ (Teknisyen Ast, Subay Kıdemli Başçavuş), İLKER YALTIRIK (Galatasaray Lisesi öğrencisi), BAKI KADIOĞLU (Doktor), İHSAN BARIN (Motor Tekniker öğrencisi), KAHRAMAN SAKAR (Terzi), MAHİR HACIARIFOĞLU (Öğretmen Okulu edebiyat öğretmeni), EROL ALTINTAŞ (Hukuk Fakültesi öğrencisi), ERCAN EYÜBOĞLU (Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencisi), GÜNGÖR POSTALLIOĞLU (Hava Teğmeni), KAMURAN TEMİZEL (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi mezunu ADNAN GÜLTEKİN (Balıkçı Lise mezunu), BİRCAN ÖDEMİŞ (Lise öğrencisi), İBRAHİM TOPÇUOĞLU (Müteahhit, T.S. Partisi İzmir İl Başkanı), BEHÇET ŞEN (Galata Nahiye Müdürü), FATMA ARDA (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü öğrencisi), ERDOĞAN TÜRER (Çiftçi), TEKİN H. ÇULLU (Sendikacı T.C. Kurucu Meclis Üyesi), N. NAZİF ARSLAN (Avukat), ATİLLA BODUR (İktisat Fakültesi mezunu), GÖKŞEN YAZICI (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mezunu), MUSTAFA ÜNAL (Serbest), ÇOŞKUN ARAS KUŞATLI (Avukat), KEMAL NOYAN (Gazi Lisesi öğretmeni Ankara), AZİZ AKIN (Hâkim), KEMALETTİN KOÇ (Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencisi), HAMDİ ALPTEKİN (Bardakçı Esnafı), SÜLEYMAN TATAR (İşçi), TUNCAY ÖKTEM (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi mezunu), MES'UT BAYAZITOĞLU (Tüccar), DERVİŞ BATI (Oksijen Kaynakçısı), ÖZCAN ÖKTEM (Doktor), ALİ RIZA *KARAGÖZ (Şair), M. HAYRETTİN ABACI (Avukat)*, HAMZA EVRENSEL (Öğretmen), BAHATTİN CAN (Öğretmen), MAKSUDİYE CAN (Öğretmen), M. NURİ AYVALI (Öğretmen, Şair), TEVFİK ALDEMİR (Eğitim Enstitüsü öğrencisi), CELAL ORAL (Memleketçi Serbest Parti Yozgat İl Başkanı, Dâvâ Vekili), HÜSNÜ GÜLER (Hukukçu), İBRAHİM ÖZER, EROL TEMELKURAN (Öğretmen), HÜSEYİN ÖZKAN (Hâkim Muavini), RAMAZAN HANTA (C. H.P. Ceyhan Gençlik Kolu Başkanı).

30 MART ÇEKİLİŞİNDE

İki adet 100.000 Lira
İki adet 50.000 Lira
İki adet 25.000 Lira
İki adet 10.000 Lira
İki adet 5.000 Lira
Yirmi adet 1.000 Lira

CEM'AN
500.000 Liralık
Para İkramiyeleri

TÜRK TİCARET BANKASI

HESAPLARINDA EN AZ 200 LİRASI BULUNANLAR Vadeli her 50 liraya Vadesiz her 100 liraya bir kur'a numarası ALIRLAR

KÜLTÜR YAYIN 2

Reklâmcılık - 538 - 30 - 1

YÖN

HAFTALIK FİKİR VE SANAT GAZETESİ

(BASIN AHLAK YASASINA UYMAYI TAAHHÜT ETMİŞTİR)

İmtiyaz sahibi ve mesul müdür: DOĞAN AVCIOĞLU

İDAREHANE: ATATÜRK BULVARI 137/8 BAKANLIKLAR — ANKARA. Telefon: 12 72 00 ★ İstanbul Büroşu: Mollafenari sokağı 32 Cağaloğlu. Posta kutusu: 512 — İstanbul, Telefon 229315 ★ Dizilip basıldığı yer: VATAN Gazetecilik ve Matbaacılık T.A.Ş. — İSTANBUL

ABONE: Yıllığı (52 sayı) 50 T.L., altı aylığı (26 sayı) 25 T.L., üç aylık (13 sayı) 12:50 T.L.'dır. Öğretmen ve öğrencilere indirimli abone tarifesi: Yıllık 40 T.L., altı aylık 20 T.L., Üç aylık 10 T.L.'dır. Yurt dışı abonelerinde posta ücreti tutarında ilâve yapılır.

İLÂN: Beher sütunda santimetresi 25 T.L. dır. 1, 3, 4, 5 ve orta sayfalara ilân kabul edilmez. Renkli ilânlar özel tarifeye ve pazarlığa tâbidir. Devamlı çıkacak ilânlar için özel anlaşmalar yapılır. İlânlardan dolayı hiç bir mes'uliyet kabul olunmaz.

YÖN HAFTALIK GAZETE

BAKIŞ

İnönü'den beklediğimiz

Manzara

Sayın İnönü, rejimi yürütebilmek için, ilerlemiş yaşına rağmen, insanüstü bir çaba gösteriyor. Parlamentoda A.P. Grubunu yatıştırmak, C.H.P. Grubunun hoşnutsuzluğunu gidermek ve nazik konularda Hükûmet görüşüne aykırı tekliflerin kanunlaşmasını önlemek gibi işler, Başbakanın zamanının önemli bir kısmını alıyor.

Bu iş, hiçte kolay olmuyor: 147 lerin dönüşünü, Senatonun kararına bırakan Hükûmet görüşünü kabul ettirebilmek için, İnönü, «Aksi halde istifa ederim» demek zorunda kalıyor. C.H.P. grubu önünde de «Koalisyonu isterseniz bozarsınız» tehdidine başvurmak lüzumunu duyuyor. Önümüzdeki günlerde, 147 ler dâvâsı, Servet Beyanı meselesi, daha sonra af konusu Başbakanı ihtimal bir hayli uğraştıracak.

Halbuki mevcut şartlar altında, tek çözüm yolunu İnönü Hükûmetinin teşkil ettiğini, koalisyonun en miyop üyeleri dahi anlamıştır. Bütün partiler, rejiminin yaşama şansının İnönünün etrafında toplanmak olduğunu bilmektedir. Üstelik, günlük işlerin dışında, Parlamento henüz hiç bir önemli dâvâya el atmamıştır. Çetin iktisadî, sosyal ve kültürel dâvâlar, beklemektedir. Grev hakkının demokratik ölçülere uygun olarak tanınması, devlet gelirlerini arttıracak şekilde vergi reformunun gerçekleştirilmesi, ciddî bir toprak kanununun çıkarılması gibi fırtına koparacak tasarılara daha sıra gelmemiştir. Şimdilik yaşama faaliyeti, T.B.M.M. üyelerinin ödeneklerinin tesbiti, memur zammının geciktirilmesi, memur mahkûmlara emeklilik hakkının tanınması tarzındaki günlük işlerden öteye gitmemektedir. Buna rağmen, Hükûmet, Parlamentoda, her gün yeni güçlüklerle karşılaşmakta, komisyonlarda yenilgiye uğramaktadır. Bütçe giderlerinin 114 milyon lira arttırılması, 147 ler ve zirai gelir vergisinin tehiri konularında, ilgili komisyonların hükûmet görüşünü reddetmeleri, önemli yenilgilerdir.

Bu manzara, rejimin işleyişi bakımından, ümit verici değildir. Şimdiden güçlükle işliyen mekanizma, sıra ciddî işlere gelince ne olacaktır, bilinemez. Ciddî işlere ise artık sıra gelmiştir. Hükûmetçe benimsenen yüzde 7 oranındaki gelişme temposunun gerçekleştirilmesi, ciddî tedbirlerin alınmasına ihtiyaç gösterecektir: Yatırım hacminin büyük ölçüde arttırılması, yâni kemerlerin sıkılması lüzumludur. Bunun için de bir fedakârlık iklimi yaratmak, çeşitli reformlara girişmek ve sosyal adaleti gerçekleştirecek hamleler yapmak gerekecektir. Başka bir deyişle, sosyal adalet içinde hızlı kalkınma dâvâsının yürütülmesi, devrimci tedbirlerin alınması ile mümkündür.

Başbakan İnönü, bu işi, Kayseri affı, 27 mayısı tasfiye gayreti, Yılanların Öcü, basını tenkit, partilerarası transfer oyunları gibi sun'i meselelerle oyalanan muhafazakâr bir parlamento çoğunluğuna dayanarak, yapacaktır. Muhafazakâr bir çoğunlukla, cesur hamlelere girişmek bahis konusudur..

İki yoldan biri

Rejimin asıl güçlükleri bu noktada başlamaktadır: Hükûmet, ya Parlamento çoğunluğunun temayüllerine uygun olarak, günlük işlerin tedvirinden öteye gitmiyen muhafazakâr bir politikaya rıza gösterecektir, ya da memleketi hızla ilerleme yoluna koyacak olan devrimci bir politikayı yürütmeye çalışacaktır.

Birinci yol kolaydır. Hâkim sınıfların ve Parlamento çoğunluğunun isteklerine uygun olan bu yol büyük bir liderliğe ihtiyaç göstermemektedir. Menderes, ölçüyü kaçırmakla beraber, yürütebildiği kadar bu politikayı yürütmüştür. Ne var ki, başdöndürücü bir nüfus artışına ve şehirleşme hareketine sahne olan memleketimizde, iktisadî ve sosyal şartlar ihtilâlcidir. İhtilâlci şartlar altında yürütülen muhafazakâr bir politika ise uzun ömürlü olamıyacağı gibi, rejimin geleceğini de tehlikeye atar.

Rejimin yaşaması ve kuvvetlenmesi, ihtilâlci sosyal ve iktisadî şartları değiştirmeye yönelmiş devrimci bir politikanın yürütülmesine bağlıdır. Köy Enstitüleri, Toprak reformu, ağaların tasfiyesi, devlet gelirlerini çoğaltacak tarzda, fâkirin yükünü azaltıp, zenginin yükünü arttıran bir vergi reformu, lüks inşaata, arsa spekülâsyonuna son veren ve gecekondu realitesini tanıyan bir sosyal mesken politikası, insan sağlığını para konusu olmaktan çıkaracak bir sağlık reformu, haksız kazançlar ve istismar ile mücadele, çalışma seferberliği, her alanda kooperatifçiliğin geliştirilmesi, devrimci bir politikanın temel unsurlarıdır.

Şimdi, sormak lâzımdır: Muhafazakâr bir çoğunluğa dayanarak, devrimci bir politika nasıl yürütülecektir? Gerçek liderlik, bu noktada başlamaktadır. Başka memleketlerde büyük devlet adamları, son derece reaksiyoner parlamento gruplarına rağmen, cesur hamleleri başarıyla yürütmüşlerdir. Büyük İktisadî Buhran sırasında Roosevelt, bugün Nehru, bunun çeşitli örneklerini vermişlerdir.

Bu tip liderliğin sırrı, parlamentonun dar ve birçok halde miyoplaştırıcı havasından sıyrılıp, kütlelerin desteğini sağlamayı bilmekte aranmalıdır. Büyük liderler, kütlelere dayanarak, muhafazakâr parlamento çoğunluklarını, devrimci tedbirler almaya zorlamışlardır. Fransada, sömürgecilik taraftarı parlamento çoğunluğu tarafından nefret edilen Mendes France dahi, aydınlar, gençlik ve işçiler arasında yarattığı ümit ve aktif destek sayesinde, Hindi Çin harbini durdurmuş, Tunusun bağımsızlığını sağlamıştır.

İnönü ve zinde kuvvetler

Devrimci bir politika, bugün Türkiyede de, parlamento dışı geniş bir destek bulacaktır. 27 Mayısı yapan kuvvetler ve hızla uyanan işçi kütleleri, hızla Batılılaşma yolunda girişilecek ileri hamlelere dört elle sarılacaklardır. Nitekim Maliye Bakanı İnan'ın, özel teşebbüs tarafından geniş vergi kaçakçılığı yapıldığını söylemesi üzerine, iş çevreleri ateş püskürürken, Sendikalar Maliye Bakanını desteklemişlerdir. Hükûmet için, sendika lideri bir Bahir Ersoy'un, bir Ziya Hepbir'in desteği, birkaç piyasa kurdunun desteğinden daha az değerli olmasa gerektir. Çalışma Bakanı Bülent Ecevit, işçi kütleleri tarafından tutulmanın, ne büyük bir kuvvet teşkil ettiğini Çalışma Meclisi toplantılarında görmüştür. Ecevit'in patronları kayırmadığını, onların sözcülüğünü yapmadığını gören işçi temsilcileri, tam bir güvenle Bakana sarılmışlar ona destek olmuşlardır.

Şimdi bir İnönü düşününüz: İstismara son, adaletsizliklere son diyen bir İnönü. «Hızla ileri» kumandası veren bir İnönü. Vergi kaçakçılığını önleyerek, vergi adaletini sağlayan bir İnönü. Ağaları tasfiye eden, çiftçiyi topraklandıran bir İnönü. Köyü, en kısa yoldan yirminci yüzyıla ulaştırmanın temel şartlarından biri olan Köy Enstitüleri dâvâsına cesaretle el atan bir İnönü. Lüks inşaat ve arsa spekülâsyonunu durduran, mesken ihtiyaçlarını kendi gayretleriyle karşılayan gecekonduculara yardıma, koşan kira anarşisini önleyen bir İnönü. Pazarların iyi işlemesini sağlayarak, müstahsil ve müstehlikin soyulmasına son veren bir İnönü.

Bu İnönü, toplumun bütün zinde kuvvetlerini, çalışan kütlelerin çoğunluğunu peşinde bulacaktır. Bu kütlelere dayanarak, demokratik düzen içinde çok şeyler yapılabilir.

Gerçi çok partili hayata geçiş başarılı olmamış, Toprak Reformu ve Köy Enstitüleri, çok partili hayatla birlikte başlayan demagojiye kurban gitmiştir. İnönü, Köy Enstitülerine aleyhtar olan Reşat Şemsettin Sirer'i Eğitim, Toprak Reformuna karşı olan Cavit Oral'ı Tarım Bakanı yapmak zorunda kalmıştır. Sayın İnönü, o zamanlar, harp yıllarında bile ısrarla yürüttüğü reformlara karşı koyan Meclis çoğunluğunun başı üzerinden, millete sesini duyurmayı deneseydi, hayati reformlar belki de kurtarılabilirdi.

Fakat artık bir noktada şüphe yer yoktur: Parlamento çoğunluğu ve bazı iş çevreleri ne düşünürse düşünsün, bugün Türkiyede, memleketin gerçek ihtiyaçlarına uygun devrimci bir politikanın dayanacağı büyük bir kuvvet vardır.

Lidere düşen vazife, bu kuvveti seferber ederek, rejimi kurtarmak ve memleketi ilerleme yoluna koymaktır.

SOKAK KAPİTALİSTİ

Doğan Avcıoğlu

REJİM

Partilerde huzursuzluk

İnönü Hükûmeti, gittikçe kuvvet kazanmaktadır. Hayalperest bir müfrit grup hâriç, T.B.M.M. üyeleri, İnönüsüz hükûmet kurulamıyacağını kesin şekilde anlamışlardır. A.P. li mûtedil çoğunluğun İnönüyü alkışlaması, A.P. li Bakanların İnönüden fazla İnönücü kesilmesi, muhalefet partilerinin adetâ tenkitten kaçınması, bu gerçeğin farkına varılması yüzündendir. İnönü kabinesinin düşmesi, rejimin sonu demektir. İnönü hükûmeti, bu sebeple kuvvetlidir. Fakat buna rağmen partiler içinde rahatsızlık gittikçe artmaktadır: C.H.P. huzursuzdur. Y.T.P. bölünmek üzeredir. A.P. ise, Parlâmento grubunun idâresini müfritlere kaptırmıştır.

Meclis koridorlarında son günlerin en ilgi çekici konuşmaları A.P. liler ile Y.T.P. liler arasında yapılmaktadır. Konuşmaların konusu, D.P. oyu ile işbaşına gelen kuvvetleri birleştirmektir. Her iki partinin müfrit kanatları, **«Borçlar hukukunda iki işletme biribirini feshetmeden birleşebilir. Biz A.P. liler ile Y.T.P. liler de böyle birleşeceğiz.»** demektedir. Cevat Önderin bulduğu bu formül, geçen hafta içinde gazetelerde «Türkiye Adalet Partisi» olarak ifadesini bulmuştur.

Fakat her birleşme teşebbüsünde olduğu gibi, bunda da taraflar kendilerini pahalıya satmaya çalışıyorlar. A.P. liler başta Gümüşpala olmak üzere, «Gelin, bize katılın» demektedir. Y.T.P. liler ise, Gökay'ın ağzından «Birleşmek istiyoruz, fakat iltihak olmaz» cevabını vermektedir. Pazarlığın Y.T.P.nin ufalmasıyla son bulması muhtemeldir.

Köşebaşı tutma yarışı

Her iki partinin müfritleri, geçen hafta partilerinin idâre kademelerinde söz sahibi olmak ve böylece arzularını daha kolay gerçekleştirmek ümidiyle harekete geçti. İlk hareket A.P. Meclis Grubu İdâre Heyetine karşı oldu. Ustaca tertiplenen hareket başarılı oldu ve meşhur Tahkikat Komisyonu üyelerinden «aşırı milliyetçi» Sait Bilgiç'in kardeşi Dr. Saadettin Bilgiç, Grup Başkanlığına seçildi. İdâre Kuruluna ise, A.P. müfritlerin istedikleri elemanlar rahatça oturdu. Bu başarı, işin başındanberi C.H.P. ye karşı bir koalisyon fikrini savundu «Yeni İstanbul» grubu tarafından, büyük bir zafer olarak kutlandı. Türkeş liderliğinde iktidarı ele alma söylentileri, zafer sarhoşluğu içinde ortaya çıktı. Bazı kimseler ise Yırcalı ismini piyasaya sürdüler. Dereyi görmeden yapılan bu hesaplar sırasında Başgil'in ismi geri plâna geçti..

İkinci köşebaşlarını ele geçirme hücumu, Y.T.P. içinde yapıldı. Çoğunluğu Doğu ve Karadeniz illerinden gelen Y.T.P. müfritleri, ilk anda Genel Başkan Alican'a karşı bir gövde gösterisine girişmiyecek kadar akıllı davranarak, Başkan Vekili Raif Aybar'a ve Genel Sekreter yardımcılarına saldırdılar. Geçici olarak Genel Sekreterlik yapan İrfan Aksu'nun durumunu sağlamlaştırmak da hedefler arasındaydı.

Raif Aybar'ın devrilmesi hâriç, bu taktik başarıyla uygulandı. Üç Genel Sekreter Yardımcısı Hasan Kangal, Ertuğrul Alatlı, Zeyyad Kocamemi devrildiler, onların yerlerini müfritlerin adayı Talat Asal, Zeyyad Kocamemi ve Nurettin Ertürk aldılar. İrfan Aksu Genel Sekreter oldu. Aybar, Dr. Esat Eğilmez'in karşısında tek oyla, Genel Başkan Vekilliğini kurtardı. Bu yarım başarı, Yeni Genel Sekreter Yardımcısı Talât Asal tarafından «Bu seçim, partinin yeni yönünü gösteren bir seçim olmuştur» sözleriyle mânâlandırıldı.

Şimdi A.P. ve Y.T.P. müfritleri arasında, aleni bir pazarlık başlamıştır. Koltuklar paylaşılmaktadır. Bu pazarlıkların sonunda, Y.T.P. nin parçalanması en kuvvetli ihtimaldir. Fakat, Parlâmento aritmetiği bakımından önemli olan bu değişikliklerin, İnönüsüz yeni bir hükûmetin kurulmasına yol açması mümkün gözükmemektedir. Parlâmento aritmetiğini çok aşan köklü sebepler, İnönüyü rejimin değişmez başkanı yapmaktadır. Fakat müfritlerin gruplaşmaları, Hükûmetin güçlüklerini arttırabilir. İnönü Hükûmeti, bu gruplaşmalara aldırmadan, tâviz vermeden çizdiği yolda yürümelidir. Zira A.P. koalisyondan kopsa bile, Büyük Millet Meclisinde İnönü Hükûmeti için mecburi bir çoğunluk mevcuttur. Döner bir çoğunluk bile mümkün olabilir. Önemli nokta, Hükûmetin tâvizden kaçınmasıdır.

Devlet Bakanı Prof. Turhan Feyzioğlu

C.H.P. deki rahatsızlık

CHP ise Meclis Grubu ve teşkilâtı ile birlikte, teşhisi çok daha güç bir huzursuzluk içindedir. Parti homurdanmakta, fakat liderin peşinden gitmektedir.

C.H.P.deki huzursuzluk, köklü sebeplere dayanmaktadır. Bu huzursuzluğu, birkaç parti kodamanının bakan olamamasına veya teşkilâtın İnönü Hükûmetinden nimetlenememesine bağlamak satıhta kalan bir görüştür. Aslında CHP. teşkilâtı ve Meclis grubuyla birlikte bir inanç buhranı geçirmektedir. «Liderler ve parti doğru yolda mıdır» sorusuna inandırıcı bir cevap bulamıyan C.H.P. buhran içindedir. Buhran, Merkez İdâre Kurulu Üyesi Kars Senatörü Turgut Gölenin, bir Merkez İdâre Kurulu toplantısında söylediği **«Menderes'i şiddet, sizi de müsamaha batıracak Paşam»** cümlesinde ifadesini bulmaktadır. İnönünün elini masaya vurarak, sert bir şekilde cevaplandırdığı bu düşünce C.H.P. içinde yaygındır. Gerçekten, beklenmedik sonuçlar üzerine, seçimlerden «Şaşkın ve kötümser» çıkan C.H.P., koalisyonun parti aleyhine işlediği kanaatindedir. Koalisyonun A.P. tarafından istismar edildiği düşüncesi gittikçe kuvvet kazanmaktadır. A.P.li liderler ve bakanlar da, bu düşünceye hak verdirecek şekilde davranmaktadır. Gümüşpala'nın bir taraftan İnönü'nün yanında olduğunu söylerken, öbür taraftan af istismarı yapar gözükmesi, A.P.li basının C.H.P. ye karşı yıkıcı bir muhalefet yapmaktan vazgeçmemesi, C.H.P. içinde ikiyüzlülük ve samimiyetsizlik örneği olarak yorumlanmaktadır. Üstelik, A.P. li bakanların «Dosyalı» memurları geniş ölçüde tâyine başlamaları, koalisyonun öbür kanadına karşı duyulan güvensizliği arttırmaktadır. Menderes iktidarı sırasında «C.H.P. li olmak» gerekçesiyle işten uzaklaştırılan memurlar açıkta kalırken, 27 Mayıstan sonra takibata uğruyan «Dosyalı» memurların rağbet görmeleri, huzursuzluk yaratmaktadır. Bu tarz, yüzlerce tâyin yapıldığı söylenmektedir. Ayrıca Operatris Ayten Aktuna'ya reva görülen muamele, koalisyonun öbür kanadına duyulan kızgınlığı körüklemektedir. Ulaştırma Bakanı Cahit Akyar'ın İzmir gezisinde, Ayten Hanımın ne olduğunu sorması, bundan sonra Ayten Hanımın, işinin bitmesine 40 dakika kala, acele yerinden uzaklaştırılması intikamcı bir davranış şeklinde yorumlanmaktadır. Ayten Aktuna meselenini 27 Mayısı tutan basın ile 27 Mayıs aleyhtarı basın arasında, büyük bir polemik konusu hâline gelmesi bile, yer değiştirmenin P.T.T. Umum Müdürlüğü tarafından yapıldığını söyliyen Ulaştırma Bakanı Cahit Akyar'ın hatalı davrandığını ortaya koymaktadır. Mesele, Meclisde A.P. — C.H.P. düellosuna yol açacaktır.

Diğer bir huzursuzluk sebebi, iktidarın aldığı güzel tedbirlerin, A.P. ye maledilmesidir. «Büyük Ege taarruzu»nu, tütün fiyatlarının arttırılmasına rastlatan Gümüşpala ve bakanları, Egeli seçmenlerin karşısına «Geçen seneki düşük tütün fiyatlarını ve size reva görülen muameleyi hatırlayınız. Bir de bu seneye bakınız. Farkı anlarsınız» propagandasıyla çıkabildiler ve tütün fiyatlarını A.P. nin arttırdığı inancını yaydılar. Pancar borçlarının ödenmesini de, A.P. kendine maletmektedir.

Gümüşpala ve bakanlarının, Ege gezisinden sonra Doğu gezisine başlamaları, bu arada C.H.P. de bir kıpırdanma görülmemesi, C.H.P. teşkilâtının kötümserliğini arttırmaktadır. Teşkilâttan istifalar ve kurultay toplama talepleri, bu hayal kırıklığının sonucudur.

C.H.P. merkezindeki toplantılar

Liderler, bir inanç buhranı içine düşen teşkilâtı ve Meclis grubunu toplarlama lüzumunu nihayet duydular. C.H.P. merkezinde, Partili bakanların da iştirâkiyle yapılan toplantıların, maksadı budur. Fakat toplantılardan fazla birşey çıkmadı.

Üzerinde en fazla durulan mesele, eskidenberi olduğu gibi Ulus oldu. Ulus'un koalisyonu bozmamak endişesiyle, çok pasif davrandığı ileri sürüldü. A.P. li basın veryansın ederken, Ulus'un mahcubane susması hoş karşılanmadı. Neticede Ulus'un ölçüyü kaçırmamak şartıyla, münhasıran basına cevap vermesi kararlaştırıldı. C.H.P. organı ile A.P. li basın arasında, polemikler böylece başlamış oldu.

Ele alınan ikinci önemli mesele, hükûmetin tutumu oldu. Bazı Merkez İdâre Kurulu üyeleri, partili bakanların pasif kalmasını tenkit ettiler. Bakanlardan, Parti Bakanı olması istenmiyordu, fakat A.P. li bakanların köşe bucağı tutmağ gayretleri karşısında pasif kalmamak lâzımdı. Ayrıca, A.P. Teşkilâtı Mart içinde af bekliyordu. Af meselesinin ele alınması şimdilik tehlikeliydi.

Tenkitleri, Feyzioğlu cevaplandırdı. A.P. li bakanlardan memnun olduklarını belirterek koalisyonu övdü ve «Telifçiliğin faziletleri»ni anlattı. Koalisyona karşı değildi. Bu sebeple, bir sonuca varmak mümkün olmadı. Gezilere çıkarak, teşkilâtın morali yükseltilecekti.

Bu, klâsik tedbirlerin ve gündelik sıkıntıların geçiştirilmesinden öteye gitmiyen telifçiliğin C.H.P. deki köklü rahatsızlığı giderebilmesi hayaldir. C.H.P. ruhsuzluk ve lidersizlik içinde bocalamaktadır. Partinin miskin bir telifçiliğe değil, fikir ve kadro bakımından köklü bir ameliyata ihtiyacı vardır. Fakat bunu, uyuşukluğa ve korkaklığa telifçilik adını veren yönsüz idârecilerle yapmaya imkân yoktur. Bu durumda, partinin yavaş yavaş ihtiyarlaması ve ermesi beklenir.

C.H.P. Meclis grubundaki huzursuzlukta, teşkilâttaki rahatsızlıktan farklı değildir. Milletvekilleri, idâreci grubundan, bugünkü gidişten memnun değildir. Fakat kimse koalisyona karşı değildir ve grupta teşkilâtlanmış bir muhalefet yoktur. Sâdece 147 lerin meselesinde bir çıkış yapan Nihat Erim susmakta ve beklemektedir. Kasım Gülek için de susmaktan başka yol yoktur. Bu durumda C.H.P. Grubu, isteksiz bir şekilde liderlerinin peşinden gitmektedir. Kısaca, Parlâmento hesapları bakımından Hükûmetin durumu sağlamdır. Hükûmeti, bekliyen tehlike dışarıdadır. Hükûmetin ve rejimin kaderini, iktisadi ve sosyal dâvâları çözmekte gösterilecek başarılar veya başarısızlıklar tâyin edecektir.

VERGİLER

Hoşa gitmiyen gerçekler

Huzuru, istedikleri gibi at oynatmak ve vergi ödememek şeklinde anlıyan bir kısım büyük iş sahipleri, Maliye Bakanının vergi kaçakçılığını ortaya koyan açıklamasından telâşa düştüler ve tevil yoluyla işi örtbas etmeye çalıştılar.

Şefik İnan, aslında yeni bir şey söylememiş, 1961 ve 1962 yılı bütçe gerekçelerinde yer alan tabloların bir kısmını açıklamakla yetinmişti. Bu rakamlara göre, beyannameli vergi mükelleflerinin yüzde 37 si, Maliyeye 155 lira aylık kazanç bildiriyordu. Yüzde 29 nun kazancı ise 417 lira idi. Yani tüccarın, sanayicinin ve serbest meslek erbabının **önemli kısmı en düşük ücretli odacıdan daha az para kazandığını iddia ediyordu.**

Bakanın açıklaması, İstanbul tüccar ve sanayicisini temsilen yapılan basın toplantısında Behçet Osmanağaoğlu tarafından cevaplandırıldı. Osmanağaoğlu, «Başbakan İnönü'nün İstanbul temaslarından ve yaptığı müsbet konuşmalardan sonra, kıpırdanmaya başlıyan işlerin bu beyanatla soğuk duş altında kalmışa döndüğünü» söyledi. Aslında bu kudretli Başbakanla, «harcanması» çok daha kolay olan Maliye Bakanını ayırmak için başvurulan usta bir taktikdi. Zira İstanbul temasları sırasında, Başbakan İnönü de, iş çevrelerin vergi kaçakçılığı yaptığını söylemiş, onları vergi ödemeye dâvet etmişti. Şefik İnan da aynı sözleri, bir kaç rakamla destekliyerek tekrarlıyordu.

O halde İnönü'nün vergi kaçakçılığı sözleri piyasayı sarsmağa, aksine hareketlendirdiğine göre, Maliye Bakanının sözleri de, aynı tesiri göstermiş olmalıdır. Bakanın özel bir toplantıda söylediği ve sonradan tekzip ettiği, «Eğer ödedikleri vergiyi açıklarsam halk linç eder» sözleri ise, esas bakımından değil, ancak şekil bakımından tenkit edilebilir.

Yalınkat iddialar

İstanbul Tüccar ve Sanayicisini temsilen yapılan basın toplantısı. Bakanın açıkladığı gerçekleri değiştirmedi. «Rakamların çok yanlış görüş

Behçet Osmanağaoğlu (ortada)' Ticaret odasındaki basın toplantı

TÜSTAV

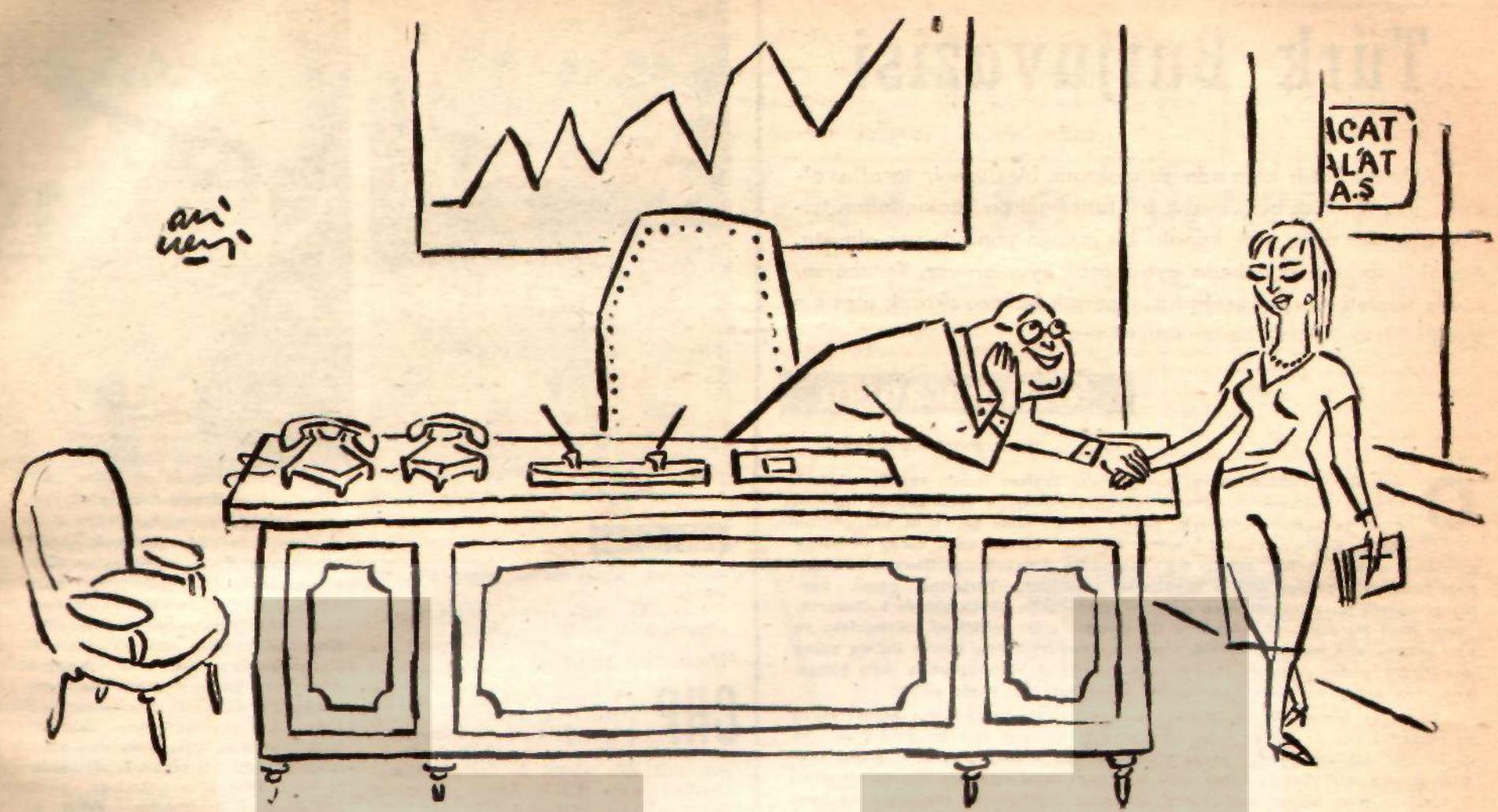

— SENEDE ÜÇ MİLYAR VERGİ KAÇIRILIYOR — *Gazeteler...*

— BUGÜNDEN İTİBAREN ŞİRKETİN UMUMİ MASRAFLARINA DAHİLSİNİZ...

le tefsir» edildiği iddiası boşlukta kaldı. Osmanağaoğlu tarafından, vergi kaçakçılığı iddiasını çürütmek için ileri sürülen deliller şunlardır:

1. Ele alınan rakamlar bütün Türkiyeye şamildir. Bu durumda, İstanbulun ödediği vergi nisbeti düşük görünmektedir. İlk iddia budur. Maliye Bakanı, «İstanbul vergi kaçırır» demediğine ve bütün yurtta vergi kaçakçılığından söz açtığına göre, İstanbullu olarak alınganlık göstermek yersizdir. Kaldı ki, mükelleflerin üçte birini, verginin yüzde 45 - 50 sini ödemesi İstanbulda vergi kaçakçılığı yapılmadığını göstermez. Özel Sanayiin ve ticaretin çok önemli bir kısmı, İstanbula yığılmıştır. Doğuda kazanılan sermaye dahi İstanbula akar. Bu sebeple, İstanbulun, beyannameye tâbi gelir vergisinin yüzde 45 ni ödemesi, vergi kaçakçılığı olmadığının delili değildir. Bununla beraber, Maliye Bakanı, İstanbulun durumunu kesin bir şekilde görmek için, gelir dilimleri itibariyle İstanbul vergi rakamlarını da açıklamalıdır. Fakat bu, geniş çapta vergi kaçakçılığı yapıldığı gerçeğini değiştirmemektedir.

2. «Her mükellefin ödediği ortalama verginin esas alınması hatalıdır. Zira Milli Korunma Kanunu ve İthalât Rejimi gibi sebepler dolayısiyle sun'i firmalar doğmuş ve böylece mükellef sayısında zahiri bir artış olmuştur.» Bu iddia da önemli değildir. Gerçi Milli Korunma Kanunu ve ithalât rejiminin boşluklarından faydalanarak, haksız kazançlar sağlamak için kâğıt üzerinde bir takım şirketler kurulmuş bir takım mutavassıtlar icad edilmiştir, yani bunlar, açıktan kazanç sağlama yollarıdır.

Bu sebeple, ortalama gelirl geniş ölçüde düşürmesi zayıf ihtimaldir. Kaldı ki, serbesti yıllarında da, vergi kaçakçılığı aynı şekilde devam etmiştir. Meselâ Serbest meslek ve ticaret erbabının yüzde 40'ı 1953 te, 142 lira aylık gelir bildirmişlerdir. Yüzde 33 ün kazancı ise 333 liradır. 1954 te ise, mükelleflerin yüzde 37 si,98 lira aylık gelir göstermiştir. Yani, vergi kaçakçılığı, ithalât rejimi ile veya Milli Korunma ile ilgili değildir

3. «Gelir vergisi çok verimli neticeler vermiştir.» Bu iddia, tamamiyle yanlıştır. *Gelir vergisi, ancak ücretlilerin sırtına yüklendiği müddetçe verimli olmuştur.* Beyannameli mükellefler bakımından vergi verimsizdir. Şöyle ki: 1953 te, Maliyeye bildirilen ortalama yıllık gelir 9344 lira iken 1960 ta 14.213 liraya çıkmıştır. Halbuki aynı tarihler *arasında fiyatlar yüzde 138 arttırmıştır.* Yani 1953 yılının 9.344 lirası, 1960 yılında 22.239 lira olmuştur. Başka bir deyişle, 1960 yılının 14.213 lirası, 1953 yılının 6 bin lirasına denktir. Bu hesapla, 1953 yılında 9.344 lira olan ortalama yıllık gelir, 1960 yılında *6 bin liraya düşmüştür!* Buna, *verim* artışı adını vermek, çok güçtür.

Milyonerler açısından da durum fazla parlak değildir. 1953 te, milyonerlerin vergiye bildirdikleri yıllık ortalama gelir 1 milyon liradır. Bu rakam 1960 ta 1 milyon 658 bin liradan ibarettir. 1960 gelir ortalaması, 1953 fiyatları ile 700 bin liraya denktir. O halde milyonerlerin ortalama kazancı, 1957-60 devresi arasında 1 milyon 647 bin liradan 700 bin liraya düşmüştür. 1953 - 60 devresinde milyoner sayısı 10 misli arttığı halde, vergiye bildirilen gelirlerde artış 3,4 mislidir.

4. Başka bir iddia özel teşebbüsün, aynı zamanda Kurumlar Vergisi ödediğidir. Fakat Kurumlar Vergisi bakımından da özel teşebbüsün durumu parlak değildir. 1960 yılında, *Sermaye Şirketleri ve Kooperatifler* 135,7 milyon lira Kurumlar Vergisi ödediği halde, devlet teşebbüsleri 274,1 milyon lira vermiştir. Vergide özel sektörün payı yüzde 33 ten ibarettir. Kaldı ki bu yüzde 33 ün içinde şeklen özel sektöre dâhil sayılan devlet sermayesiyle kurulmuş birçok şirket vardır. Bu durumda, sermaye şirketlerinin istihsaldeki paylarına nazaran az miktarda Kurumlar Vergisi ödediklerine hükmetmek lâzımdır.

5 Bu savunmadan sonra, İstanbul Tüccar ve *Sanayicilerinin temsilcileri, Türkiye*de de, vergi kaçakçılığı olduğunu kabullenmektedir. Fakat «Yapılacak şey bu kaçakçılığın gerçek sebeplerini teşhis etmek ve iktisadi tedbirler - le bunun tedavisi çarelerini aramaktır.» Bu *hüküm doğrudur. Esasen Maliye Bakanı da* başka bir şey yapmamaktadır. Önce vergi kaçakçılığı olduğunu tesbit etmiştir.

Sonra, kaçakçılığın, kontrol imkânlarının yetersizliğinden ileri geldiğine hükmetmiştir. Bu maksatla da Servet beyanı müessesesinin *kaldırılmamasına* karar vermiştir. Hükûmet, muhtemelen başka tedbirlerle de kaçakçılığı azaltmaya çalışacaktır. Yalnız demokratik bir düzen içinde yaşadığımıza göre, karar almadan önce Hükûmetin halk efkârını hazırlaması lâzımdır. Açık rejimlerde Hükûmet, önce meseleyi anlatır, ondan sonra karar alır. Böylece tepeden inme kararların çıkması önlenir.

Hükûmet vergi kaçakçılığı olduğundan halk efkârını haberdar etmiştir. Bunu, kaçakçılığı önleyecek tedbirlerin alınması takip etmektedir. İstanbul Tüccar ve Sanayicisinin vergi kaçakçılığı yapmadığını dolambaçlı yollardan ifade etmeye çalışan iş çevrelerine düşen vazife ise, Maliye Bakanına satacakları yerde, teker teker yıllık kazançlarını ve ödedikleri vergileri halk efkârına açıklamaktır.

Kazançlar açıklanmalıdır

Vergi kaçakçılığı vakalarının açıklanması iş çevrelerinde ve o çevrelerin en ateşli şekilde sözcülüğünü yapan 27 Mayıs aleyhtarı basında geniş tepkiler yarattı, yarattı.

D.P. devrinin ortaya çıkardığı büyük İş adamlarından Muammer Kıraner'in gazetesi Büyük Zafer, öfkesini şu satırlarla belirtti: «Başbakan istediği kadar, özel teşebbüse kur yapsın, özel sermayeyi yatırıma dâvet etsin!.. Maliyesi kazançlara düşman, *servetlere düşman bir zihniyeti terketmedikçe* vaatleri muhatapsız, dâvetleri cevapsız kalmaya mahkûmdur.»

İstanbul Sanayi Odası Başkanı Nüzhet Tekül ise «Halkın linç edeceği derecede komik vergi ödeniyorsa, Maliye Bakanlığı teşkilâtı ne beklemektedir? Koskocaman Bakanlık var, kaçakçılığı önlemek için tedbirler alsın. Bunun mes'ulü biz değiliz her halde.» diyerek meydan okumuş, *fakat kazancını ve ödediği vergi miktarını açıklamayı* aklına bile getirmemiştir. Toptancı Tüccarlar Derneği Başkanı Osman Kermen ise «tüccarın ayrıca gümrük, gider vergisi ve işçi Sigortaları primi olarak ta vergi ödediğini» söyliyerek, cehaletini, ya da kötü niyetini ortaya koymuştur. İşçi Sigortaları primi, vergi değildir. Gümrük ve gider vergileri ise, tüccar tarafından değil, müstehlik tarafından ödenir. Tüccarın yaptığı sadece, devlet adına vergiyi toplamaktan ibarettir.

1962 Türkiyesinde hâlâ istedikleri gibi at oynatabileceklerini ve başta bakanlar olmak üzere herkesi susturabileceklerini sanan bu çevreler, «27 Mayıs aleyhtarı gazeteler hariç» basında destek bulamadılar» Falih Rıfkı Atay «Hep biliriz ki bir tüccar ailesi ayda ne 172, ne 400 lira ile geçinmez. Demek ki son vergi haberlerine göre, ticaretle uğraşan vatandaşlarımızın en aşağı yüzde 61, yalancı.» Diğer Atatürkçü gazetelerde de, vergi kaçakçılığı şiddetle tenkit edildi. Cumhuriyet'te, Feridun Evgin'in Maliye Bakanını tenkit eden bir yazı yazması üzerine, Cevat Fehmi Başkut derhal kaleme sarılarak, yan sütunda Evgin'in iddialarını sıcağı sıcağına cevaplandırdı ve kaçakçılığa şiddetle çattı.

Doğrudan doğruya işçilerle ilgili meselelerin dışındaki olaylarla şimdiye kadar ilgilenmiyen işçi liderleri, vergi kaçakçılığı konusunda hükûmeti desteklediler. Bu, sendikaların millet hayatında yapıcı bir rol oynıyacağının delilidir.

İstanbul *Motorlu Gaz ve Taşıt İşçileri* Sendikasının yıllık kongresinde konuşan Sendika lideri Ziya Hepbir şu sözleri söyledi: «Maliye Bakanı Şefik İnan vergi kaçakçılığı konuşunda rakamlara dayanarak izahat vermiştir. Tüccarlar, zavallılar buna darılıyorlar. Ben bir sendikacı olarak diyorum ki, en namuslu vergi borcunu ödeyenler, bordrodan para alanlardır. Servet beyanının kalkınması şarttır».

İstanbul Tekstil ve Örme Sanayii İşçileri Sendikası ise Maliye Bakanına şu ilgi çekici telgrafı çekti: «Yıllık beyanname veren Gelir Vergisi mükellefine ait cesur açıklamanızı memnuniyetle okuduk. Doğrudur. Bu memlekette vergi kaçakçılığı yapılmaktadır. Bakanlığımızın namuslu vergi mükelleflerinin ibra maksadiyle bütün mükelleflerin son üç senelik ödedikleri vergi miktarlarını isim cetveli halinde ilân etmek

Maliye Bakanı Şefik İnan

Türk Burjuvazisi

Aslında Batılı anlamda de mokratik bir düzenin taraflısı olması gereken Türk burjuvazisi, b u tarihî gelişimi bakımından tersine akan bir nehir gibi, kapalı bir rejimin yanında yer almıştır. Kapalı kapıların arkasında oyn anacak oyunları var. Karaborsa, nüfuz ticareti, vergi kaçakçılığı, gerçek bir demokratik nizamın aydınlığında sonuna kadar tutu namaz.

Sırrı Hocaoğlu

(CHP. Hatay Milletvekili)

Onaltıncı yüzyıldan sonra, yavaş yavaş toplum içinde varlığını hissettirmeye başlayan burjuvazi, onsekizinci yüzyılın ortalarından itibaren kanlı ve kansız ihtilâllerle, Batıda devleti eline geçirerek hâkimiyetini kurdu. Böylece, Feodal nizamla birlikte hâkim sınıf, saray ve saray mensubu asiller, belde eşrafı tek kelime ile Servantesin Donkişotları yel-değirmenleriyle döğüşe döğüşe hayatlarını tükettiler. Yerlerine geçen burjuvazi, devrin hızla inkişaf eden endüstri imkânlarını büyük ölçüde kullanarak, önce millî bünyeyi, 19. yüzyıldan itibarende diğer milletleri müstemleke ve yarı müstemleke haline getirerek insafsızca sömürdü. İşte bugün Batıda adına demokratik nizam dediğimiz temel prensiplerde ortak teferruatta millî bünyelere göre, ayrılıklar gösteren rejimler, böyle kuruldu, böyle gelişti.

Rejim ve bünye değişiklikleriyle paralel olarak, toplumların felsefî görüş ve inanışlarında da büyük gelişmeler olacağı tabiiydi. İşte bu yeni fikir ve düşünceler, etkilerini yavaş yavaş göstererek, daha sosyal ve âdil nizama ulaşıldı. Bugün artık Batıda kendi millî bünyesini insafsızca kemiren ve sömürme kudretinde olan hâkim sınıf, tarihî dekadans merhalesine ulaşmış bulunuyor. İngiltere ve İskandinav memleketlerinde en az kazançla, en çok kazanç arasındaki farkın 6 misli olduğu iddia edilmektedir. Bu rakkamın mubalâğalı olduğunu kabul etsek dahi, sosyal yaşama seviyesinin her geçen gün biraz daha nisbî bir standarizasyona doğru gittiği inkâr olunamaz.

Bize gelince, Türkiye yüzyıllarca mcrkezî bir feodal nizamın baskısı altında Batı sermayesinin empoze ettiği bir yarı müstemleke nizamının istismar kanunlarına tarihî bir zaruret olarak uymak zorunda kalmıştır. Ancak 1908 den sonra Türk varlıklı sınıfları gelişmeye başlamıştır. Fakat sermayenin tabiatı vahşidir, sömürücüdür. Bu sebeple, toplum içinde varlıklı sınıflar, Batıyla aradaki boşluğu biran önce kapatmak amacıyle, vatan sathında istedikleri gibi at oynattılar. Hususî sektörde kurulan bir tesis iki senede kendini amorti ettiği, kazan hadleri resmen % 35 e kadar yükseldiği halde, hâlâ devlet himayesini kâfi bulmayarak, karaborsa yaratan devlete olan mükellefiyetlerinin % 1 ni yerine getirmeyen müteşebbisleri, sosyal ve ekonomik kanunlar yönünden suçlamağa hakkımız yoktur. Yukarıda söylediğim gibi, sermayenin tabiatı vahşidir, sömürücüdür. Toplum medenî seviyesiyle orantılı olarak, sermayenin bu vasfını törpüler, onu millî menfaatlere uygun bir düzene sokar. Bunun içindir ki demokrasi bir dengeler rejimidir. Bu dengeler bozulduğu veya kurulamadığı gün, rejim tehlikeye girer.

Çok partili hayata girdiğimiz gündenberi dengeleri kurma istikâmetinde yol aldığımızı zannetmiyorum. Bugün millî gelir dağılışındaki adaletsizlik korkunçtur. EN AZ KAZANÇ İLE EN ÇOK KAZANÇ ARASINDA 22 BİN MİSİL FARK VARDIR. Bunun yanında toprağın dağılışı hâlâ feodal bir karakter göstermekte devam ediyor. İktidarlara ışık tutacak ve kuvvet sağlayacak sosyal adalet, hâlâ bir siyasî edebiyat olmaktan öteye geçememektedir. Bunlardan anlıyoruz ki, biz çok partili hayata girdiğimiz günden bu yana 17 yıldır hâlâ demokratik nizamın yaşıyacağı ortamı yaratmağa muvaffak olamamışızdır. Bu bakımdan 1950 ve sonraki seçimler, konumuzu aydınlatıcı tipik bir karakter gösterir. 1950 ve 1954 seçimlerinde yığın psikolojisi hâkim olmuş, kitleler iktidarın bir muhasebesini yapmak lüzumunu hissetmemişlerdir. Sebepleri ne olursa olsun bu nisbî refah yılları geçipte darlık ve yokluk baş gösterince saflar belli olmağa başlamış, iktidarla beraber olanlar ve iktidara karşı olanlar toplum içinde yerlerini almışlardır. Bunun sonucu olarak, 1957 seçimleri profesyonel politikacıların beklemedikleri neticeleri getirmiştir. Memleketin Tarım bölgeleri, nisbeten fakir hak yığınları, Güney, Doğu ve Orta Anadolu, klâsik Batı demokrasisini savunan muhalefete yönelmiş, Ege ve İstanbulun ticaret ve sanayi kodamanları, bütün güçleriyle iktidarın desteği olmuşlardır. Hergün biraz daha Anayasa dışı bir rejime, yani hürriyet ve demokratik nizamdan totaliter bir düzene ulaşmak çabası içinde bulunan bir iktidarı acaba neden Türk burjuvazisi destekledi? Çünkü hürriyet düzeni içinde bulunan bir toplumda sermaye spekülâtif vasfını muhafaza edemez. Oysa ki tarihî gelişimi bakımından Türkiyede sermaye Spekülâtif olmağa mecburdur. Batı sermayesiyle arasındaki mesafeyi başka bir yoldan kapatamaz. Bunun içindir ki aslında Batı mânâsında demokratik bir düzenin taraflısı olması gereken Türk burjuvazisi, bu tarihî gelişimi bakımından tersine akan bir nehir gibi kapalı bir rejimin yanında yer almıştır. Kapalı kapıların arkasında oynıyacak oyunları var. Karaborsa, nüfuz ticareti, vergi kaçakçılığı gerçek bir demokratik nizamın aydınlığında sonuna kadar tutunamaz.

Türk toplumunun bugünkü görünüşü budur. Türkiyede gerçek demokratik bir düzenin ayakta kalabilmesi için, hiç bir arka düşüncesi olmayan halk yığınlarının temiz ve karşılıksız heyecanını desteklemek, Türk aydınlarının ve namuslu politikacılarının borcudur. Hürriyet içinde kalkınmayı sağlayacak tek çıkar yol da budur. Bunun dışındaki hareketler hangi kılıkta gelirse gelsin, bizi sefalete, esarete tek kelimeyle bir ortaçağ düzene götürür ki, buna da ne dünyanın bugünkü akışı imkân verir ve ne de memleketin mukavemet gücü yeter.

Biran evvel, ciddî ve istihsale yönelebilecek bir toprak reformunu tahakkuk ettirmek, millî gelirin dağılımında bir sosyal adalete ulaşmak için gerekli tedbirleri almak, aşırı kazançlarla birlikte gayrimeşrû sermaye terakümlerini önlemek ve bu yollardan hazineye sağlanacak gelirlerle memleketi inşa etmek vazifemizdir. Bu yönde göstereceğimiz geçikmeler, tarih önünde bizi ebediyen mes'ul edecektir.

Fahrettin Kerim Gökay

Kemal Kurdaş

için kanun teamül yoluna tevessülünü rica ederiz.»

Sendika, açık rejimin gerçekten açık olmasını haklı olarak istemektedir.

Meclisteki taarruz

CHP li Bakan Şefik İnan, iş çevrelerinden sonra, bu haftanın başında, C.H.P. li milletvekillerinin taarruzuna uğradı. Taarruz, ziraî gelir vergisi ile ilgiliydi. Kemal Sarıibrahimoğlu (C.H.P. Adana), Muammer Ertan (C.H.P.) tarafından yürütülen taarruz, Sarıibrahimoğlu ve 66 arkadaşının, ziraî gelir vergisi tatbikatının, yeni bir kanun hazırlanıncaya kadar uygulanmamasını istiyen teklifinin gündeme alınması gayesini güdüyordu. C.H.P. Milletvekilleri, herhangi bir gecikmenin veya Maliye Bakanının oyalama taktiğinin, 1 Martta verginin uygulanmasına yol açacağından endişeliydiler. Bu endişeyle, Şefik İnan'ı hırpaladılar ve kanun teklifinin 48 saat beklemeden gündeme alınmasını, Başkan Sirmenin muhalefetine rağmen sağladılar.

Manzara, çoğunluğun vergileri budama hususunda ne derece istekli olduğunu göstermek bakımından üzücüydü. C. H. P. li Maliye Bakanının C. H. P. li Milletvekilleri tarafından sıra kapakları vurarak susturulmak istenmesini başka türlü izaha imkân yoktur.

EGİTİM

Paralı öğretim

İyi hazırlanmış bir sürü raporla desteklenen Eğitim Şûrası, idealizminini kaybetmiyen büyük bir öğretmen grubunun gayretine rağmen, politik hayatımıza hâkim olan muhafazakârlığın ve ruhsuzluğun tesirinden kurtulamadı. Parekende olarak birçok müsbet teklif kabul edildi. Fakat kararlar belli bir toplu görüşten mahrum kaldı. Cesaretli teklifler, itibar görmedi. Bu sebeple Şûra, teknik bakımdan isabetli bir çok parekende karar almakla beraber, devrimci bir hüviyet kazanamadı. Hatta zaman zaman gerici teklifler rağbet gördü. Ez'anın ve Kur'anın Türkçe okutulması teklifine karşı gösterilen şiddetli tepki, Atatürk Türkiyesine yakışmıyan bir müsamahasızlık örneğidir. Müsamahasızlık örneği, bereket Halk Eğitim Komisyonu Başkanı olarak yadırganan politikacı Fahrettin Kerim Gökay'dan geldi. Gökay, Türkçe Kur'an ve Ezan teklifini «Ne demek efendim» diye başlıyan sert bir müdaheleyle durdurdu. Din öğretimi komisyonunda, İmam Hatip Okulları mezunlarının bir yıl daha kurs görmek şartıyla, imam ve öğretmen olarak çalıştırılması teklifi kabul edildi. Böyle bir teklifin, Şûra çoğunluğu tarafından benimsenmesi beklenemez. Fakat, teklifin Komisyonda itibar görmesi bile üzerinde durulacak bir meseledir.

Bu muhafazakâr hava içinde, genç ve dinamik öğretmenlerin giriştiği, Köy Enstitülerini yeniden açma dâvâsının başarıya ulaşması beklenemezdi. Bu sebeple, Mustafa Şanlı ve Hayrettin Uysal gibi öğretmenlerin Köy Enstitüleri için açtıkları güzel mücadele, bir sonuca varmadı. Hatta Emiralioğlu'nun heyecanlı çıkışları, aksi tesir bile yaptı.

Fakat Şûranın en büyük sürprizi, inanlı bir Atatürk çocuğu olan ve Sosyal Adalete inanan eski Maliye Bakanı Kurdaştan geldi. Kurdaş, muhayyilesi kıt bir maliyeci görüşüyle orta öğretimin paralı olması fikrini savundu. Kurdaşa göre, ortaokula giren 300 bin çocuğun 200 bininden 10 lira alınsa, bu, 20 milyon lira yapacaktı. Böylece, Orta öğretimin ihtiyaçları karşılanabilecekti. Kurdaş, «Türkiye behemehal varlıklı insanlardan varlıksız insanlara kazanç aktarması yapmak zorundadır. Paralı sistem eğitimde derhal gerçekleştirilmelidir. Türkiyede eğitimin başarılması için başka çıkar yol yoktur» tarzında, kesin bir savunma yaptı. Halbuki eğitimin başarılması için, daha bir sürü çıkar yol vardır. Hem de Atatürk inkılâplarının temel hedefi olan devrimcilikten vaz geçmeden, bu iş yapılabilir.

Orta öğretimin perişan halde bulunduğunu, eğitim bütçesinin yetersizliğini herkes bilmektedir. Fakat bunu önlemek için, öğretimden fakirlerin faydalanma şansını azaltmaya lüzum yoktur. Madem ki parasızlıktan şikâyet ediliyor, mâdem ki eğitime bir takım

Nuri Beşer, Millet Meclisine geliyor

Don Kişot'un Yeldeğirmenleri ile Savaşı

Fikirler ve doktrinler mutlâk değildirler. Ebedî değildirler. Ama bunlar üzerinde tartışmak biraz bilgi ister. Sosyal bir görüş sisteminden gıda almayan gelişigüzel hükümler ve saldırılar ise, fikir tartışmalarında daima havada kalmaya mâhkûmdurlar.

Fikir ve doktrin mücadelesi biraz bilgi ister. Çünkü sosyal doktrinler, toplumun yapısına etkisi olan kanuniyetlerin, uzun vadeli izlenmesine, incelenmesine dayanan sentezlerdir. Bu sentezlere hem sistemler yolu ile ulaşılır, hem bunlar ayrıca ve daima gelişen sistemler teşkil ederler. Her yeni sosyal sistemin dâvâsı ise, toplum nizamını yalnız izah etmek değil, onu yeniden düzenlemektir.

Onun içindir ki bir memlekette tartışmalar, sosyal fikirler ve doktrinler alanına kaydı mı, bu tartışmalar, ya mevcut nizamı donmuş hali ile savunmak, ya onu hareketli hali ile alarak, daha rasyonel esaslara göre yeniden düzenlemek gibi iki ayrı yönde gelişir. Bu görüş sistemlerinden haydi birine muhafazakâr, diğerine tekâmülcü, hattâ inkılâpçı diyelim. Ama bunların hangisini olursa olsun savunmak isteyenlerin, toplumların tarihi, toplumların yapısı ve toplumların gelişmesine etkisi olan faktörler üzerinde birşeyler bilmeleri şarttır. Yoksa yalnız gelişigüzel hisler, heyecanlar ve bir sistem yapısından gıdâ almayan terimler, kelimeler, fikir tartışmalarında havada kalmaya mahkûmdurlar. Hele buarada, yani fikirler ve doktrinler tartışılırken, iyi veya fena gibi subjektif hükümlerin yahut yaşasın veya kahrolsun cinsinden çığlıkların fikir tartışmalarında hiçbir değeri yoktur.

Kaldı ki sosyal meseleler tartışılırken, hangi çağda yaşadığımızı, hangi çağa yöneldiğimizi gözden kaçırmamak gerekir. Çünkü bu tartışmalar, yalnız zamanımızın olayları değildir. İnsanlık, en az 3000 yıldanberi, düşünceler ve anlamlar üzerinde çatışmalara şahit olmuş ve bunlara alışmıştır. Düşünmeli ki, bundan 33 asır evvel Mısırda, Amon — Aton çatışmaları ile bizzat tanrı anlamı bile tartışma konusu olmuştur. Günümüzden 33 asır sonra da inançlar ve anlamlar üzerinde çatışmalar olacağından şüphe edilebilir mi? Çünkü insanlarla insanlar arasında şekilleşen sosyal münasebetlerden doğan anlamlar, bu münasebetler zaman [illegible] değişmelere uğrayacaktır. [illegible] 3000 yıllık ömrü kalmış[illegible]

[illegible], hattâ dilleri dahi bir olsa [illegible]. Dayanaklarının, [illegible] değil, NAS'lar ve DOĞMA'lar olmaları ile mahiyetleri müşterek olsa bile, her yeni din, [illegible]. Her yeni din, [illegible] edip, insanoğluna bir yeni [illegible]. Ama bu yeni sistemin temelleri [illegible]. (1)

[illegible] ise «Doğma»lardan farkları şudur ki, hangi sosyal ekole bağlanırlarsa bağlansınlar bu doktrinler, toplum gelişmesinin, uzun vadeli müşahedesinden doğan ve daima gelişen kanuniyetlere dayanmaktadırlar. Yani sosyal doktrinler mutlâk değildirler. Ebedî değildirler. Daima değişir ve şartların içinde gelişirler. Mesela sosyalizm böyle bir doktrindir.

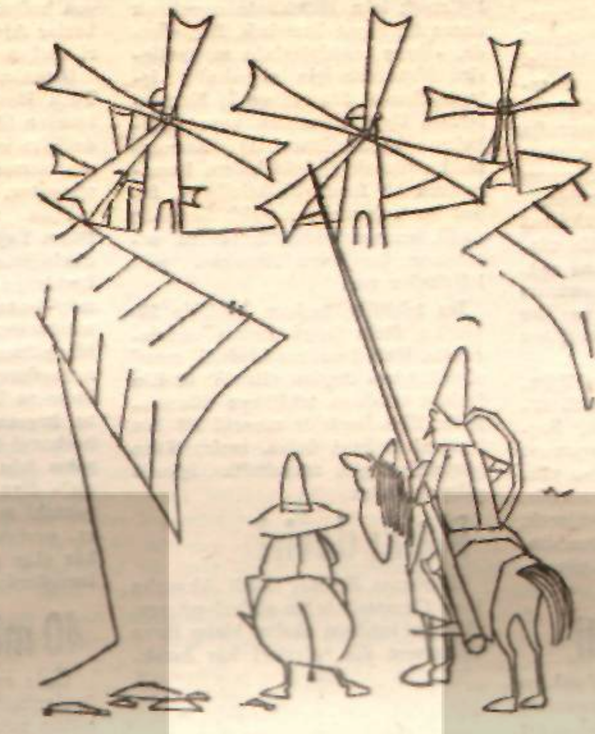

Okuyucularımız için belki biraz yorucu görünen bu satırları şunun için yazıyoruz: Yön, bir fikir ve doktrin dergisidir. Bu dergiye yazı yazanlardan hiçbiri, son söz benimdir, yahut «Menem diğer nist = Benden başkası yok» demez. Ama ister ki, kendi savunduğu fikirlere saldırılırken, karşısındakinde de, hiç olmazsa biraz sistem bilgisi ve ilim anlayışı olsun, çünkü aksi takdirde, herhangi bir sistemin ölçülerine bağlı kalmadan bu derginin görüşlerine uluorta saldıranlar, fikirlere hücum ediyoruz ve onları yerlere seriyoruz zannederlerken, hakikatta, yalnız kendi kafalarında ve kendi yarattıkları vehimlerle boğuşur ve gölgelerle savaşırlar. İşte o zaman onların bu saldırışı, bir fikir tartışmasına değil, Don Kişot'un (Don Quichotte) yeldeğirmenleri ile muharebesine benzer!

Don Kişot, Cervantes (1547 — 1616) isimli bir İspanyol yazarının, romanında yarattığı kahramanın adıdır. Don Kişot, devirlerin değişmesi ile her taşı ayrı ayrı yerinden oynamış harap bir çatının altında yaşlı, perişan, müflis bir asılzadedir. İşi gücü şövalye hikâyelerini okumaktır ve kendisini bir şövalye zanneder. Çünkü bir ruh hastasıdır.

Nihayet birgün kararını verir. Her parçası küflerle kemirilmiş ve artık devri geçmiş, kırıkdökük zırhlarını kuşanır. Kadid olmuş lagar bir beygire biner. Başına berber leğeninden bir tolga uydurur. Eline müzelik mızrağını alır. Arkasına da topal eşeğini sürüklemeye çalışan uşağı Panşoyu katar ve heyetle, zalimleri perişan etmek, mazlumları korumak ve hele hayalinde bir prenses olarak süslediği hantal bir hancı karının aşkını savunmak için yollara düşer.

Bu şanlı yolculukta ilk karşılaştığı köhne bir yeldeğirmenidir. Bu yeldeğirmeninin eskipüskü, ama güçlü kanatları rüzgârla gıcırdayarak döner, durur. Ama hasta ruhlu Don Kişot için karşısına çıkan bu heyûla, yeldeğirmeni değil Devlerdir. Hemen narayı basar:

— Savulunuz, çekiliniz, dize geliniz ey devler! Şimdi sizi yerlere sereceğim...

Ve hemen dönen kanatlara saldırır. Sağduyuyu temsil eden uşağı Panşo'nun uyarıları, nasihatları kâr etmez. Fakat sonu mâlum: Zavallı taklit şövalye, biraz sonra hertarafı kırıkdökük ve herşeyi meydanda havalarda savrulmuş, gitmiştir.

★

Şimdi bazan söylenenleri dinliyor ve yazılanları okuyoruz da, etrafta, Cervantes'in yarattığı Don Kişot cinsinden nice kişilerin, kafalarında işledikleri vehimleri, birtakım gölge fikirleri korkunç devler sayarak yeldeğirmenlerine saldırışlarını görür gibi oluyoruz. Eğer bu derginin fikir sıhhatını korumak istemesek bu sahnelerden size nice misâller verebiliriz. Fakat bunları birtarafa bırakıyor, yalnız yazımın başlığını Cervantes'den seçmekle yetiniyorum. Hem bu başlığı ben, nice yıllar evvel de bir yazımda kullanmıştım. Bir üniversite hocası ile girişilen polemik için. Ama o zaman ortada gene de bazı fikir malzemesi vardı. Halbuki aradan bukadar zaman geçtikten sonra ve zamanımızda Don Kişatlar ne kadar çoğalmış ve ne kadar küçülmüşler? Yazık...

(1) Bu arada İslâm dininin «zamanın değişmesi ile hükümler de değişir» şeklindeki tekâmülcü ilkesine rağmen bugün dahi, dondurulmak istenen bir doğmatizmi hâkim kılmak [illegible] hazindir.

Şevket S. Aydemir

[illegible] istenivor. O halde [illegible] alan bir vergi [illegible] bir eğitim [illegible] Böylece [illegible] temel unsurlarından [illegible] zedelenmiye[illegible] imkânları azal[illegible]. Fakir çocuklar, parasız oku[illegible], fikir ve zengini a[illegible] fikirin zararına [illegible].

[illegible] eğitim vergisinde bu [illegible]. Sadece okulda çocuğu o[illegible] bütün zenginlerden, [illegible] için, Eği[illegible] adil olacak[illegible] servet hemen he[illegible] için, vatanper[illegible] zenginlerimizin, [illegible] ödemesi lâzım ge[illegible] kıt maliyeci gö[illegible] ilkesine dokunul[illegible]. [illegible] okul sayısını arttı[illegible] orta öğretime yayı[illegible] daha geniş öl[illegible]meliyiz. Yön ge[illegible] ve Şûrada alı[illegible] geniş ölçüde inceliye[illegible].

Dokunulmazlık

[illegible]

B[illegible] hiç bir çat[illegible] kaldırıldı. Ancak, [illegible] milletvekili Cevat [illegible] kararın aleyhinde oy [illegible].

[illegible] arasında, [illegible] çok sayıda üni[illegible]

[illegible] formalı Subay ve Ankara Merkez Komutanı vardı.

Beşer, Türk Ceza kanununun 159 uncu maddesine göre, orduya hakaretten yargılanacaktır. Suçun cezası 1-6 yıl hapistir.

Telgraflar

Karma Komisyonda ise, Beşer, çok daha fazla savunucu bulmuştu. Refet Sezgin, Nihat Diler ve Esat Kemal Aybar gibi Y. T. P. Milletvekilleri, işi geciktirmek için, icranın tertibi olduğunu ileri sürmüşler, Anadolu Klübü garsonlarının şâhit olarak dinlenmesini söylemişler ve tevsii tahkikat talebinde bulunmuşlardı. Fakat hiçbiri, dokunulmazlığın kaldırılması aleyhinde oy kullanmaya cesaret edemedi. Nihat Diler, sıra oylamaya gelince, Komisyondan ayrıldı. Refet Sezgin çekımser kaldı ve Meclisteki müzakerelerde bulunamıyacağını arkadaşlarına söyledi.

Komisyonda en ilgi çekici mesele, Beşer'in dokunulmazlığı konusunda Meclis Başkanlığına gelen 50'ye yakın telgraf oldu. Telgrafların çoğu «Aranızda Türk Ordusuna ihanet eden böyle bir adamı tutmıyacağınızı ümit ederiz» mealindeydi. Subaylardan gelen bir kaç telgrafta ise «Gereken işlem yapılmazsa ,onu biz temizliyeceğiz» yazılı idi.

Meclis Başkanı telgrafları, özel olarak, Anayasa Komisyonu Başkanı Burhan Apaydın'a vermişti. Apaydın, bazı telgraflarda B. M. M. ne hakaret edildiğini ileri sürerek, tahkikat açılmasını istiyeceğini söyledi. Fakat, Komisyonun yetkisini aşan ve mânâsı iyice anlaşılamıyan bu çıkış, diğer Komisyon üyeleri tarafından önlendi. Bu Komisyonu değil, Meclis Başkanlığını ilgilendiren bir meseledir.

Olaydan en fazla üzülenlerden biri Beşeri tokatlıyan İller Bankası Umum Müdürü Yüksek Mühendis Selâhattin Babüroğludur. Eski bir Subay olan Babüroğlu, Anadolu Kulübündeki olayı kimseye aksettirmemeye dikkat etmişse de, çirkin olay ona rağmen duyulmuş ve gelişmiştir.

Şimdi Anadolu Kulübünde Beşerin çeşitli hikâyeleri anlatılıyor. Bu hikâyelerin en ilgi çekicilerinden biri alyans hikâyesidir. Beşer'e göre, «Kadıköy vapurunda bir sivil oturuyormuş, karşısında bir subay varmış. Sivil, subayın parmağında, Hazineye hediye etmiş olduğu yüzüğün bulunduğunu görür çıkar, parmağından yüzüğü der. yüzükte sivil adamın ismi yazılıdır.»

Bu tarz çirkin hikâyeler uyduran Beşer'in ,dokunulmazlığının kaldırılmasına yol açan sözleri söylediğinden kimse şüphe etmemektedir.

TURHAN 62
KARİKATÜR ALBÜMÜ
ÇIKTI

● YUSUF ZIYA ORTAÇ'IN ÖNSÖZÜ
● EN SEÇME 150 KARİKATÜR
● NEFİS BÇR BASKI

DAĞITMA YERİ: İNKILAP KİTABEVİ — İSTANBUL

YÖN — 48

SİYASİ NOTLAR

A. P. lideri Gümüşpala

Gümüşpala ve toprak reformu

Politik çevrelerde (Toprak dağıtmakla, toprak reformu olmaz. Toprak ağaları diye bir mesele yoktur,) tarzında beyanlar şimdi günün modasıdır. Sürgündeki ağaların dönmesi artık gün meselesidir.

27 Mayısı takip eden aylarda ise (Toprak reformuna ihtiyaç vardır) sözü moda idi. Nitekim Sayın İnönü bile, 1960 yazında, toprak reformuna ihtiyaç olduğunu kabul etmiş, siyasi partilerin bunu gerçekleştirecek güce sahip bulunduğunu söylemişti.

29 Ekim 1960 tarihinde Öncüde çıkan bir röportaj da, Gümüşpala ağalar hakkında o tarihteki düşün- Zamanın çok hızlı aktığını göstermesi bakımından Gümüşpalanın ağalar hakkında o tarihteki düşüncelerini YÖN'e aktarıyoruz!

(Şark'ta ağa, bey, şeyh, seyit denilen, 35-40 kadar köye sahip kişiler, derebeylikler hâlâ mevcuttur. Vakıa, 1925 Şeyh Sait Harekâtından sonra bunların nüfuzu kısmen kırılmış isede, bugün dahi geniş arazi ve köylerin sahibi durumundadırlar. Köylünün okumasını ve yükselmesini istemezler. Bölgelerinde Türk harfleriyle tedrisata muhaliftirler. Köylüyü her surette baskı altında tutarlar.

Bu şahısların öncelikle nüfuzlarının kırılması, Garb'e nakledilerek yayılmaları ve muayyen yerlerde iskân edilmeleri, topraklarının derhal tevzii ve tapulanması, toprak dağıtılan köylüye muayyen taksitlerle tohumluğunun ve ziraat vasıtasının da verilmesi esas olmalıdır.

1925 harekâtından sonra bazı ağa ve şeyhler garbe gönderilmiştir. Fakat yerlerinde kalan seyitlerin, soysopları, bunların arazi hâkimiyetlerini idame ettirmişlerdir.

Köylülerimiz, Türk'lüklerini müdriktirler. Kürt'lük propagandası sırf derebeyliklerinin devam edebilmesi için şeyh ve beyler tarafından halka yayılmaktadır. Yukarıda belirttiğim tedbirler alındığı takdirde köylülerimiz tamamen hükûmete bağlanacaklardır.)

«Düşünen Adam»ın itirafı

Düşünen Adam (Aşırı Milliyetçilik Şirket kuruyor) başlıklı yazımıza kızmış. Yazıda milliyetçiliği kimseye vermeyen Düşünen Adamın, özel teşebbüsü (herhalde bir menfaat karşılığında) işbirliği yapmaya çağırdığı bildiriliyordu.

Şimdi Düşünen Adam, YÖN'ün yazısına şu şaheser cevabı veriyor: (Sanayi ve ticaret erbabı da, inandıkları muayyen ölçüleri aşmayan devletçi-Liberal nizamı savunacaklardır. Bunun için de mücadelelerini elbette finanse etmeyi bileceklerdir.

Stalin bile, sermayeyi hor gören adam olduğu halde, mücadelelerini finanse edebilmek için devletin posta arabasını soymamış mıdır?)

Böyle savunucuları olduktan sonra, özel teşebbüse karada ölüm yok demektir.

Turnikeli dönüş

Başbakan İnönü, 147'lerin Senato kararına göre Üniversiteye dönmelerini ön gören Hükûmet görüşünü bu haftanın başında Millet Meclisi Anayasa Komisyonunda bizzat savundu ve üyeleri ikna etti. Komisyon, 147'lerin bir teşrif tasarrufla yeniden eski vazifelerine iade etme yolundaki Milli Eğitim Komisyonu kararını Anayasaya aykırı buldu.

Başbakan bu suretle, «Hükûmet Tasarısı aynen geçmezse istifa ederim» diye ağırlığını koymasına rağmen Milli Eğitim Komisyonunun aldığı aykırı kararı önledi ve bu konuda ne derece azimli olduğunu gösterdi.

Mesele, Millet Meclisine geldiğinde de, hiç şüphe yok ki çeşitli itirazlara uğrayacaktır. Ancak, Başbakan İnönü'nün azimli davranması ve hiç kimsenin koalisyonu yıkmayı göze alamaması karşısında, Hükûmet tasarısı kabul edilecek, İnönü'nün dediği gibi «Üniversiteler, uygun gördüğü alacak, görmediğini almıyacak»tır.

Gürselin sohbeti

İnönü'den sonra, Cumhurbaşkanı da Ankara Gazetecileriyle, huzurun sağlanması konusunda güzel bir sohbet yaptı. Tarafsız Cumhurbaşkanı, tarafları bölen bâzı meselelerde de tarafsız kalmasaydı, sohbetin tesiri daha büyük olacaktı.

Sayın Gürsel, Köy Enstitüleri ve paralı öğretim dâvalarında şunları söyledi :

«Köy Enstitülerinin geliştirilmesi" ne taraftar değilim. Köy Enstitüleri bana itimat telkin etmemiştir. Sonra, bu enstitüleri açmak için ne gibi bir sebep var.

Bence orta öğretimden başka yüksek tahsil de paralı olmalıdır. Dünyanın her yerinde de bu böyledir.»

Eğitim Şûrası devam ederken söylenen bu sözler, bir çok öğretmeni üzdü.

Düşükzâdeler

YÖN'ü Basın-Yayın Bakanlığına jurnal etmeye kalkışacak kadar cehalet içinde bulunan Mc Carthy özentisi Senatör Hüsnü Dikeçligil, şöyle buyuruyor: «Meselâ ismi Yön olan, lâkin yönlerinin nereye çevrildiği belli olmıyan bir dergide, Adana'da fuhuş başlıklı bir yazıda, zenginler kötülenmekte ve servet düşmanlığı yaratılmak istenmektedir.»

Bahis konusu yazı, Başbakanlığa bağlı Amme İdaresi Enstitüsü tarafından yayınlanan ilmi bir araştırmadan alınmıştır...

Vurun Abalıya

İzmir Ticaret Odası, ihracatı geliştirmek için, Hükûmete sunulmak üzere iki rapor hazırladı. Raporlarda, «İhraç maddelerinin maliyetlerini düşürmek için, mevsimlik işlerde Sosyal Sigorta ve İş Kanunlarının Uygulanmaması veya tatbikatının hafifletilmesi, İş Kanunu tâdil edilerek, işçinin kıdem tazminatının bir fonda biriktirilmesi, fakat bu kıdemin son aylık üzerinde değil, her sene aldığı ücretlerin ortalaması üzerinden ödenmesi gibi hükûmler var.

Bu teklifler, sadece İzmir'de 100 binden fazla işçiyi zarara uğratacaktır. Hele 7 nci maddedeki mevsimlik işler» deyimi altında 90 Bin işçinin teminatı tehlikeye düşmektedir. Zira İzmir'de mevcut 130 Bin işçiden 90 Bini üzüm, incir, tütün işletmeleri gibi mevsimlik işlerde çalışmaktadır.

Plânlı devir!

Ulaştırma Bakanı Cahit Akyar'ın Ulus Gazetesinde şu sözleri çıkıyor: **(Umumi intibaın aksine bizim Hava Yollarının dış seferleri kâr bırakmakta, üstelik döviz tasarrufu sağlanmaktadır bu itibarla dış seferlere kararlıyız.)** Bakanın Akşam Gazetesinde çıkan bir beyanatı, dış seferler için yeni lüks uçaklar alınacağını müjdeliyerek, bu sözleri tamamlıyordu.

Ulaştırma Bakanı Akyar

Devlet Plânlama Teşkilâtı tarafından hazırlanıp, Hükûmetçe kabul edilen 1962 programında ise, **dış seferlerin zarar ettiği belirtilerek, uzak hatlardaki seferlerin kaldırılması kesin bir dille isteniyordu.** Geçen haftanın sonunda ise Türk Haberler Ajansı, Londradan şu haberi veriyordu:

(İstanbul-Londra seferini yapan Türk Hava Yollarının bir uçağı, bundan bir müddet evvelki seferinde hava meydanındaki teşrifat memurlarının telâşlanmalarına sebep olmuştur.

Uçak meydana inince içinden, Basın Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğüne mensup ve vazifeten Londraya gelen bir tek yolcu çıkmış, bunu gören meydan teşrifat memurları Türkiyeden çok mühim bir şahsın hususi uçakla geldiğini zannederek telâşlanmışlar ve orada bulunan Türk sefaretinin mensubuna koşarak «çok özür dileriz, bize herhangi bir haber verilmedi, gelen şahıs için şeref salonunu açalım mı?» diye sormuşlardır. Gelenin uçaktaki tek yolcu olduğu anlaşılınca, protokola son derecede riayetkâr olan meydan memurları rahatlamışlardır.

40 milyar isteyenler

Öyle anlaşılıyor ki, T. B. M. M. üyelerinden bazıları Türkiye'nin bütün meselelerini halledilmiş saymakta ve şimdi aranın eski hesapları karıştırmağa geldiğine inanmaktadırlar. Üyelerden Emin Acar'ın bir teklifine göre, fiilî tahsislerin istimlâke çevrilmesinde bugünkü rayiçler uygulanmalıdır. Bu ise, devletin tam 40 milyar 100 milyon liralık bir mali külfet altına girmesi demektir.

Osmanlı İmparatorluğu zamanındanberi, devlet, bayındırlık ve savunma amaçları için, bazı araziyi kamulaştırma işlemine tâbi tutmadan bir takım hizmetlere tahsis etmek zorunda kalmıştır. Kamulaştırma işleminin uygulanmaması, çoğu defa, bunların sahiplerinin ortaya çıkmamaları veya bulunamamaları yüzünden olmuştur. Fiilî tahsis yoluyla devlet mülkiyetine geçmiş olan arazinin bir kısmıyla ilgili anlaşmazlıklar ise, başlangıç itibariyle, tâ 93 Harbine kadar çıkmaktadır. Çarlık Rusyası tarafından alınan bölgelerdeki toprakların bir kısmı işgâl kuvvetleri veya Çarlık idaresi tarafından gasbedilmiş, bunlar üzerinde yol, demiryolu ve binâ inşaatı yapılmıştı. Brest-Litovsk Mütarekesiyle bu topraklar önce Osmanlı İmparatorluğuna, sonra da Türkiye Cumhuriyetine iade edilince, vaktiyle Çarlık idaresince fiilen el konan toprakların sahipleri, bu defa Türk makamlarına müracaat ederek, fiilî tahsislerde istimlâk işleminin uygulanmasını ve bedellerin ödenmesini istemişlerdir. Bedeller Cumhuriyet devrinde ödenmedi ve açılan dâvalardan bir sonuç çıkmadı; çünkü, vaktiyle yapılmış fiilî tahsisler için kamulaştırma usûlleri uygulanamıyordu.

Emin Acar ve arakadaşları, teklîflerinde, bedellerin ödenmesinde fiilî tahsislerin yapıldığı tarihteki rayiçleri almanın yeni Anayasaya aykırı olduğunu ileri sürmektedirler. Bugünlerde bu çeşit teklifler karşısında ne yapacağını şaşıran Millet Meclisi Anayasa Komisyonu, Bayındırlık, Millî Savunma ve Maliye Bakanlıklarının fikirlerini almak için, meselenin görüşülmesini bir ay sonraya bıraktı.

Millî Kütüphane ve YÖN

Bir okuyucu yazıyor :

«22 Ocak 1961 günü Millî Kütüphaneye gittim. Bazı dergi ve gazetelerden sonra (Yöne de göz gezdirmek istedim. (Yok) dediler.

Alâkalı servis şefiyle aramızda geçen konuşmayı aynen yazıyorum:

«— Hanımefendi, YÖN Dergisini rica etmiştim (yok) dediler. Diğer bir yığın dergi bulunduğu halde YÖN neden yok acaba?»

«— Kurumun Müdürü YÖN'e abone olunmasını uygun bulmadı. Beğenmemiş. Bundan dolayı abone olunamadı.»

«— Müessese Müdürünün Kütüphaneye alınacak eserleri değerlendirmedeki ölçüsü nedir?»

«— Bunu lütfen kendisinden sorun»

«— Düşünen Adam ve benzeri dergilere nasıl abone olundu?»

«— Müessese Müdürünün ısrarıyla...»

Konuşmamız burada bitmişti. Teşekkür ederek ayrıldım. Öğrendiğime göre 27 Mayıstan önce, Almanya'da okuyan öğrenciler komünistlikle suçladığı için Adnan Ötüken hakkında Millî Eğitim Bakanlığınca bir tahkikat da açılmıştı. Fakat her nedense, bu ve buna benzer konularla açılan tahkikat, bir türlü sonuçlanmadı. Üstelik dosyadan da haber yokmuş...»

Nimet Arzık

İÇTEN GELDİĞİ GİBİ

İlk üç günün aşkına!..

Adam, hükûmet gibi adamdı: İnsan haklarından bize sadece üç hak tanıyordu: dinlemek, susmak, tasdik etmek...

Yassıada'yı hikâye ediyordu basınçlı basınçlı...

Kuluçka cinsinden eşi, kâh bardağına portakal suyu aktarıyordu, kâh hayat arkadaşının katmerli gerdanındaki eşarpın muhayyel buruşuklarını fiskeliyor, kâh efendisinin sözlerini desteklemek için, «hasım» tarafa lânetler, hasım olmıyan tarafa muhabbetler yağdırıyordu: «Ah gaddarlar, ah zalimler, vah nonoşum, vah hayatım, vah sevgilim...»

Bizler de susuyorduk. N'aaaapalım?.. Adam acı çekmişti, üstelik hükûmet gibi adamdı... Cevaplarımızı içimizden veriyorduk, düşüncelerimizi okumasın diye gözlerimizi kaçıra kaçıra..

— «Moralimizi bozmak için ellerinden geleni yaptılar.. Destroyerler adanın etrafında dönüyordu. Tel örgüler vardı. Nöbetçiler ellerinde tüfekler tutuyorlardı»...

İyi ama üstat, destroyer yerine, su perilerinin mi dönmesini bekliyordunuz Örgüler İpekten mi dokunsundu?.. Nöbetçiler tüfek yerine gül demetleri mi taşımlardı kucak kucak?.. Masal yaşanmıyordu ki Yassıadada, büyük bir dram yaşanıyordu.. Bu sözler şamatacı bir «eksik etegin» değildi maalesef! Umur görmüş, sorum taşımış, insan idare etmiş koskoca bir adamın ağzından çıkıyordu. İnsan böylesine tek taraflı, böylesine görüşsüz olabiliyor, iş «tene» dayanınca demek!..

Yukarıdaki ithamlar, hafif, yersiz, omuz silktirici. Fakat adım başında tüyler ürpertici Yassıada hikâyeleri dinlemekteyiz artık... Yok efendim, nöbetçiler tutuklara «uzat elini» diye komut verirlermişte derilerinde cigara söndürürlermiş, yok bilmem kimin çenesini kırmışlarmış, yok bilmem kimi kazığa oturtmuşlarmış, yok bilmem kimi çırılçıplak soyup hanım milletvekillerinin yanına sürükleyip seyre mecbur etmişlermiş, yok bilmem kimi Cenevizlilerden kalma mahzenlere kapatmışlarmışta üç saat sonra canlı cenaze halinde dönmüşmüş..

Her ihtilâl birçok faktörün yanında, bir de insan haysiyetini korumak için yapılır... Bizimkinin de amaçlarından biri oydu... Eğer bütün bu anlatılanlar doğruysa, o haysiyet hayli zedelenmiştir.

İnanmıyorum, inanmıyorum, çünkü bir zamanlar da insan kıyma makinelerine inanmamıştım, çuvallara doldurulup denize fırlatılaan cesetlere de.. inanmıyorum diye hana çok kızmışlardı; haklıydım o gün, bugün de haklı çıkmak isterim.. İsterim, bu meselenin incelenmesini isterim.. Doğruysa, suçluların cezalandırılmasını isterim, yalansa anlatanların ve bu propagandanın kesilmesini isterim.. İcabederse iki tarafan da isim vermeğe hazırım!.. Zaten anlatanlar inkâr etmiyeceklerini vadettiler.. İnanmadığım bir şey varsa, o da vaad, neyse.. Dünyanın en zararlı insanları hayal hastalarıdır, dünyanın en zararlı insanları işkence etmekten zevk alanlardır, mitomanların da, sadistlerinde yeri tımarhanedir, cemiyette işleri yoktur.

İhtilâli, hangi cinsten olursa olsun, hiçbir ruh hastasının yıpratmasına müsaade etmiyelim. Pırıl pırıl kalsın ihtilâlin hâtırası, hiç olmazsa ilk üç pırıl pırıl günün aşkına!...

Iktisadî Sistem Meselesi

Millî plânlı karma ekonomi, toplumun sosyal kuvvetleri arasında bir «mütareke»dir. Belki çok huzur verici olmıyan bir mütareke... Fakat bunu, her iki taraf kolaylıkla kabul edebilir.

SİYASAL BİLGİLER FAKÜLTESİ ÖĞRETİM ÜYELERİNDEN DOÇENT DR. NEJAT BENGÜL'Ü GEÇEN AY TOPRAĞA VERDİK. NEJAT BENGÜL SON YAZISINI YÖN İÇİN YAZDI

Nejat Bengül

Dünya süratli bir sosyal değişme vetiresine girmiştir. Haberleşmenin artması, demokrasi ve insan hakları ilkelerinin henüz istiklâllerini kazanmış memleketlerin bile müesseseleri arasına girmesi, bu vetireyi yaymakta ve hızlandırmaktadır.

Türkiyenin meselelerini de bu çerçeve dahilinde münakaşa uygun olur. Onsekizinci yüzyıldan itibaren başlıyan ve gittikçe Batı ile sıkı temas neticesi aydınlar ve onların tesirindeki halk efkârı siyasî demokrasi fikrini benimsemiştir. Bu bir taraftan, sert ve âni değişmelere karşı bir garanti sağlamakta, öbür yandan da, çok uzak olmıyan bir istikbalde, halkın refah seviyesinde hatırı sayılır ilerlemeler elde edilmesi zaruretini ortaya koymaktadır.

Hiç çekinmeden önümüzdeki alternatif yolları tartışmalıyız:

1 BİR MİLLÎ KAPİTALİST DÜZENE GEÇMEK. Tabiatıyle bu bir miktar dış yardım, dış ticaret ve yabancı sermayeye mani değil. Fakat bunların ölçüsü az olacak. Burada demokrasi ile kalkınma arasındaki çelişmezliğe düşebiliriz. Bir ihtimal, sosyal adalet tarafının ağır basması, kütlelerin carî refahlarında tedrici ilerlemeler olması, fakat kalkınma hızının adamakıllı düşük kalmasıdır. Âdil, fakat fakir bir memleket. Bu ihtimal çok varit değil. Daha fazla mümkün olanı, milli kapitalizmin iktisadî alanda çok canlılık göstermesidir. Sermaye terakümü süratle vuku bulabilir. Fakat sosyal güvenlik, yüksek ücret ve adalet taleplerini baskı altında tutmak gerekir. Müteşebbisler, yabancı rekabetinden masun, azamî kâr gayesine göre ekonomiyi işletmektedirler. Fakat bu halk kütlelerinden gelen talep ve şikâyetlerin baskı altında tutulması bahasına elde edilmektedir. Tabii bu demokrasiden fedakârlık ve faşizme sürüklenmek mânasına gelir. Faşizm siyasî iktidarla, kapitalizm arasında açık bir bağlantının teessüs etmesidir Her ikisinin de asıl özelliklerinin dejenere olmasına sebep olur. En baskılı idarelerde bile siyasî iktidar, halkın iktisadî dertlerini tahfif etmek için birşeyler yapmıya çalışıyor görünmek zorundadır. Bu ekonominin sistemsiz ve esastan âri bir seri tanzim ve kontrola tâbi tutulmasına yol açar. Böyle bir mekanizma içinde, kapitalizm, serbestçe rekabete ve iktisadî hesaba göre işleyen bir düzen olmaktan çıkar. Müteşebbis için iktisadî hesap, buluş kabiliyeti riskleri iyi tahmin etme kadar, iktisadî idareye hulûl ve onunla samimî münasebetler önemli hale gelir.

İdare kaba bir baskı ve gayri meşru menfaat sağlama mekanizması haline yönelir. Fertlerin gelir seviyesi, çalışma, imsak ve namuskârlıktan ziyade, açıkgözlüğe ve nasıl olursa olsun işini kitaba uydurma kabiliyetine olur. Sağlam, temelli ve tatminkâr bir gelişmenin böyle bir muhit içinde vuku bulabileceği çok şüphelidir. Daha çok muhtemel olan, bu gergin havanın bir müddet sonra, her türlü gelişmeyi akamete uğratması ve şiddet ve âni değişme taraftarı grupların yavaş yavaş halkoyunda itibar kazanmasıdır.

2 MEMLEKETİ MİLLETLERARASI KAPİTALİST GELİŞMEYE AÇMAK. Müşterek Pazara derhal kayıtsız şartsız girme, sanayii himaye etmekten vazgeçme veya yabancı sermayeyi tamamiyle serbest bırakma bu alternatifi teşkil ediyor. Bu, «millet olarak kalkınma» fikrinin terkedilmesi demektir. Böyle bir nizamda, Türklerin nispeten okumuş olanları, teknik meharete sahip olanları, kabiliyetli ve çalışkan olanları, geniş bir piyasanın ve hareketli bir ekonominin imkânlarından istifade ederek refahlarını çok arttırabilirler. Geri kalanlar, geri ve himayeye muhtaç bir bölgenin insanlarını teşkil edeceklerdir. Milletlerarası konseylerde seslerini duyurabildikleri ölçüde bu kamusal himayeye mazhar olacaklardır. Esasen, bu alternatif, şartlarımız halen çok gayrımüsait olsa dahi, derhal Avrupa camiası içinde erimek ve onun bir parçası olmak sıkıntısı tercih edilmesi mânasına gelmektedir.

3 BİRLEŞİK AMERİKA VE BATI AVRUPA İLE PAZARLIK VE GELİŞMENİN ONLARA FİNANSE ETTİRİLMESİ. Müşterek Pazar muvacehesinde, onların bize taahhütlerinin derhal veya önümüzdeki birkaç sene içinde, bizim onlara taahhütlerimizin ise 20-25 yıl sonra yerine getirilmesi ve bu devrede, hibe ve çok düşük vadeli uzun vadeli kredi şeklinde bugün aldığımızın 4-5 misli dış yardım almamız, bu alternatifi teşkil ediyor. Adeta Batı Avrupa ve Amerika, siyasî, sosyal ve iktisadî mülâhazalarla, müstakbel bir ortağın «eğitim» masrafını deruhte edeceklerdir. Bu takdirde, Türkiye esas itibariyle hususî teşebbüs düzeninde gelişecek, ihracat, ithalât ve yatırım serbest olacak ve döviz şeklinde tedarik edilen külliyetli yardım bunu sağlayacaktır. Devlet bu yardımı, enfrastrüktür, umumî idare, eğitimin ıslahı ve sosyal adaletsizlikleri gidermek için kullanacak. Fiyat teşekkülüne katiyen müdahale etmiyecek ve plân ancak âmme harcamalarını ve enfrastrüktür yatırımlarının birkaç yıllık devreler için kapsayan mahdut bir program olacak, sınaî ve zıraî Devlet teşebbüsleri tasfiye edilecek ve hattâ mecburî tasarruf, gider vergisi gibi iktisadî hayatı sıkan müesseseler tedricen tasfiye olunacaktır. Yabancı sermaye yine bugünkü şartlarda yine çok serbest olmadan gelebilecektir. Millî müteşebbisleri korumak için gümrük himayesi devam edecek, ancak bunlar aralarında anlaştıkları ve rekabeti idame etmedikleri takdirde, bu himaye azaltılarak yabancı istihsalin rekabetine maruz bırakılacaktır. Produktivite tatminkâr bir şekilde arttığı takdirde, düşünülen süre iç piyasa kendilerine mahfuz tutulacak, mukabil ticaret ortaklarında gümrük indirimleri elde edildiğinden ihracata müteveccih istihsal daha müsait bir duruma gelmiş olacaktır. Esas gelişme Türk hususî teşebbüsü tarafından kendi kârları ile ve toplanalen diğer hususî tasarruflarla yapılacaktır. Vergilerin düşük tutulması ve devletin, dış yardımdan istifade ederek sosyal güvenlik ve adalet masraflarına geniş ölçüde iştirâki yüzünden ücretlerin fazla yükselmemesi, kârların böyle bir gelişmeyi temin edecek bollukta meydana gelmesini sağlayacaktır. Siyasî demokrasi müsait bir iklim bulmuş olacak, yabancı hususî sermaye akımı pek fazla artmıyacağından milliyetçi hislerin istismarı ve dış politikanın sarsılması şânsı bulunmayacaktır. 20-25 sene sonra Türkiye, toprağı ve yetişmiş insanı ile Avrupa camiasına katılabilir ve 2 sayılı alternatife kolaylıkla intibak edebilir.

4 TANZİMLİ ÖZEL TEŞEBBÜS EKONOMİSİ. Böyle bir ekonominin unsurları ve işleyiş kuralları henüz pek teşekkül etmemiştir. Fakat şöyle düşünülebilir: Uzun bir devre, meselâ 20 yıl sonunda, nüfus başına millî hasılayı mümkün olan en yüksek seviyeye çıkarmak, amaç edinilebilir.

Hususî teşebbüsün kısa devreli ve kısmî bakış zaviyesi yerine, bütün ekonominin bir analizi ikame edilir. Böylece, ekonominin yanlış ve kısmî hesaplardan kaybı asgariye indirilir. Hususî teşebbüs bu gayeyi sağlayacak şeklide sevkedilir ve tanzim edilir. Kârlar, buna göre yatırılır. Kârlara büyük olmasını temin için gerek ücretler, gerekse vergiler düşük tutulur. Bu âdeta, hususî teşebbüsten hesap fonksiyonunun alınması, fakat istihsal vasıtalarının mülkiyet, muhafaza ve arttırılması fonksiyonunun onda kalmasıdır. Cüz'i yardım ve hususî yabancı sermaye olabilir. Bu çerçeve içinde demokratik mekanizma devam eder. Sosyal adaletin gerçekleştirilmesi, ücretlerin artması, istihsal seviyemizin 2-3 misli yükseleceği ileri bir tarihe bırakılmıştır.

Böyle bir düzenin, gerek müteşebbisler tarafında, gerekse işçiler tarafından büyük bir anlayışa ihtiyaç gösterdiği açıktır. Aksi takdirde, sistem politik tazyiklerle, demokrasiyi terketmek zorunda kalabilir ve bir numaralı alternatife dönülebilir.

5 MİLLÎ PLANLI KARMA EKONOMİ. Böyle bir ekonominin başlıca özelliği, Devletçilik dediğimiz Devletin mutaden hususî teşebbüs tarafından görülen iktisadî faaliyete katılması ve en önemli muharrik rolünü oynamasıdır. Fakat Devletin yanı sıra hususî teşebbüs de mevcut olacak ve gelişecektir. Millileştirmeye ancak çok istisnaî ve zarurî hallerde başvurulacaktır. Görülüyor ki, bu ne tam bir hususî teşebbüs ekonomisidir, ne de sosyalist sistemdir. Her ikisinin de özelliklerini taşır. Gelişme bakımından böyle bir sistemin bazı avantajları olduğu açıktır.

a) Devlet teşebbüsleri kârları toplumun yatırım hacmini arttırmaya yarar.

b) Bu teşebbüsler plânın kritik kısımlarının tahakkukunu garanti altına alır.

c) Devlet kolaylıkla sınaî sahaya girebileceğinden işsizlik ve kaynak israfı tehlikesi azalır.

d) Nihayet, büyük halk kütlelerine kendilerine (yani devlete) ait sınaî servet de arttığından, fedakârlığa katlanmak ve aşırı ücret ve sosyal yardım taleplerinde bulunmamak temayülünü aşılar. Sistemin siyasî istikrarı daha fazla garanti altındadır.

Böyle bir sistemde en çatallı mesele «iktisadî davranış» meselesidir. Bu hususî teşebbüs sektörü ile, Devlet sektörüdür. Tam bir hususî teşebbüs ekonomisinin, «en süratli ve fazla kâr» salkı işlemeyecektir. Buna mukabil tam bir sosyalist iktisadî davranış ve idaresi de kurulamıyacaktır. İdeal hal, ekonominin iki ayrı sektöründe âdeta davranış takımından hiçbir bağlantı yokmuş gibi, kendilerine mahsus davranışın tahakkuk etmesidir. Bunun nasıl olabileceğini tasavvur etmek güç; ancak dünyanın geri memleketleri kalkınma hususunda, Batı Avrupa yolunu tatbik edemiyeceklerine, Sovyet Rusya yolunu da tercih etmediklerine göre, karma sistemin kendine mahsus bir iktisadî davranış tarzı meydana getirmesine ihtiyaç vardır. Hususî müteşebbis, yalnız Ondokuzuncu yüzyılın azamî kâr peşinde koşan iktisadî âmili olmayacak, belki kârı bir seviyede tutarak, toplumsal sorumluluklarını da yerine getirecektir. Buna mukabil Devlet ajanları, hususî teşebbüse muhakkak ortadan kalkacak, geçici bir müessese olarak bakmıyacaklar, onun hayat hakkını kabul edeceklerdir. Yani toplumun sosyal kuvvetleri arasında bir mütareke... Belki çok huzur verici olmayan bir mütareke, ama alternatif atom harbine benzeyen bir knos ise, iki taraf da bunu kabul edebilir.

Mademki, bir mütareke mevzuubahis öyle ise bir mütareke hattı da olacak. Bunu nereden çizmeli?

Faaliyetleri özelliklerine göre kesin bir şekilde şu veya bu sektöre girecek diye sıralamak doğru değil. Ancak Devlet daha ziyade, a) büyük istihsalin avantajlarının fazla olduğu, b) ileri bir teknik isteyen, c) mecmu talebinin büyükçe bir kısmı ara talep şeklinde olan, d) sağlanan mal veya hizmetin mahiyeti inhisara müsait olan, e) uzun yıllar devlet idarecisi olarak çalışmış, tecrübeli elemanların mevcut bulunduğu, f) ihracatla ve büyük hacimli ithalâtla ilgili olan, sahalara teveccüh etmelidir.

Böyle bir sistemin alışılmış, Smithvari veya Marksist düşünceye uygun düşmediği düşünülebilir. Ancak insan toplumları için değişik temel şartlar değişik çareleri ve değişik organizasyon şekillerini gerektiriyor. Bunun delili, medeniyetin tekâmülüdür.

STEİN BERG'İN KARİKATÜRÜ: İNSANLAR

İÜSTAV

YENİ TOPRAK KANUNU T

★

Gürsel «Ne oluyor, yoksa komisyonda Toprak ağa temsilcileri var da, obstrüksiyon mu yapıyorla

★

Komisyonda dağıtılan toprakların, kooperatif esaslar ileri sürülünce bir profesör, eliyle kuzeyi göstererek «bu, b diye «dehşetle» haykırdı. Bütün çalışmalar bu min

★

TÜRKİYE DE TOPRAK DAVASI

Gürselin ihtarı

Her devrim gibi, 27 Mayıs hareketi de, toprağa el atmak zorunluğunu duydu. 27 Mayıstan hemen sonra, Temmuz ayında, Başbakanlıktan, Alparslan Türkeş imzası ile gönderilen bir yazıyla memleketimizde kaçınılmaz bir zaruret halini almış olmasına rağmen, bir türlü ele alınamıyan toprak reformu işinin» inkılâp ruhuna uygun bir şekilde etüd edilmesi istendi. Muhatap İmar - İskân Bakanlığıydı, Ve bu Bakanlık 4753 sayılı çiftçiyi topraklandırma kanunun bazı maddelerini değiştiren, teferrüatla ilgili bir iki hususta başka hiç bir yenilik taşımayan bir tasarı hazırladı. Bu tasarı ilgili Bakanlıklar arasında dolaştı, durdu. Sonunda beğenilmedi. Yeni bir tasarı hazırlama görevi Tarım Bakanlığına verildi. Yalnız bu sıralarda 14 ler olayı olmuş, bir çok çevrelerde, genel olarak reform fikrine, özel olarak toprak reformuna karşı, bir soğukluk meydana gelmişti. Bir süre toprak reformu konusu unutuldu. Konunun ikinci defa ele alınışı, Anayasa tartışmaları ve Cemal Gürsel'in bir basın toplantısında toprak reformunun muhakkak yapılacağını müjdelemesi dolayısiyle oldu.

Reform komisyonu, Tarım Bakanlığı Müsteşarı Prof. Reşat Aktan'ın başkanlığında, Üniversiteler, Bilimsel Kurumlar ve ilgili Bakanlıklar temsilcilerinden kurulmuştu. Komisyon ilk toplantısını, 12/6/1961 tarihinde yaptı. Haftada üç gün olmak üzere 23 toplantı yapıldı; 92 saat çalışıldı, Üyelerin çoğu hukukçu, yaşlı ve liberal görüşlü kimselerdi. En makul teklifler bile «Mülkiyet hakkına saygısızlık» olur gerekçesiyle reddedildi. Zaten bir çokları için böyle bir tasarıya bile lüzum yoktur. Mevcut kanun toprak dağıtımını düzenlemektedir. 5000 dönümün üstünde arazi sahibi, bir elin beş parmağını geçmiyecek kadar azdır. Bunun için, yeni bir kanun çıkarmaya değmez. Topluluştırma için ise Medeni Kanunda bir yığın madde vardır. Arazinin devamlı işletilmesini sağlıyacak hükümleri Ceza Kanununda görmek mümkündür. Bu ve bunlara benzer iddialar yüzünden, toplantılar gayet küçük meselelerle uğraşmakla geçti. O kadar ki, **Cemal Gürsel, «Ne oluyor, yoksa Komisyonda toprak ağalarının temsilcileri var da obstrüksiyon mu yapıyorlar?»** diye haber göndermek zorunda kaldı. *Aslında, Komisyonda, bizzat* toprak sahibi kimse yoktu, ama değişiklikten korkan ileri hamlelerden ürken muhafazakâr zihniyet çoğunluktaydı.

Gürselin bu uyarısı çalışmaları biraz daha hızlandırdı. Fakat bu hızlanış, cesur teklifler üzerinde hiç durulmaması şeklinde kendini gösterdi. Pek nadir olan bu teklifler *«Biz toprak reformu yapıyoruz, zirai reform* yapmıyoruz» gerekçesiyle tartışmaya bile konu edilmedi. Neticede mevcut kanuna reform bakımında pek az ilâvede bulunan ve bir çok bakımlardan ondan da geri olan bir tasarı ortaya çıktı.

Ağalığın tescili

Yeni tasarı, memleketimizde 20 milyonluk bir kütleyi ilgilendiren tarım sektöründe, sosyal adaleti gerçekleştirmek iddiasındadır. Bunun için gerekli şartları haiz olanlara, aileleri ile birlikte genel yaşama *seviyesini yükseltecek şekilde arazi* verilecektir. Arazinin miktarı bir cetvel halinde düzenlenmişir. Dağıtılacak ve kamulaştırılacak arazinin, arazi sınıflarına göre çeşitlendirilmesi, tasarının yeniliklerindendir. **Verilecek araziyi tayinde kıstas, arazinin 1960 değeri üzerinden 10 bin lira gayri safi gelir getirmesidir.** Buna mukabil, kamulaştırma tavanı verilecek arazinin 50 - 60 misli etrafında değişmektedir. Arazide 50 - 60 misli farkın istihsalde - büyük istihsalin iktisadî olması sebebiyle - 90 - 100 misli olacağı açıktır. Komisyonun sosyal adalet anlayışı bunu hoş karşılamaktadır. Kaldı ki, kamulaştırılacak arazinin böyle sınıflara ayrılması toprak ağalarına bir açık kapı bırakmaktadır. Toprak reformunu 15 yıl tatbik ettirmeyen kuvvetin, reform komisyonlarına, memleketteki bütün büyük toprakların dördüncü sınıf kıraç ve kurak *topraklar olduğunu* isbat etmesi gayet mümkündür. Bu takdirde kamulaştırma tavanı otomatikman 20 bin dönüm olacaktır. Diğer taraftan bir reform bölgesinde dağıtıma elverişli toprakların ihtiyaçtan çok az olması muhtemeldir. Hattâ muhakkaktır. Devletin özel mülkiyetinde ancak 800 bin hektar arazi kalmıştır. Bunlarsa hem çok dağınık, hem de nizalıdır.

Bu durumda ne olacaktır? Tasarı burada açık değildir. Gerçi başka bölgelere nakil düşünülebilir. Fakat orada da aynı durumun olmaması için sebep yoktur. Tasarıyı hazırlayanlar bu noktada köylü aleyhine, ağa *lehine küçük bir kurnazlık düşünmüşlerdir.* Tasarının 9 uncu maddesinde normal normlara uygun işletmelere «çiftçi aile işletmesi» denileceği belirtildikten sonra bunun yarısı kadar gelir getirecek işletmelere de «küçük çiftçi işletmesi» denileceği ifade ediliyor. Bu durumda tatbikatta dağıtılacak arazinin küçük çiftçi işletmesi büyüklüğünde olacağını tahmin etmek güç değildir. Küçük çiftçi mülkü ise bugüne kadarki dağıtımda esas alınan norm kadardır. Demek oluyor ki, yeni tasarı dağıtılacak arazi büyüklüğü bakımından hiç bir yenilik taşımıyor. Hattâ 1945 kanununa göre bu bakımdan gericidir de. 4753 sayılı kanun, dağıtılacak arazinin büyüklüğünü tayin etmiyor fakat «düzenli aile» işletmesi esasını koyuyor ve bunun küçük arazi haddinin 500 dönüm içinde olacağını belirtiyor. Yalnız reform bölgesinde kamulaştırılacak arazinin «ihtiyaca kâfi gelmiyeceği anlaşıldığı takdirde gerçek kişilerle özel hukuk tüzel kişilerine ait orta arazinin kamulaştırılmasına gidilmesine» müsaade ediyor. (madde 16). Yâni kanun istekli bir hükümete 501 dönüme kadar araziyi - icabına göre - kamulaştırma yetkisini veriyor. Gerçi kanunun tatbikatında 5000 dönümden büyük arazilerin bile kamulaştırıldığı görülmemiştir. Fakat yeni tasarı kanunlaşsa bile, âkıbetinin eskisinden farklı olacağını ümit etmek hayal değil midir? Üstelik yeni tasarı, gerek tanınan tavan ve gerekse *elâstikiyet* dolayısiyle kamulaştırılacak arazi sayısını, hakikaten bir elin beş parmağına indirmektir. Ve aynı durumda - dağıtılacak arazinin yetmemesi - mevcut kanun ağanın toprağını küçültmek imkânını verdiği halde, tasarı çareyi dağıtılacak araziyi azaltmakta buluyor. Garip olan da bunu sosyal adalet ve sağlam bir demokrasi adına yapıyor.

Ortakçılığa son

Tasarının bir yeniliği prensip olarak kiracılık ve ortakçılığı kaldırmak sistemidir. Burada güdülen amaç, kiracı ve ortakçının toprak kendisine ait olmadığı için toprağı benimsiyemiyeceği, korumıyacağı, yatırım yapamıyacağı düşüncesiyle toprak servetinin tahrip edilmesini önlemektir. 1950 sayımına göre, kısmen veya tamamen kiracılık veya ortakçılık yapan çiftçi aileleri miktarı toplamın dörtte biri kadardır. Bugün daha da artmış olması muhtemeldir. Yalnız bu genel prensibe bazı istisnalar konmuştur. Tasarının 52 nci maddesinin 2. nci fıkrası reşit olmayan çocukların, çiftçilik yapamıyacak eşlerin, ihtiyarların, sakatların, hastaların arazilerini kiraya ve ortakçıya vermelerine imkân sağlamaktadır. Tasarı, bu istisnai kira ve ortakçılık muameleleri ile *ilgili geniş hükümler koymuş, kiracı ve ortakçıyı* ağanın zulmünden korumak için sözleşme şekli, süresi, ücret şekli ve miktarı, kiracının şuf'a hakkı vesaire konusunda oldukça ileri teminatlar getirmiştir. Bu kısım *genel olarak kiracılık ve ortakçılık kaldırıldığı* için fazla önemli değildir. Komisyon bu kadar maddeyi prensip olarak reddettiği bir konuya değil de, meselâ üzerinde hiç durmadığı tarım işçisini ayırsaydı, daha isabetli hareket ederdi. Üstelik fikir yeni olmakla beraber, tam anlamı ile orijinal olmaktan da uzaktır. Mevcut kanunun 16.ncı maddesi «sahibi tarafından işletilmeyen orta arazinin 2000 dönümden fazlası» nın kamulaştıracağını söyler. Tasarı, belirli durumlar dışında tamamının kamulaştırılmasına müsaittir.

Unutulan tarım işleri

Gerek mevcut kanunda ve gerekse yeni tasarıda tarım işçiliğini düzenleyen hükümler mevcut değildir. İkisinde de tarım işçisinden sadece toprak dağıtılacak kimseler arasında söz ediliyor. Bunların ücretleri, çalışma şart ve süreleri ile en küçük bir ölçüde bile ilgilenilmemiştir. Halbuki 1950 sayımında mevsimlik ve devamlı tarım işçisinin 300 bin civarında olduğu tesbit edilmişti. Bugün bu miktar, en azında iki misli olmuştur. Toprak reformu komisyonunun bu büyük kütleyi unutması sebepsiz değildir. Bir defa komisyona bu konu getirildiğinde komisyon üyelerinin çoğu bu meselede yetersiz olduklarını ileri sürdüler. Çalışma Bakanlığından bilgi isteme lüzumunu duydular. *Bu, tipik bir işi sürüncemede bırakma* örneği idi. Bazı üyeler ise, komisyonun ziraî reform yapmadığını hatırlattılar. Aslında bunlar hep görünüşte sebeplerdir. Komisyona göre, işçi konuları öyle tekin konular değildir. Bu meseleyi karıştırıp da bir çok zümreyi rahatsız etmeğe lüzum yoktur. Ayrıca, tarım işçilerinin su yüzüne çıkan bir takım rahatsızlıkları da görülmemiştir. Öyle ise tarım işçisine, mevcut kanundaki kadar yer vermek kâfidir.

Tasarıya göre «çiftçilik işlerinde aynî ve nakdî bir ücret karşılığında bedenen çalışanlara» tarım işçisi denir. Tarım işçisinin toprak alabilmesi için, o bölgede, 3 yıldanberi devamlı oturması gereklidir. Tasarıda, tarım işçiliği ile ilgili hükümler bunlardır. Bu hükümler memleketimizdeki tarım işçilerinin büyük br kısmını toprak almak hakkından mahrum etmektedir. Memleketimizde, tarım işçisinin fazla bulunduğu, güney ve güney doğu bölgelerinde, tarım işçisi daha çok gezgincidir. Yaşar Kemal'in Orta Direk adlı romanı, bu gezginciliğin maceraları ile doludur.. *Köylü bir kaç aylık bir çalışma için* vilâyet değiştirir. Genellikle, tarım işçisinin çalıştığı yerle, oturduğu yer farklıdır. Gerçi, tasarı, kanundakinin aksine, reform bölgesini ilçe veya il olarak sınırlandırmayıp, bunu tayin yetkisini, Bakanlar Kuruluna bırakmıştır. Fakat Bakanlar Kurulu kararının da, ancak ilçe veya daha az ihtimalle il olması beklenebilir. Bu durumda, bu tip tarım işçisi toprak alamıyacaktır. Üstelik, işçinin, devamlı oturmasının istendiği bölgenin, reform bölgesi olduğuna dair bir sarahat de yoktur. Yâ

TASARININ ÖZELLİKLERİ

Mayıstan beri Toprak Reformu, en çok konuşulan konulardan biri olmuş, uzun çalışmalardan sonra, yeni bir Toprak Kanunu projesi hazırlanmıştır. Proje, 1945 Toprak Kanununa nazaran, son derece yumuşaktır. Toprak ağalarını korkutacak hiç bir tarafı yoktur. Buna rağmen Projenin, Bakanlar Kurulunun kapısını aşabilmesi şüphelidir.

Yeni tasarının özellikleri şunlardır:

1- Dağıtılacak topraklar bakımından bir yenilik yok. Eğer dağıtılacak toprak bulunursa, dağıtım eski normalara uygun olarak yapılacaktır.

2- Tasarı, toprak sahiplerine bırakılacak arazi hususunda çok cömert davranmıştır. Böylece ağalık kanunen tescil edilmektedir.

3- Tasarı, dağınık tarlaların ve ufak işletmelerin birleştirilmesi (topluluştırma) için çok pahalı ve yavaş bir yol seçmiştir. Topluluştırma hükümlerinin işlemesi beklenemez.

4- Tarımsal işçilik ve tarımsal yerleşimle ilgili hükümler çok eksiktir.

5- Tasarıya hâkim olan bir genel görüş yoktur. Bununla beraber bütün mükellefiyetler devlete verilmiştir.

6- Tasarı, bir toprak dağıtımını amaç edinmiştir. Ağaların toprağına dokunmadıkça, bunu da yapamıyacaktır. Fakat dağıtılacak toprak bulunsa bile bunları rasyonel bir şekilde işlemeyi sağlıyacak organizasyonlar düşünülmemiştir. Kooperatifçilik tasarının bütünüyle reddettiği bir husustur.

TASARISI

ağalarının
rlar» dedi

ar dahilinde işletilmesi
bu, bizi nereye götürür»
inval üzre devam etti

ni bölge deyiminin, bu maddede daha dar anlaşılması da mümkündür. Bu ise, toprak alma şansını daha da azaltacaktır.

Diğer taraftan, toprak reformunu sadece toprak dağıtımına inhisar ettirip, diğer meseleleri zirai reforma bırakmak (sanki böyle bir ayırım varmış gibi) tamamen bizim reformcularımıza ait bir buluştur. Eski ve yeni (Mısır, Irak) reform kanunlarında, daima tarım işçisiyle ilgili hükümler olmuştur. Bir çok Batı Avrupa memleketleri (örnek İngiltere), Doğu ve Orta Avrupa memleketleri (Çekoslovakya, Yugoslavya), İsrail, Hindistan özel olarak iş kanununa sahipken, toprak reformu içinde, tarım işçisinin asgari ücretlerini kollektif müzakere, ücretli tatil, çalışma saatleriyle ilgili haklarını koruyucu hükümler getirmiş, bunları teminat altına almak için de, tarım işçilerinin katıldıkları kurullar kurmuştur. Meselenin toprak reformunun bir parçası olduğunda hiç şüphe yoktur. Birleşmiş Milletlerin «Progress in Land Reform» adlı yayını bu konuyla ilgili olarak «tarımda çalışanlarının bütününün **yaşama seviyesini iyileştirmek amacını güden gerçek bir toprak reformu, ücretli işçileri düşünmeli ve onların yaşama ve çalışma şartlarını ıslah edici tedbirler ihtiva etmelidir»** diyor. Bu ifade gerek Birleşmiş Milletlere ait olması ve gerekse kesinliği bakımından her türlü tartışma ihtiyacını ortadan kaldırmaktadır.

Arazi Sınıfları / İklim Bölgeleri	SINIF I		SINIF II		SINIF III		SINIF IV	
	Kıraç	Sulu	Kıraç	Sulu	Kıraç	Sulu	Kıraç	Sulu
KURAK	10.000	2.500	12.500	3.200	15.000	3.750	20.000	2.750
YARI KURAK	4.000	1.600	5.000	2.000	6.000	2.400	8.000	1.760
YARI NEMLİ	3.000	1.500	3.750	1.875	4.500	2.250	6.000	1.650
NEMLİ	2.000	1.200	2.500	1.500	3.000	1.800	4.000	1.320

Büyük toprak sahiplerine bırakılacak arazi (Dönüm)

Arazi Sınıfları / İklim Bölgeleri	SINIF I		SINIF II		SINIF III		SINIF IV	
	Kıraç	Sulu	Kıraç	Sulu	Kıraç	Sulu	Kıraç	Sulu
KURAK	200	50	250	62	300	75	400	55
YARI KURAK	80	40	100	50	120	60	160	44
YARI NEMLİ	60	30	75	37	90	45	120	33
NEMLİ	40	20	50	25	60	30	80	22

Topraklandırılan çiftçiye verilecek arazi miktarı (Dönüm)

BÖLGELER	Bütün çiftçilerin yüzdesi olarak büyük çiftçi	İşlenen toprakların kaçta kaçı büyüklerin
ORTA ANADOLU	% 0.7	% 12
EGE	% 0.3	% 21
AKDENİZ	% 3.0	% 50
DOĞU ANADOLU	% 0.9	% 19

NOT: Elde mevcut en güvenilir rakamlar 1950 istatistikleridir. Tablo, Ege ve Akdeniz bölgelerinde de toprağın dağılışında önemli bir dengesizlik olduğunu gösteriyor. Akdeniz bölgesinde, toprakların yarısı nüfusun yüzde 3'ünün elinde bulunuyor

Devler ve Cüceler

Tasarının belki her bakımdan yeni olan kısmı toplulaştırma ile ilgili maddeleridir. Tarımsal nüfusu ekilebilir toprağına oranla çok olan bütün ülkelerde toprak küçük küçük parçalarla ayrılır. Toprağın parçalanışı büyük köylü kitlesinin hem çok az toprağa sahip olması, hem de bu az toprağın birbirinden uzak tarlalara ayrılması şeklinde tezahür eder. Bunu önleyici kanuni hükümlere sahip bulunmayan memleketlerde toprağın parçalanışı, daha hızlı olur. Küçük ve parçalı arazi, verimli tarım metodlarının uygulanmasına imkân vermez.

Toprak üzerinde yaşayan kimsenin bütün gücünü kullanmasına yetmez. Dolayısiyle küçük çiftçi topraktan geçimini çıkaramaz, devamlı olarak borçlanır. Borçlandığı kimse büyük toprak sahibidir. Bir süre sonra köylü geçimine yetmeyen o toprağı da elinden çıkartmak zorunda kalır. Yalnız toprak mülkiyetinin bu temerküzü memleket topraklarından rasyonel bir şekilde yararlanmağa imkân vermez. Ağanın elinde de birbirinden uzak tarlalar toplanmış olur.

Sık sık söylendiği gibi, bugün, memleketimizde, ekilebilir toprakların sınırı aşılmıştır. Uzmanlar, bu sınırı 16.4 milyon hektar olarak tesbit etmiştir. Halbuki bugün, ovalar bitirilmiş, tepelere tırmanılmıştır. Ekilen arazinin 24 milyon hektar olduğu hesaplanmaktadır. Bu 1944 deki miktarın iki misli-dir. Ekilen arazideki artış büyük ölçüde meralardaki azalışla karşılanmıştır. % 37 fazla ekime rağmen memleketimizde işletmeler küçük ve tarlalar dağınıktır. 1950 istatistiklerine göre, ve 5 den fazla parçalı arazi sahibi çiftçi aileleri, toplam çiftçi ailelerinin, Orta Anadolu'da % 71 i, Egede % 58 i Marmara'da % 72 si Akdeniz'de % 49 u, Karadenizde % 60 ı, Doğu Anadoluda % 64 üdür. Yine aynı istatistiklere göre ortalama parça büyüklüğü Orta Anadoluda 11, Egede 13, Marmarada 10, Akdenizde 35.5, Karadenizde 6, Doğu Anadoluda 13 dönümdür. Bu istatistiklere bakarak **Türkiye'nin bir yandan çok büyük, diğer yandan çok küçük çiftçiler ülkesi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.**

Tasarının sekizinci bölümü arazi toplulaştırmasını ele almıştır Tasarı arazi toplulaştırmasını bölünmüş ve dağılmış araziyi «gerektiği takdirde hizumlu ıslahat da yapılmak suretiyle mümkün mertebe az sayıda parçalar veya tek bir parça halinde ve kabil olan yerlerde bu kanunla bir aile işletmesi için tesbit edilen ölçülere uydurmak suretiyle birleştirmek» olarak tanımlıyor. Arazi toplulaştırılması yapılacak haller toprak muhafaza ve zirai sulama tekniğinin zorunlu kaldığı, arazinin ekonomik olarak işletilmesine imkân olmayan ve aynı zamanda arazi kullanma kabiliyeti ve topografyasının bariz değişiklikler göstermediği durumlar ile köy veya belde arazinin yarısına sahip ve adetçe yarıdan fazla malikleri muvafa-

Nüfus hızla artıyor ve verim azalıyor. İşte bir avuç toprakta ailece çalışan dört köylü..... **«Fotoğraflar Fikret OTYAM**

TÜSTAV

katı üzerine Tarım Bakanlığının lüzum gördüğü yerlerdir. İlk iki halde Bakanlar Kurulu kararı aranmaktadır. Tasarı, arazi toplulaştırmasını, toprak reformundan ayrı düşünmüştür. Aynı zamanda arazi toplulaştırmasını, arazisi toplulaştırılanlar bakımından çekilmez bir fedakârlık olarak kabul etmektedir. Gerçi köylü genel olarak gelenekseldir. Ve kendi tarlasındaki bir fidan, bir kaya veya bir gölge onun için en verimli tarlalardan daha kıymetlidir. Bu sebeple de üçüncü haldeki toplulaştırmayı beklemek hayaldir. Köylüleri teşvik için bir çok memleketlerde toplulaştırmayı yapanlara bazı kolaylıklar, kredi imkânları sağlanır. Ama hiç bir memlekette toplulaştırma, Tasarının Türk hükûmetine sunduğu kadar masraflı yapılmamıştır. Daha çok köylülerin âtıl güçlerinden yararlanmanın bir yolu olarak görülmüş ve onları kooperatifler içinde toplayarak gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Hindistanın bazı eyaletlerinde, Orta ve Doğu Avrupa memleketlerinin çoğunda bunun tatbikatını görmek mümkündür Halbuki tasarı, toplulaştırmanın bütün yüklerini devlete yüklemekte, örneğin toplulaştırma yapılan yerlerde eski yol, kanal ve tesislerin yerine, yenisinin yapılmasında köylülere en ufak bir yardım yükünü tanımamaktadır. Üstelik toplulaştırmadan beklenen faydaları da çeşitli tehditlerle azaltmakta ve çok az bir toplulaştırma ile yetinmek yolunu açık bırakmaktadır. Bu haliyle toplulaştırma, astarı yüzünden çok pahalı bir iş haline gelmektedir.

Sömürücülere dokunulmuyor

Bu izahatla birlikte genel olarak tasarıyı şöyle değerlendirmek mümkündür:

1 — Şimdiye kadar yapılan bütün toprak reformlarında müşterek bir amaç toprak reformu kanaliyle, iktidarın az sayıda elde toplanmasına son vererek gerçek demokrasiye giden yolu açmaktır. Artık demokrasi sadece muhtevasız bir genel oy hakkı veya belirli zamanlarda yapılan serbest seçimler ile tanımlanmaktan uzaktır. Bir memlekette demokrasinin var olup olmadığına karar verme iktidarı, servet, ruhî ve fiziki sağlık, maharet, fikrî aydınlık, sevgi, doğruluk ve saygı gibi değerlerde mümkün olduğu kadar geniş bir iştirâkin varlığı veya yokluğu kriter olmaktadır. Gerekçede yeni tasarının «Hür ve müstakil çiftçiler vasıtasiyle demokrasinin temellerini kuvvetlendireceği» iddia ediliyorsa da bunu gerçekleştireceği son derece şüphelidir. Bir defa, tasarı en iyi niyetlerle uygulansa bile, geniş çiftçi kütlesi ile ağalar arasındaki istihsal farkı yüz misline az olmıyacaktır Toprak yetmemesi sebebiyle küçük çiftçi işletmesi normu uygulanması ve ağaların topraklarını değerlerinden de az göstermeleri halinde - ki, çok muhtemeldir - bu fark, yukarıdaki miktarın iki üç misline çıkacaktır. Kaldı ki bizdeki ağalık kaynaklarını ikiye ayırmak mümkündür. Birincisi, büyük arazi sahipliğinden ileri gelir. İkinci grup ağaların birinci grup ağalar kadar büyük toprakları yoktur. Bunlar, gerek mevcut toprakları ve gerekse daha başka sebeplerle bir kaç köyün ağasıdır. Ve tıpkı birinci grupta olduğu gibi ilgili köylüler bakımından «devlet» tir. Köylü devletle ve şehirle ilgili bütün işlerini bu küçük veya büyük devletçikler vasıtasiyle yapar, malını bunlar kanaliyle satar, oyunu bunların istediği yere verir. Tasarı büyük toprak sahiplerinin hâkimiyetine son verecek normlar getirmediği gibi, reform kanunu içinde onların ağalıklarını tescil etmektedir.

Diğer taraftan, yukarıda belirtilen «aracıların» kuvvetini azaltacak organizasyonlar kurmak veya tedbirler almaktan uzaktır. Bu tedbirlerin ise büyük köylü kitlesini seslerini duyuracakları, iki türlü ağadan «hür ve müstakil» hareket edebilecekleri birlikler içinde toplamak olduğu diğer memleketlerin tatbikatından açıkça anlaşılmaktadır.

Büyük İşletme

2 — Toprak reformunun bir diğer amacı tarımsal üretimi arttırmaktır. Bunun önemi bizim gibi nüfusunun %80 nin toprağa dayanan, millî gelirinin %50 sine yakın bir kısmının topraktan gelen ülkelerde, daha da belirlidir. Yine gerekçede bu amaca yer verildiği halde, tasarı bunu sağlayacak âletleri ihtiva etmemektedir.

Genel olarak maliyeciler şöyle bir tekerlemeyi sık sık kullanırlar: Maliyede, iki kere iki dört etmez. Bunun tesirini iktisatta ve özellikle tarımsal iktisatta görmek mümkündür. Dördü ikiye bölmekle iki elde edilmez, belki bir elde edilir. Yâni toprak küçüldükçe, istihsal, küçülme oranından daha büyük bir oranda azalır. Diğer hususları unutsak bile toprak reformu bu bakımdan çok mahzurludur. Bizim reformcularımızın bir türlü anlamadığı bu gerçeği, örneğin mülkiyet düşmanı olduğu iddia edilen Kastro Kübası, topformda, toprağı küçük parçalara ayırmamak Belirli kamulaştırma tavanının üstünde olan, fakat çok verimli çalışan işletmeleri sosyal adalet endişesiyle parçalamamıştır. Fakat meseleyi hem sosyal adalet ilkelerine ve hem de ekonomi prensiplerine uygun bir şekilde çözen memleketler de vardır. Meksika Birinci Dünya Harbinden önce başladığı reformda, toprağı küçük parçalara ayırmamak için büyük titizlik göstermiştir. Meksikada toprak alabilmek için en az 20 çiftçi aile reisinin birleşmesi ve toprağı birlikte işleme şartı koşulmuştur. Meksika «Ejido» larının bir gerekçesi budur. Bunu sonradan tatbik eden memleketler de çoktur. Bütün Doğu ve Orta Avrupa memleketleri, sosyalist hareketlerin başlangıcında ilk önce demokrasi ve sosyal adalet düşünceleri ile toprağı parçalamışlar, fakat bunun işlemediğini görerek, İkinci Dünya Harbinden sonra hızla, dağıtılan toprakları kooperatifler halinde toplamaya çalışmışlardır.

Yeni tasarı bu gerçeğe sırt çevirmiştir. Bu sebeple sadece bu kısır toprak reformu anlayışı verimi düşürecek ve yanlış olarak toprak reformu fikrini zayıflatacaktır. Belki de bu maksada uygundur.

3 — Toplulaştırma ile ilgili hükümler kıt, yetersiz ve âdeta ölüdür. Tasarıya göre toplulaştırma son derece pahalı ve çok zaman isteyen bir iştir. Halbuki bu memleketin bu işe ayıracak ne bu kadar fonu, ne de beklemeye tahammülü vardır. Toprak reformu ile toplulaştırmayı ayrı ayrı düşünmek son derece hatalı bir tutumdur. Toplulaştırmanın en az masraflı ve kestirme yolu, çiftçileri kooperatifler içinde toplamaktır.

Hindistanın nisbeten kooperatifçiliğe de yer verdiği ve büyük gayretleri göze aldığı halde bu metodla toplulaştırmayı dört yüz yılda yapacağı hesaplanmaktadır. Bizimki de en çok bu hızla olacaktır. Ve buna da toplulaştırma demeğe imkân yoktur.

Ağaların tercih hakkı

4 — Bir çok reform kanunlarında ve bizde de görülen bir husus ağaya kamulaştırma limiti içinde kalan toprakları seçme konusunda mutlak bir tercih hakkı verilmesidir. Gerçi tasarının toplulaştırma ile ilgili kısımlarında bu hak biraz yumuşatılmıştır. Fakat yine de ağa verim, nakliyat, su ve diğer kolaylıklar bakımından en iyi toprakları seçecektir. Köylüye ise tâbir caizse keçiboynuzu kalacaktır. Bu devlete ait araziler bakımından da doğrudur. Son yıllarda yukarıda belirtildiği gibi köylüyü birkaç gün sevindirmek için, elverişsiz de olsa, arazi verilmiştir. Maamafih bu ikinci husus tasarıda nazarı itibare alınmıştır. Dağıtılacak arazinin «İşlemeğe elverişliliğinin Tarım Bakanlığınca belirtilmesi» şartı konmuştur. (madde 15) Fakat toprak reformu yapılırken ağa toprağın en iyisini alacaktır. Ve limit zaten büyük olduğu için, işe yaramıyacak kısmı da köylüye bırakacaktır. Ağalar bu noktayı düşünürlerse, toprak reformundan pek öyle endişe etmemelidirler.

5 — Tasarının kusurlarından bir kısmı da söylemediklerinden veya eksik söylediklerinden ileri gelmektedir. Bunlardan biri tarım işçisinin durumudur. Bir diğeri ise tarımsal yerleşimdir. Bugün Türkiyede tarımsal nüfus 45.000 ayrı ünite halinde yerleşmiştir. Gelişme ve demokrasi, kalkınmanın nimetlerinden bu 45.000 köyde oturan 20 milyon nüfusun pay almasiyle mümkündür. Bu ise, 45.000 köye okul, yol, elektrik, su gibi kamu hizmetlerinin gitmesi demektir. Halbuki memleketin bu gibi hizmetlere ayırabileceği fonlar mahduttur. Aynı hizmetler bu 45.000 yerleşim yeri meselâ yarı yarıya veya üçte bire indirilse daha ucuza sağlanacaktır.

Başka bir deyişle, mahdut fonlarla daha fazla ve daha çabuk kamu hizmeti ancak köyleri birleştirmekle sağlanacaktır. Binaenaleyh tarımsal yerleşimin düzenlenmesi mutlaka ele alınmak gerekir. Bunun toprak reformundan ayrı çalışmalara ihtiyaç göstereceği ve kapsamı itibariyle ayrı bir kanun icap ettireceği söylenebilir. Ama toprak reformu yapılan yerlerde bir tekrara meydan vermemek için tarımsal yerleşim yapılmalıdır. Kaldı ki bilhassa komisyondaki İmar İskân Bakanlığı temsilcilerinin ısrarı ile, tasarıda tarımsal yerleşimden bahsedilmiştir. Hattâ kanun amaçları arasında örnek köyler, çiftlikler kurmak, mevcut köy, kasaba ve şehirlere eklemeler yapmak da vardır. (Madde 1). Yalnız bu fazla bir mânâ ifade etmemektedir. Tasarı, tarımsal yerleşimi, kendi bakımından, «Göçmen, göçebe ve göçürülenlerden bu kanun dairesinde topraklandırılan çiftçileri ev ve tarımsal işletmenin lüzumlu kıldığı yapı ve tesisleri sağlamak suretiyle yerleştirme» yi anlıyor. (Madde 10).

Bu anlayış ne yukarıda belirtilen ihtiyaca, ne de birinci maddede söylenen amaca cevap verebilecek tarzdadır. Diğer taraftan reformla ilgili hükümler böyle bir yerleşime hiç imkân bırakmamakta, toplulaştırma maddeleri ise bunu tamamen önlemektedir.

Kooperatif şart

Bütün bu yetersizliklere sebep nedir? bunu komisyonun bünyesinde ve memleketimizde bu konudaki fikirlerin yeter derecede tartışılıp olgunlaşmamasında aramak gerekir. Komisyona yukarıdaki lerine benzer teklifler geldikçe toprak reformu - tarımsal reform ayrımı yapılarak tartışma dışı edilmiştir. Bu ayrım bize özge bir şeydir ve radikal hamleleri önlemek için kullanılmaktadır. Aslında dünyanın her yanında bu iki deyim ayni anlama gelmektedir. Eğer diğer memleketler, bunları ihtiva eden bir reforma zamanla gelmişlerse bu bizim de beklememize sebep teşkil etmez. Üstelik böyle memleketlerin tatbikatı diğer tedbirleri almadan yapılacak bir toprak reformunun hiç bir işe yaramıyacağını da göstermiş olmaktadır. Bizim ihtiyacımızın böyle bir toprak reformuna lüzum gösterdiği söz götürmez bir gerçektir. Komisyon bu tarımsal reformdur diyor ise, tarımsal reform yapılmalıdır. Ama adı ne olursa olsun bunları ihtiva eden bir reformun bir inanış, bir problemleri cesaretle ele alış meselesi olduğunda şüphe yoktur. Komisyonda dağıtılan toprakların Kooperatif esaslar dahilinde işlenmesi gibi makul bir teklif yapıldığında, yukarıdaki iddiaya ilâveten bir sayın profesör eliyle Kuzeyi göstererek «Bu bizi nereye götürür» sualini sormuştur. İşte asıl mesele budur. Halbuki kooperatifçilik Rusya'dan da önce bugün demokrat olduğunda hiç bir tereddüt olmayan bir ülkede tatbik edilmişti. Artık hiç bir yerde toprak reformu ile kooperatifçiliği ayrı düşünmeğe imkân yoktur. Kooperatifçilik tarımsal verimi arttırmanın, sosyal adaleti gerçekleştirmenin ve siyasî anlamda ağalığa son vermenin tek yoludur. Meksika, İsrail, Yugoslavya, Mısır tarımda kooperatifçiliği başarı ile uygulamıştır. Bizde devlet çiftçilikleri bütün eksikliklerine rağmen, memleket ortalamasından fazla verim almıştır.

Sosyal adalet, verimi artırma, demokrasi gibi aralarında çelişmeli olanlar da bulunan amaçları beraberce gerçekleştirmenin yolunun, kooperatifçilik olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu konuda yukarıdaki sebeplere ilâveten bir önemli husus daha vardır. Bu da tarımsal kredidir. Tarımsal kredi suya benzer, tıpkı su üretim için çok gerekli olmakla beraber kontrolsuz bırakılırsa zararlı olacağı gibi, kredide kontrolsuz verilirse faydadan çok zarar getirir. Memleketimizde tarımsal kredinin amacına uygun bir şekilde kullanılıp kullanılmadığı hiç bir zaman kontrol edilememiştir. Fakat bunu yadırgamamak gerekir. Bu kadar küçük ünitelere dağıtılan krediyi takibe imkân olmadığı açıktır. Halbuki kooperatiflerle hem kredi bulma hem de kontrol imkân olacaktır. Ziraatın vergilendirilmesi bakımından da durum farklı değildir.

İslâm hukukunda mülkiyet

Kooperatifçiliği «mülkiyet haklarına saygısızlık» olarak kabul edecekler çok olacaktır. Bunun klâsik anlamdaki mülkiyet haklarına bir kayıt olduğu doğrudur. Ama acaba bu topraklar üzerinde mülkiyet hakkı iddia edenler gerçekten bu toprakların sahibi midirler? Bizdeki toprak hukukunun tarihini şöyle bir karıştırmak, bunları pek haklı çıkartmayacaktır.

Bunun için çok derine inmeğe lüzum yoktur. İslâm hukukunda toprakla ilgili «aşar» sistemi vardır. Devlet üründen belirli bir payı kendine ayırır. Yalnız devletin bu pay alışı, bir vergi değildir. Devlet toprak üzerindeki sahiplik hakkına istinaden ürünün bir kısmını almaktadır. Yani, İslâm hukukunda toprak devlete aittir, şahıslar bunu sadece işletmektedirler. Toprakta özel mülkiyetin olmayışı arazi kanununda daha açıktır. Bu durumu geçenlerde toprak reformu konulu bir toplantıda, Prof. Kemal Fikret Arık şöyle anlatmıştır: «Arazi Kanununa göre, miri arazi devlete aittir. Devlet işletmek üzere muhtelif şekillerde araziyi halka vermektedir. Araziyi alanların arazi üzerinde tasarruf hakları vardır. Buna mukabil devlete ordu besleyeceklerdir. Tasarruf haklarını çocuklarına bırakabileceklerdir. Fakat araziyi de devamlı olarak işletmek mecburiyetindedirler. Eğer bunu yapmazlarsa arazi alınıp başkalarına verilir. Bu durum Medeni Kanunun çıkışına kadar devam etmiştir. Medeni kanunda küçük bir fıkrayla tasarruf hakkı, mülkiyet hakkına çevrilmiştir.» İşte ağaların haklarının sebebi budur. Üstelik şimdi asker de beslememektedirler. Mesele, biz hariç herkesin dikkatini çekecek mahiyettedir. Örneğin, birinci «Dünya toprak tasarruf problemleri konferansı» «Mülkiyet haklarının, özellikle doğuda, şüpheli bir kaynağı olduğunu hukuki ve ahlâki bakımdan iyi düzenlenmemiş bulunduğunu» tesbit etmiştir. Diğer taraftan bir çok ağanın kamuya ait toprakları işgâl edip, sonradan bir kolay yolunu bulup tapulandırdıkları herkesce bilinen bir gerçektir. Binaenaleyh ağaların mülkiyet hakkı iddialarını geriye tepen bir silâhdır ve onların da normal bir çiftçi seviyesine getirilmelerine engel olamamaktadır.

Kooperatifçiliğin özellikle tarımda hem bir araç hem de bir amaç olduğunda şüphe yoktur. Fakat memleket gerçeklerine uygun kooperatifin hangisi olduğunu tesbit etmek önemlidir. Bunun için bir çok memlekette uygulanan belli başlı tipleri gayet iyi temsil eden İsrail kooperatiflerine kısaca bir göz atmakta fayda vardır.

İsrail kooperatifçiliği

Bunlardan biri Yön'ün geçen sayısında da bahsedildiği gibi Kibbutzlardır. Kibbutz'ların temel prensipleri şunlardır: Toprak kamuya aittir. Kibbutz'lara 49 yıl müddetle kiralanır. Bu kira nomal olarak uzar. Bütün işler Kibbutz'ların üyeleri tarafından görülür. Bütün Kibbutz arazisi bir işletmedir. Erkekler ve kadınlar aynı haklara sahiptir. Çalışma yol gösteren bir ilkedir. Ve herkes çalışır. Kibbutz'lar para kullanmazlar. Herkes üretime yetenekleri oranında katılır. Üründen de ihtiyacı oranında bir pay alır. Yemekler yemekhanelerde yenir. Çocuk bakımı ve eğitim Kibbutz'un görevidir. Eğitimde hem tatbiki, hemde teorik bilgiler verilir. Özel kaabiliyetler Kibbutz tarafından dışarıya eğitime gönderilir.

Bir diğer kooperatif şekli, Moşhav Ovdim'lerdir. Moshav Ovdim'de de karşılıklı yardım gözetilir. Fakat herkesin tarlası ayrılır. Ayrı ayrı işlenir. Herkes evine, mutfağına sahiptir. Yalnız alış ve satışlar kooperatifçe yapılır. Ağır makineler kooperatife aittir. Moshav Ovdim bilinen alım ve satım kooperatiflerinden ileri gidememiştir. Ne var ki burada da toprak «Ulusal fon» dan kiralanır.

Bu iki ekstremin arasında Moshav Shitufi'ler yer almaktadır. Moshav Shitufi'ler ekonomik özellikleri bakımından Kibbutz'lara, sosyal özellikleri bakımından Moshav Ovdim'lere benzerler. Bütün toprak bir tek işletmedir ve kooperatifçe işlenir. Yalnız her aile kendi evinde kendi hayatını yaşar. Kibbutz'lardaki gibi kaynaklar ihtiyaca göre dağıtılır. Binalar, makinalar, hayvanlar kooperatifindir. Fakat yemekhaneler yoktur.

Kibbutz'lar çok ileri bir sosyalizm örneğidir. Hoshav Ovdim'ler ise çok kıt imkânlı ve bizim ihtiyaçlarımıza cevap vermekten uzak bir kooperatif şeklidir. Geriye Moshav Shitufi'ler kaliyor ki, bir çok memleketlerde ki tatbikatı ana hatlarıyla temsil etmektedir. Bizim ihtiyaçlarımıza uygun olanı da budur.

REJİMİN GİZLİ HASTALIKLARI

Liderimiz var mı?

İleri fikirlerin sözcülüğünü yapan ve zinde kuvvetlere dayanan bir lider, bugün Türkiyede her türlü durdurucu unsuru ezecek bir güce sahip olacak, ileri hamleyi gerçekleştirebilecektir.

Taner Timur

27 Mayıs hareketinden sonra, yeni Anayasa düzeninin temel prensipleri tartışılırken, ileri sürülen formüllerden biri de «kuvvetli icra» idi. Bilhassa genç kuşağa mensup aydınlar, «kuvvetli icra»yı hızlı kalkınmanın tek vasıtası olarak görüyorlar ve *yapıcı bir devrede, herkesin bu prensip* üzerinde anlaşması gerektiğini ileri sürüyorlardı. Bununla beraber, meselenin zihinlerde tereddüt uyandıran bir yönü vardı: 27 Mayıs ertesinde, memleket, diktatörlüğe özenen D.P. iktidarına karşı topyekûn bir mücadeleden yeni çıkmıştı. Bir hayli uzun süren bu mücadele devresinde, aydınlar ve siyaset adamları, daima, iktidarı frenliyen ve zayıflatan müesseselerin edebiyatını yapmışlardı. İkinci Meclis demişlerdi; Nisbî Temsil demişlerdi; Anayasa Mahkemesi demişlerdi; Gensoru demişlerdi; ve bütün bunlar üzerinde, sanki meselelerimizi halledecek sihirli formüllermiş gibi, sun'i bir ittifak meydana gelmişti. Bu yüzden, tam gerçekleştirilecekleri bir sırada, yeniden kuvvetli icra zaruretinden *bahsedilmesi bir tezat* gibi görünüyordu.

Aslında bu bir tezat değildi. D.P. iktidarına yöneltilen mücadele, «kuvvetli icra»dan ziyade, «keyfi icra»ya karşı idi. Menderes iktidarı, memleketi müsbet bir istikamete doğru götürdüğü hususunda, gerçekçi aydınlara güven telkin etmemişti. Memleketin zinde kuvvetlerini teşkil eden, aydınları, gençliği ve orduyu, bu yüzden tam kadro halinde karşısında buldu. D.P. içinde kuvvetli, hattâ otoriter olan iktidar, zinde kuvvetler karşısında zayıf ve âcizdi. Kolayca çöktü.

27 Mayıs hareketi, Türk halkının bazı temelli özlemlerini su yüzüne çıkardı. Bu memleketin fertlerinin de XX. asır insanları gibi yaşamalarını hedef tutan reform tasarıları ortaya atıldı ve bunların gerçekleştirilme yolları, daha realist bir açıdan aranmaya başlandı. Kuvvetli icra fikri, böyle bir anlayışın mahsulü olarak ortaya çıktı.

Anayasa tartışmaları esnasında, kuvvetli icra fikri bir Anayasa prensibi olarak ileri sürüldü. Bununla beraber, bu prensibin ne ilk Anayasa Komisyonunda, ne de Kurucu Meclisde rağbet görmiyeceği belliydi. Nitekim görmedi de. Anayasa yapıcıları keyfi iktidar devrelerinden sonra daima görüldüğü gibi, bütün çabaları, yeni diktatörlük maceralarını önleme gayesine yöneltiler. Onar Komisyonu, bu konuda anayasacılık tarihine geçecek bir başarı gösterdi. Kurucu Meclis, Onar Tasarısının *sivri taraflarını bir hayli yonttu. Fakat,* yine de ortaya koyduğu icra, klâsik parlmanter rejimin kuvvetler dengesi içinde mütalâa edilmesi gereken şahsiyetsiz bir icra oldu.

Anayasanın kabul edilmesi ve yürürlüğe girmesi, Türkiyede kuvvetli icra tartışmalarına son vermedi. Sadece, bu tartışmaları hukuki plândan, siyasi plâna geçirdi. Anayasa çerçevesi içinde icranın yerinin ne olması gerektiği tartışılırken, bu defa, 1961 Anayasasının düzenlediği icranın muhtevasının ne olabileceği tartışılmağa başlandı. Daha açık bir ifade ile, mesele, 1962 Türkiyesinde kuvvetli bir liderliğin nasıl sağlanabileceği meselesi şeklinde ortaya konuldu.

27 Mayısın önemi

Bugün, genel olarak, Türkiyede kuvvetli bir lidere ihtiyaç hissedildiği ileri sürülebilir. Bu hususta, gerçekçi aydınlarımız ve gelişmemizi yakından izliyen Batılı müşahitler arasında tam *bir* ittifak vardır. Bununla beraber bu ihtiyacı, şimdiye kadar çok defa «bize iyi bir diktatör lâzım» şeklinde ifade edilen ve sadece halka güvensizliğin ve aşağılık duygusunun belirtisi olan temennilerden ayırmak lâzımdır. Devletin son derece artan görevleri karşısında, hemen bütün memleketlerde enerjik ve güçlü liderlerin ortaya çıkışı, çağımızın özelliklerinden birini teşkil etmektedir. Köklü geleneklere dayanan batı *demokrasilerinde bile, bugün,* iktidarın gittikçe şahsileşmesinden bahsedilmektedir. İktisaden az gelişmiş memleketlerde durum biraz daha farklıdır. Bu memleketlerin temel meseleleri, uzun vadede memleketi kalkındırma gayesi ile, kısa vadede halk tercihlerine aykırı olabilecek tedbirlere başvurmağı gerektirmektedir. Bunu ise ancak halka güven telkin etmiş kuvvetli liderler yapabilir. Az gelişmiş memleketlerde lider ihtiyacı böyle bir temel çelişmeden doğmaktadır.

Bugün Türkiyede liderlik meselesini tartışırken, kanaatimizce, üç tip sualle karşılaşmaktayız. Evvelâ, bugün memleketimizde, hangi fikirlerin sözcüsü olan bir lider kuvvetli olabilir? İkincisi, kendini kabul ettirebilmesi için, bu liderin hangi sosyal kuvvetlere dayanması gerekmektedir? Nihayet, 1961 Anayasasının koyduğu hükümler karşısında, bu liderin gücünün sınırları ne olabilir? Burada bu suallere etraflı cevaplar aramaktan ziyade, bazı noktalara işaret etmek istiyoruz.

27 Mayıstan sonra memleket meseleleri ile ilgili olarak ileri sürülen fikirlerin büyük bir kısmı, Türkiyenin sür'atli iktisadî ve sosyal kalkınmasını sağlamak için, köklü reformlara ihtiyaç olduğu konusunda birleşmiştir. Bununla beraber, bu fikirler, uzun bir hazırlık devresinin mahsulü olmadıkları için, daha ziyade temenni plânında kalmışlardır. 27 Mayısta iktidarı devralan inkılâpçılar, tatbike koyabilecekleri hazır projeler bulamamışlardır. Memleketin bir çok temel meselesini, geçici devrenin avantajlarından istifade ederek çözmek isteyen bir kısım Milli Birlik üyesinin, kısa zamanda tam bir başarısızlığa uğramasının sebebi budur. Siyasî hayatımızdaki fikir boşluğu, belki de en acı bir şekilde kendini bu devrede hissettirmiştir.

Bütün bunlara rağmen, 27 Mayısın çok müsbet bir yönü vardır. 27 Mayısla birlikte, meselelerimiz daha gerçekçi bir metodla ele alınmaya başlanmıştır. İleride tarih, belki de 27 Mayısı, hâdiselerin Devlet adamlarını realist olmağa zorladığı bir devrenin başlangıcı olarak anacaktır.

Bugün durum şudur: Ortada memleketin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşması gayesini güden bir sürü tasarı vardır. İleri *Devletçiliğe dayanan plânlı ekonomi, toprak* reformu ve eğitim seferberliği bunların başında gelenlerdir. Bununla beraber, bir kısım iyi niyetli aydınların olgunlaştırma ve vuzuha kavuşturma çabası içinde olduğu bu fikirler, henüz aksiyon adamlarının istifadesine açık müşahhas teklifler haline gelmemişlerdir. İşte, bize göre, bugün ihtiyacını hissettiğimiz lider, şimdilik daha ziyade bir yönü ifade eden bu fikirlerin sözcüsü olacaktır. **Artık meselelerimizi uzmanlara devreden değil, bilen ve bizzat ele alan liderlere muhtacız.** Fikir piyasamızda mevcut reform tasarılarını kavrayacak ve olgunlaştıracak düşünce gücüne sahip olmayanların, bugün liderlik iddiasında bulunmaları güçtür. Esasen, hissî unsurlarla bölünmüş bir kütleyi, *ancak, dertlerin kaynağını* ve çözüm şeklini bilmenin heyecanını duyan bir lider sürükleyebilir. Siyaset pazarının türlü küçük oyunları üzerinden, halka hitap edebilmenin tek yolu bu olsa gerektir.

EİSENHOWER : Statik liderlik

KENNEDY : Dinamik liderlik

Zinde kuvvetler:

Liderlik konusunda üzerinde durulması gereken ikinci nokta, bizde liderin hangi kuvvetlere dayanması gerektiğidir. Bu konuda da 27 Mayısa dönmek kanaatimizce öğretici olacaktır.

27 Mayıs hareketi göstermiştir ki, memleketimizde, ilerici hamlelere öncülük edecek bir kütle mevcuttur. Bu kütleyi gerçekçi aydınlar, gençlik ve ordu mensupları meydana getirmektedir. 27 Mayısı, memleketin zinde kuvvetlerini teşkil eden bu kuvvetler yapmıştır. Bugün, demokratik bir çerçeve içinde ordunun tarafsızlığı esas olduğuna göre, liderin dayanacağı kuvvetler aydınlar ve gençlikten ibaret olacaktır. Bu, katiyen küçümsenecek bir kuvvet değildir. Çağımızda, bütün az gelişmiş memleketlerde ilerici hamlelere bu kuvvetler öncülük yapmaktadırlar. Son senelerin hâdiseleri, bizde de bu kütlenin gücünü yeteri derecede ortaya koymuştur. Esasen âtıl kütleleri uyandıracak ve seferber edecek heyecanı bunlar taşıyacak ve halka bunlar yayacaktır. Bu bakımdan şümullü bir halk hareketine bizde ancak bu kütle öncülük edebilir. Çoktandır memleketimizde kuvvetli bir liderin çıkmamış olması, biraz da kimsenin kendini *aydınlara ve gençliğe* kabul ettirememiş olmasından ileri gelmektedir.

Liderin imkânları

Bu konuda son olarak üzerinde durulması gereken nokta, 1961 Anayasası bakımından, memleketimizde demokratik bir liderdeki gücün hangi sınırlara tâbi olacağı meselesidir.

1961 Anayasası *parlmenter hükûmet* sistemini benimsemiştir. Yasama ve yürütme kuvvetleri arasında bir denge kuran parlmanter rejimlerde, liderlik fonksiyonunu yüklenmiş olan hükûmet başkanı, meclisin sıkı bir denetine tâbidir. 1961 Anayasası, soru, gensoru, Meclis soruşturması gibi denetleme müesseselerini inceden inceye düzenliyerek, hükûmet başkanının hareket sahasını daraltmış gibi görünmektedir. Bununla beraber, unutmamak icap eder ki, Anayasa hükümleri ancak kendilerine hayat veren sosyal kuvvetlerle birlikte ele alındıkları takdirde insanı yanıltmazlar. Bu sosyal kuvvetlerin başında, halk efkârını oluşturan sınıflar ve siyasî partiler gelmektedirler. Bu kuvvetlere hitap etmesini ve kendini kabul ettirmesini bilen liderler, *demokratik olma* vasfını kaybetmeden, Anayasa çevresini çok aşan bir güce sahip olabilirler. Bunun misalleri, bugün, demokratik gelenekleri çok kuvvetli olan batılı memleketlerde bile kolayca bulunabilir. Fransada V. Cumhuriyet Anayasası çok kuvvetli bir Devlet Başkanı yarat*mıştır. Buna rağmen bugün V. Cumhuriyet*ten «De Gaulle Cumhuriyeti» diye bahsediliyorsa bunun sebebini Anayasa hükümlerinden çok, De Gaulle'ün şahsında aramak lâzımdır. Bugün hemen herkes, De Gaulle'den sonra V. Cumhuriyetin, sür'atle IV. ve III. Cumhuriyetlere benziyeceği hususunda müttefiktir.

Millî liderliğin Anayasa sistemine ithalini hedef tutan Başkanlık rejiminde bile durum fazla farklı değildir. A.B.D. nin son iki başkanının mukayesesi, bu konuda yeter derecede fikir verebilir. Zaafı ve aczi temsil eden Eisenhower'e mukabil, kuvvetli ve enerjik bir başkanlığın temsilcisi olarak iktidarı devralan Kennedy, aynı Anayasa sistemi içinde yer almaktadırlar. Misalleri uzatmağa lüzum yoktur. Esasen bizi burada ilgilendiren, daha ziyade, memleketimizin de içinde bulunduğu az gelişmiş memleketler *kategorisidir.*

Demokratik gelenekleri köklü olmayan az gelişmiş memleketlerde, durum çok daha *farklıdır. Bu memleketlerde vasat, karismatik* liderlerin doğuşuna son derece müsaittir. Halkın kalkınma ve çağdaş medeniyet seviyelerine ulaşma arzularının sözcülüğünü yapan liderler çok büyük bir kuvvete sahip olabilmektedirler. Bunun en iyi misalini Hindistanda görmekteyiz. 1949 Hindis*tan Anayasası, esas itibariyle parlmanter* bir hükûmet sistemi kabul etmiştir. Buna rağmen, parlmenter rejimlerde mutad olanın aksine, çok kuvvetli bir devlet başkanlığı kabul etmiştir. Anayasaya göre, Devlet Başkanı Başbakanı tayin etme ve istediği an azletme yetkisine sahiptir. Realitenin buna hiç uymadığını bugün herkes bilmektedir. Hindistanda demokrasinin mevcudiyetini şüpheye düşürecek kadar kuvvetli olan Başbakan Nehru'nun iktidarını, Anayasa hükümlerine dayandırmak mümkün değildir. Nehru kuvvetini, halk özlemlerini dile getirebilme gücünden almaktadır. Bu gücü sayesindedir ki, mesela toprak reformunu sağlamak için Anayasayı bile tadil etmiş ve Anayasa mahkemesinin yetkilerini kısmıştır.

Orta Doğu, Güney Doğu Asya ve Afrikanın gelişme çabası içindeki diğer devletlerinde esasen Demokrasiden bahsetmek mümkün *değildir. Bu yüzden, parlmanter* veya prezidansiyel hükûmet sistemini esas alan Anayasalarında, liderlerinin hareket kabiliyetini sınırlayan hükümler aramak boşbir gayrettir.

Bütün bunlardan çıkarmak istediğimiz netice, bizde de, 1961 Anayasasının, ihtiyacını hissettiğimiz kuvvetli lidere engel teşkil etmiyeceğidir. 1961 Anayasası demokratik bir Anayasadır. Halk Hâkimiyeti prensibini temel prensip kabul etmiştir. Halkın kalkınma arzularını dile getiren ve halkı sürüklemesini bilen liderleri sınırlaması bahis konusu *su değildir.* Kaldı ki, Anayasada geniş bir şekilde yorumlanabilecek ve hızlı kalkınmayı sağlayacak reformlara temel teşkil edecek bir çok hüküm vardır. İleri fikirlerin sözcülüğünü yapan ve zinde kuvvetlere dayanan bir lider, bugün Türkiyede her türlü durdurucu ve frenleyici unsuru ezecek güce sahip olacaktır.

Bilimde özel teşebbüs

Türk toplumunu düşüncesinden ekmeğine kadar bütün kesimleriyle ellerine geçirmek ve saltanatlarını sağlamlaştırmak isteyenler, üniversitelerin ancak devlet eliyle kurulması yolundaki hükmü, hiç şüphe yok, beğenmemişlerdir.

Mümtaz Soysal

Yeni Anayasanın yapılışında hangi görüşler ve hangi zümreler çatıştı? Çatışmalar günümüzün olaylarını ne dereceye kadar aydınlatmaktadır? Bu serinin dokuzuncu yazısı, Türkiye'de Devlet dışındaki kaynaklardan beslenecek bir yüksek öğretimin aslında kimlerin ekmeğine yağ süreceğini araştırıyor.

Özel tesebbüscülerin derdi

Anayasa görüşmeleri sırasında, özel Üniversitelerin açılabilmesini isteyenlerin, çoğunlukla, özel teşebbüsü savunanlar arasından çıkması ve burada da Fethi Çelikbaş, Şahap Kocatopçu, Dâniş Koper, Feyyaz Köksal gibi adlara rastlanması basit bir tesadüften ibaret değildir. Birçok konuda olduğu gibi, hukuk kurallarından ve madde teferruatından sıyrılınca, belli bir zihniyetin yerleştirilmesi için girişilmiş bir didinmeyi, bir temel kavgayı sezmek mümkün. Ama mesele, Mecliste elbet böyle açıkça ortaya konmamıştır ve usta taktikler sayesinde Esat Çağa gibi sol tutumlu bir temsilcinin bile özel Üniversite isteyen önergeleri imzalaması sağlanabilmiştir. Özel eğitimi özgür eğitim şeklinde göstermeğe çalışanlar, öğretimin devletten uzaklaştıkça serbestlik kazanacağını söyliyenler bugün de çok. İleri sürülen görüş kısaca şu: «Üniversiteleri genellikle yine devlet kursun. Eğer sakıncalı görülüyorsa, yabancıların Üniversite kurması da yasak edilsin. Bütün bunlar kabul. Ama, günün birinde, hamiyetli ve zengin vatandaşlar bir araya gelir de, tıpkı kasabalarda ortaokul açanlar gibi, biz de Üniversite açıp Türkiyenin eğitim dâvasına yardım edeceğiz, derlerse bunlara neden engel olalım? Böylece hem devlet üzerindeki yük azalmış olacak, hem de devlete bağlı oluşun öğretim özgürlüğüne getirebileceği sınırların dışına çıkılacaktır.»

Bu görüşteki sakat noktaları ortaya koyabilmek için, herşeyden önce iki soruyu cevaplandırmak gerekir: Birincisi, devlet Üniversitelerinde öğrencilere mutlaka belli bir görüş mü aşılanmaktadır? İkincisi, Özel Üniversiteler öğrencilerine belli bir görüşü aşılamaktan kendilerini kurtarabilecekler midir; kısacası, özellik özgürlük mü demektir?

Feyyaz Köksal

Renklilik

Geride bıraktığımız yıllar boyunca, Türkiyedeki Üniversite özerkliğinin tehlikeli günler geçirdiği doğrudur. Görüşleri yüzünden Üniversiteden uzaklaşmak zorunda kalan veya son 147'ler olayında olduğu gibi, inançları yüzünden Üniversite topluluğunun dışına çıkarılan kimseler olmuştur. Ama yeni Anayasa düzeni içinde, bu çeşit işlemlere karşı kaplar sıkı sıkıya kapatılmıştır. Üniversiteler hem bilimsel, hem de idari özerkliğe sahiptir. Öğretim üyeleri ve yardımcıları serbestçe araştırma ve yayında bulunabilirler; Üniversite dışındaki makamlarca, her ne suretle olursa olsun, görevlerinden uzaklaştırılamazlar. Türkiyede bundan sonra özgür düşünce hâlâ köstekleneb ilirse, bunun sebeplerini Üniversite özerkliğinin azlığında değil, toplumun koyduğu genel kurallarda aramak gerekir. Genel kuralların da ne derece özel teşebbüscülerin lehine işlediği malûm.

Meseleye iktisadi ve siyasi görüşler açısından bakıldığı zaman, özel teşebbüsün telâşa kapılması için hiçbir sebep yok. Hukuk, iktisat ve ticaret öğretimiyle meşgul olan bilim kurumlarında, özel teşebbüscü, statükocu, muhafazakâr tutumlu öğretim üyesi sayısı, Türk toplumunun rahatını bağdaş kurup oturmakta ve iş adamlarının sırtını sıvazlamakta görenleri ömürleri boyunca memnun edecek kadar çoktur. Asıl dikkati çeken nokta, bir iki fakültede birkaç devrimci, devletçi ve plâncı üyenin çıkması yüzünden bağdaş kurucu ve sırt sıvazlayıcı çevrelerin telâşa kapılması. Renkliliği sadece kendi beğendikleri renklerde arayanlar, aslından asıl bir renksizliğin savunucusu olduklarını unutmaktadırlar.

Özelliğin özgürlüğü

Devlet parasıyla çalışan, fakat özerk (muhtar) olan Üniversiteler, Türkiyedeki çeşitli görüşlerin serbestçe gelişmesi bakımından yine de en elverişli ortam. Paranın devletten gelişini dolambaçlı yollardan baskıya imkân veren bir nokta olarak görenler, aynı tehlikenin, bu defa aksi yönde fakat çok daha kuvvetli olarak, özel Üniversitelerde ortaya çıkmıyacağını ispat etmelidirler. Oysa, Türkiyenin şartları içinde, Özel Üniversitelerin belli bir anlamdaki düşünce özgürlüğünü kaybetmesi çok daha kolaydır. Olacakları şimdiden kestirmek hiç de güç değil. «Zengin ve hamiyetli» Türk vatandaşları, kuracakları mütevelli heyetlerinde ve bilim kurullarında, kendilerinin sıvrılmesini sağlıyan, kendilerini ayakta tutan sisteme taraftar kimselerin bulunmasını isteyeceklerdir. Hamiyetli vatandaşlar, ne derece zengin olurlarlarsa olsunlar, gerçek bir Üniversitenin kurulabilmesi için gerekli milyarlık yatırımların altından kalkamıyacaklar, dışarıda böyle fırsatları gözleyen din veya sermaye vakıflarına kendilerini kaptıracaklar ve dış kaynaklarla işbirliğine gideceklerdir. Bu yola girildikten sonra, dünyanın, dış kaynakların en çok hangi memlekette bulunacağını kestirmek için kehanet sahibi olmağa lüzum yok. Türk yüksek öğretimini, bu açık kapılardan, büyük ölçüde Amerikan etkisine, zihniyetine ve yetişme tarzına uydurmak işten bile değil. Bunun Türkiye gerçeklerine ne derece aykırı olacağı da âşikâr. Meselâ «Devlet» anlayışını alın. Kalkınmasını Devlet eliyle başarmak zorunda olan, bunun için halkındaki köklü devlet saygısı ve özlemlerini olumlu yönde kullanmak isteyen bir memlekette, Atlantik ötesi etkiler yüzünden Devleti «umacı» gibi gören binlerce kimse yetiştirmekle hangi zümrenin ekmeğine yağ sürüleceği meydandadır.

NELER DEDİLER...

NEDEN ÖZEL ÜNİVERSİTE KURULAMAZ?.

FETHİ ÇELİKBAŞ — Vatandaşlarımız, Türkler, imkânları müsait olduğu ve diledikleri takdirde bir araştırma müessesesi, üniversite kurabilme imkânına sahibolmalıdırlar. Yabancıların bundan otomatikman istifade edecekleri neticesini çıkarmak mümkün değildir. Niye böyle bir imkândan hususî eşhasın, Türklerin mahrum edildiklerini öğrenmek istiyorum.

(21 Nisan 1961)

CEVAT DURSUNOĞLU — İlim beynelmileldir. Bunda zerre kadar şüphe yok. Fakat üniversiteler millî müesseselerdir. Birçok fikirler orada doğar, orada yoğrulur; ondan sonra millete intikal eder. Milletin manevî iskeleti orada kurulur.

Eğer bu «devlet eliyle» kaydı kalkarsa, ancak yabancılar faydalanabilirler. Şuna emin olunuz ki üniversite kuracak Türk müteşebbis çıkmaz. Türk müteşebbislerinin üniversite kurmalarına imkân yoktur. Dışardan bazı resmî kuvvetler bundan istifade ederler. Türk müteşebbisleri, kendi başlarına kuramıyacakları bu müesseseler için, dışardan yardım teminine gayret ederler. Türk milleti olarak biz yabancı öğretim müesseselerinin çok azabını çektik. Bu kapıyı açarsak ilerde de çekebiliriz. Lozan'da bundan kurtulabilmek ve Türk ilim müesseselerine hürriyet ve millîyeti temin edebilmek için çok ıstırap çekmişiz ve bu hususta da bütün dünyaya ders vermişizdir. Bu kapının aralık dahi bırakılması yersiz olacağından bu konudaki kaydı muhafaza edelim.

(21 Nisan 1961)

Etkilerin kaynaşması

Kapıları türlü etkilere açık çeşitli Üniversiteler kurarak gerekli dengenin kurulabileceğini söyliyenler çıkacaktır. Bir defa, siyasi konjonktür içinde ve mali şartlar ortasında, etkilerin gerçekten bir dengelendirmeye göre ayarlanabileceği ve bir tek dış etkinin hegemonyasından sakınılabileceği şüphelidir. Bugün Devlet Üniversitelerinin bile bunu sağlamakta güçlük çektikleri unutulmamalıdır. İkincisi, türlü etkiler arasındaki kaynaşmanın bu konuda en iyi eritme potası durumunda bulunan büyük Devlet Üniversitelerinde gerçekleşebileceği hatırlanmalıdır.

Türkiye, bir bakıma, şimdiye kadarki etkilemeler konusunda kendisini talihli saymalıdır. İngilizlerden sonra Hindistan'da veya Fransızlardan sonra Kuzey Afrika'da görülen durum Türkiye'de yok. Tek bir etki yerine, İtalyan, Fransız, Alman, İngiliz ve Amerikan kültürlerinin sırayla veya hep birlikte, ayrı ayrı alanlarda getirdikleri etkiler, aslında, yepyeni bir senteze varmak için iyi birer başlangıç noktası. Türk eğitimini, hele en yüksek öğretim kademesinde, çeşitli Batı sistemlerinin eksikliklerini gideren ve, bir anlamda, «ayrı ayrı batılılardan çok batılı olan» bir senteze erişmesi pekâlâ mümkündür. Gerisindeki zümre menfaatleri yüzünden kendisini bir tek etkiye kaptırabilecek olan özel bir Üniversitenin böyle bir sentezi başaramıyacağı, orta öğretim kademelerinden gelen çeşitli etkileri kendi potasında eritemiyeceği muhakkaktır.

Temsilciler Meclisinin Anayasa Komisyonu, meseleyi bütün bu yönleriyle tartıştığı ve Türkiye'ye daha çok Atlantik ötesinden gelen pek parlak teklifleri yakından bildiği için, «Üniversiteler ancak Devlet eliyle ve kanunla kurulur» diye bir hüküm getirdi. Özel teşebbüscülerin buna karşı gösterdikleri direnmeyi kırmak amacıyla, öğretmenlikten gelenlerin ve Cevat Dursunoğlu gibi gün görmüş eğitimcilerin konuşması lâzım geldi. Özel teşebbüsçüler, nasılsa, bu konuda yenildiler. Yalnız, Turhan Feyzioğlu, rektörlüğünden henüz ayrıldığı Ortadoğu Teknik Üniversitesinin özel durumunu sağlama bağlıyan bir hükmü kabul ettirmesini becerdi. Bu Ortadoğu Teknik Üniversitesi meselesi, ileride uzunboylu incelenmeğe ve gerçek mahiyetiyle açıkça ortaya konmağa değer bir mesele.

Açık sanılan kapılar

İle de özel öğretim diye diretenlerin, Anayasa maddesinde sadece «Üniversite» sözünün kullanılmasını fırsat bilip açık kapılar arayacakları muhakkak. Anayasa, «Üniversite» den bahsetmekle, belli bir tekniği veya belli bir mesleği öğretmek üzere kurulacak özel yüksek okullara kapıları kapamış olmuyor. İsteyen «hamiyetli» vatandaşlar, kaptan yetiştirmek için özel bir deniz ticaret okulu veya ehliyetli muhasip yetiştirmek için özel bir yüksek muhasebe okulu açabileceklerdir. Ama, özel teşebbüscüler, Anayasayı ihlâl etmeden bir yüksek iktisat enstitüsü açabileceklerini sanıyorlarsa aldanıyorlar. **«Üniversiteler Devlet eliyle kurulur» demek, üniversite eğitimine konu olan alanlarda öğretim Devlet eliyle yapılır, demektir.** Yoksa, konuyu bu şekilde anlamadıktan sonra, maddenin değeri kolayca sıfıra indirilebilir. «Hamiyetli» vatandaşların, dışarıdan yine «hamiyetli» dış kaynaklarla anlaşarak, özel bir siyasi bilimler okulu, özel bir hukuk okulu, özel bir iktisat okulu kurmaları, ondan sonra da «biz Üniversite kurmadık ki» deyip işin içinden sıyrılmaları pekâlâ mümkündür.

Dâva, Türk bilim hayatını teşkilâtlanmış, nüfuzlu ve paralı zümrelerin etkisine karşı korumak ve, sanıldığının tam aksine, düşünce özgürlüğünü sağlamak dâvasıdır. Türk toplumunu düşüncesinden ekmeğine kadar bütün kesimleriyle ellerine geçirmek ve saltanatlarını sağlamlaştırmak isteyenler böyle bir hükmü elbette beğenmemişlerdir. Hamiyetlerini Devlet Üniversitelerine bağışta bulunmakla gösterecek yerde, özel kurumlar açmanın yollarını araştırmağa başlamış olmaları da bunun en güzel delili. Bilim haysiyetini korumak isteyenler, «özel» cilerin bundan sonraki masum görünüşlü gayretlerine karşı da uyanık bulunmalıdırlar.

Asker politikadan anlar mı?

Bizde 40 Yıldanberi politikadan sadece askerler anlamıştır

Tabiî biz dünyada önder bir rol oynayamayız politikada... Fakat yerinde «davranışlarla» dünyanın satranç masasında kendimize göre bir takım kazançlar elde edebiliriz, bir takım kayıplar verebiliriz.

İsmet Paşa'nın politikası «kazançlı» olmuştur dün için. Bunda asker olmasının çok tesiri vardır. Evet asker olmasının...

SÂKIT OLMIYANLARIN İÇYÜZÜ / 1940-1950

NİMET ARZIK

«Mevhibe İnönü, yüklü bir ömrü falsosuz geçirmiştir.»

Salon gevezeleri bir fikir beyan ederler bilgiç bilgiç. «Efendim, asker politikadan ne anlasın» Kırk yıldır bizde politikadan sadece askerler anlamıştır halbuki: Atatürk askerdi, İnönü askerdi. Gürsel Paşa asker.. Katıksız sivillerin elinde de kaldık. Eeee?.. Özenilecek tarafı yok söylediğimin ama, gerçek bu.. Nedenini niçinini incelemek gücünde değilim...

O harp senelerinde başımızda bir askerin bulunması şanslı. Ordudan olduğu için İnönü hem harbin fecaatini, hem harp halinde bir ordunun ihtiyaçlarını biliyordu. Müttefiklerin durmadan artan baskısı karşısında istifini kat'iyen bozmadı. Ve «Peki» dedi ayağına gelenlere, «müttefikiz, fakat anlaşmamızı yerine getirebilmem için, şunu şunu şunu temin etmeniz lâzım devamlı şekilde.» Öne sürdüğü ihtiyacları tatmin edecek durumda değildi müttefikler, kendileri için bile... O sıralarda, ateşi, kendilerini yakından besleyecek yakacak arıyorlardı. İnönü milleti yakacak olarak ateşe attıracak politikacı değildi... Yerinden kıpırdamıyacaktı. Bu intihar olurdu. İntiharın da kimseye faydası yoktu. Bunu sezdirdi, anlattı ve İngiliz siyaseti baskısını «kurban verme» de hüsrana uğradı...

İnönü meslekçe de, psikolojik bakımdan da iyi topçu zabitiydi... İyi topçu zabiti belki ilk atışta hedefe isabet ettiremez, fakat ikinci atışında hatasını düzeltir... Davranışlarının çoğu böyle oldu paşanın... Bizde vicdan muhasebesi yapıp hatasını düzelten insan azdır. İsmet İnönü bu bakımdan «garplıdır»... Bazı ıstıraplarını da bazı hatalarının kefareti olarak kabul etmiştir... O meclis birbirine girerken, kendisi milleti herşeyi çiğneyen bir ekseriyete boyun eğmemeğe dâvet ederken, ve o arada da en ağır hakaretlere maruz kalırken eminiz ki içini şöyle yatıştırmıştır, ve yürüdüğü yola devam kuvvetini kendi kendine yaptığı şu telkinde bulmuştur: «Çek... Anayasayı değiştirmeden, İkinci Meclisi kurmadan, zemini tam hazırlamadan bunlara milleti teslim etmenin cezasını... çek»... Yeter derecede çekti kendisi. Ya yakınları?...

Mevhibe İnönü

Hayatı kavrayışı, yetiştirilişi belki bana büsbütün yabancı... Fakat bir sürü meziyeti var ki, üstünde durulmağa değer! Bir kere olduğundan değişik gözükmeğe hiç gayretlenmemiş ve iddiasız. Onun için yüklü bir ömrü falsosuz geçirmiş...

İnönü hâtıralarını yazmıştır... Asıl Mevhibe İnönünün hâtıralarını yazmasını isterdim... Dünyada bu kadar çalkantılı bir ömrü bu kadar çalkantısız yaşayan insan görmedim.

Kolay mı İsmet İnönünün eşi olmak... (Lâalettayin bir adamın eşi olmak bile kolay değil!..) Atatürkün başvekilinin eşi olmak, Cumhurbaşkanı ve tek parti şefi İnönünün eşi olmak... Muhalefet lideri İnönünün eşi olmak... Bizde şirin bir Atasözü vardır: «Kızı kendi haline bırakırsan ya davulcuya ya zurnacıya varır» derler... Şahsen kızımın gönlüne göre bir davulcunun veya bir zurnacının eşi olmasını tercih ederim, tarihî bir şahsın eşi olmasına... Kolay mı zirvede oturup istifini bozmamak?... (Şark dalkavukları insanı mânen çürütürler...)

Kolay mı bunca fırtınayı atlatıp istifini bozmamak?... İnönünün başına bir fâninin başına ne gelebilirse gelmiştir... İnönünün başına demek hayat arkadaşının başına demektir iki misli.

Mevhibe İnönü işte bu istifi bozulmıyan insandı. «Reaksiyonsuz da ondan» diyorlar. Peşin ve çetin bir hüküm bu... Teenniyi elden bırakmıyan insan ille reaksiyonsuz mudur? Niçin son derece sabırlı, tahammüllü, iradeli olmasın?...

Ev içinde de dış hayatta olduğu gibi tahammüllüydü. Cok... «Azimli» insanları senelerce gürültüsüz idare etti... Kayın validesini, kocasını... Bu kadar... «azimli» diyelim, insanların bir çatı altında ahenkli yaşaması güç... Çocuklarını dalkavuklar sürüsüne bozdurmadı. Hepsi iyi tahsil gördü. Hiçbiri taşkınlık yapmadı... Burada ufak bir hikâye anlatacağım... O zamanlar 1946-50 arası muhalefetin en «savulun geliyorum» zamanlarıydı. Ömer İnönü Bayındırlık Bakanlığında mühendis olarak çalışıyordu. Müsteşar, Muammer Çavuşoğluydu (zaten hikâyeyi onun ağzından dinledik)... Muhalefet milletvekilleri tahkikat yapmağa gelmişlerdi Bakanlığa... Ömer İnönünün durumu hakkında tahkikat... Devam cedveli getirtilmiş orduların hareketlerini bir başkumandanın tetkik ettiği gibi yayılıp yayılıp, eğilip eğilip tetkik edilmiş Genel Müdürlere dünya suallerine ek ahret sualleri sorulmuştu... Devam... Herkesten fazla devamlı çıkmıştı genç mühendis... Çalışma... Herkes kadar çalışkan çıkmıştı... Muhalifler hayal kırıklığı içindeydiler... Nihayet Genel Müdürlerden biri dayanamadı: «Tek kusuru efendim» dedi müsteşara, «İsmet İnönünün oğlu olması galiba...» Galiba da öyleydi... Bizde çok yavanlıklar vardır, iktidar yavanlıkları, muhalefet yavanlıkları (Bu son çeşidindendi)...

İkinci oğlan Erdal o da kendi yolunda çalışıyordu. İyi bir fizikçiydi... Mevhibe hanımın üçüncü çocuğu Özdene gelince, «metanetle Metin Tokerle evlenmiştir...» Diyeceğim... İmtiyazlı olarak yetiştirilmemişlerdir çocukları Bundan annenin rolü büyüktür!... Başgediklinin çocuklarının şımardıkları bir memlekette «Millî Şefin» çocuklarının şımarmamış, şımartılmamış olması kötü sayılamaz da ayrıca...

Lisan bilmemesine rağmen (kabiliyeti yoktu, öğrenmeğe yöneltilmiş birkaç deneme neticesiz kalmıştı) yabancılar üzerinde iyi tesir bırakırdı. Sırrı?... Taşıma suyla değirmen işletmemekteydi. Takma hareketler yapmamaktı, karşısındakini teshire kalkışmamaktı. Gelenekçe, genç kızlığındaki mütevâzi evinde ne şekilde hareket ediliyorsa öyle hareket etmekti misafirlere karşı...

Görünüşçe zarifti. İktidar senelerinde çok zarif giyindiği bir devre olmuştur. Başka sahalarda bir hayli amma bir hayli tutumlu olduğu halde, giyimi için öyle değildi. Nefis gece elbiseleri vardı. Nefis kürkleri vardı. Vizonundan tut, kastor fümesine kadar... Mücevhere gelince... Meraklı mıydı bilmem... Birkaç parça mücevheri vardı... Onlar da hediyeydi. Parmağındaki tek taş sarımtrak pırlanta Şah Rıza Pehlevinin hediyesiydi. Daha küçüğünü Roma Büyükelçisi Cevad Açıkalının karısına hediye etmiştir Rıza Şah...

Mevhibe İnönünün başka bir hususiyeti vardı, «büyüklerin» eşlerinde olmıyan: Son derece hatırşinastı. Kendisine yapılan bir ziyareti en geç bir hafta içinde iade ederdi. Karşısındakinin sıhhatıyla çoluğuyla çocuğuyla ilgilenirdi. Kuvvetli bir hafızaya sahipti. On sene sonra kendisine söylediğinizi hatırladı. Dinlemek hassası, kocası kadar onda da vardı...

Silik, sönük demek kolay... Acabâ kimse bu kadının içinden geçeni düşündü mü, kocasını sarsarlarken oğluna, öz oğluna en ağır ithamlarda bulunurlarken... Birşey hissetmediğini zannediyor musunuz?... İçinin fırtınasını belli etmemek büyük bir terbiyedir... Üstelik kimseye de içini dökmemiştir.

Hoşgörür bir tarafı vardı:

Bir gün Almanyaya tedaviye gitmişti. İsmet Paşa o zaman başbakandı. Kendisine mihmandarlık yapma vazifesi, bir diplomatın karısına verilmişti, Bedri Tahir Şamanın ilk hanımı Fahriye hanım. Fahriye hanım dünyanın en iyi ve en fantezist insanlarından biriydi. Karspad'a gidiliyordu galiba... Trende mihmandar hanım hastalanmıştı. Yolculuk boyunca Mevhibe hanım bakmıştı ona. Tren gara girince, tabiî gâvur usulü, başbakanın hanımını süpürgeye benzer bir buketle karşıladılar, ve o süpürgeye benzer buketi hasta denmişti ya, hasta görüken Fahriye hanımın koynuna oturttular. Fahriye hanım itiraz edecek durumda değildi, yarıyarıya aygın baygındı, ümitsiz bir bakışla arkasına Mevhibe hanıma bir göz attı. O «Aldırma Fahriye hanım» diye mırıldandı ve arkadan gülümsiyerek yürüdü arabaya kadar.

En ufak bir şeyi rica şeklinde isterdi. «Sıkmazsam ben de tiyatroya geleyim... Rahatsız etmezsem beni de alın»... Bu tabiî diyeceksiniz. Evet. Bizim tabiîmiz bu değil... Ben size bizim tabiîmizi anlatayım. Tarı vapuru (İstanbul rıhtımında görmüşsünüzdür orta halli bir vapur) Karadeniz seferinden dönüyordu. Köprü kısmı dardır bu vapurun ve birkaç şezlongu yolcular kapışırlar. Kim evvel gelirse yer bulur, gelmiyen ayakta kalır. Tanıdığım bir hanım o zaman 10-11 yaşlarında oğluyla seyahat ediyordu... (O zaman dediğim, 1950 den evvelki zaman) Aynı vapurda da ikinci plânda bir bakanın (Raif Karadeniz) hanımı da seyahat ediyordu. Kamarotları bezdirmişti. Hatta başefendiye (baş kamarota) sormuştu tanıdığım hanım, bakanın hanımı kim diye... O da şu cevabı vermişti: «En olmıyacağı ara bul işte odur».

10-11 yaşlarında çocuk sabahleyin kahvaltıdan sonra şezlong kapmağa koşmuştu, boşunu bulunca sevinerek uzanmıştı. Birden hırçın bir kadın sesi: «Kalk oradan o benim yerimdir» diye azarlamıştı çocuğu... Ve çocuğun annesinin haklı itirazı üzerine hışımla güverteyi terketmişti.

İşte bizim «tabiî» miz budur... Mevkideki insanlarımızın yakınları böyle hareket ederler... Onun için Mevhibe İnönünün tutumu övülmeğe lâyıktır.

Sosyal faaliyetlerde bulunmadı. Bizde hernedense bu «tutmuyor»... Aile kadınları «aile dışı» ilgi gösteremiyorlar. Bilmiyorum, yetiştirilme tarzlarından mı ileri geliyor bu, dünyalarının darlığından mı, tutmuyor işte. Bir Devletbaşkanı hanımı, nelere örnek olmaz isterse...

Başka bir iyi tarafı vardı. Şarklı olmıyan bir tarafı. Kat'iyen dedikodu yapmazdı. Dinlerdi. Kendisine hemen hemen her olan biteni anlatırlardı. Hanımlarımızın sohbetleri bu ezeldenberi: Aleyhte bulunmak, komşusunun işine burnunu sokmak. Hem de kapı komşusunun olsa neyse, yedi mahalle ötedekinin, yedi şehir uzaktakinin... Dinlerdi. Mevhibe hanım, tatlı tatlı gülümserdi, birşey söylemezdi. Zaten onun için fazla ileriye gidemezlerdi...

Bence, tarihî ve tahammülü güç bir şahsın eşi olarak muvaffak olmuş bir insandır.

A. KADiR'in

Yeni şiir kitabı çıktı

DÖRT PENCERE

Fiyatı 250 Kuruş

Adres: Nuruosmaniye Caddesi 75, İSTANBUL Yön — 38

ARİF DAMAR'ın

Yeni Şiir Kitabı

SAAT SEKiZi GEÇ VURDU

Çıktı. 200 Krş.

Bütün Kitapçılarda Bulunur

Dağıtım Yeri: Ataç Kitabevi. Ankara Cad. 45/118, İst. Yön — 37

"Yılanların öcü,,

Türkiyede güç halle gelişmeğe çalışan sanatın havasını kessinler, güneşine perde olsunlar bakalım! Ama sanatçı onların dediği yere gelmez! Bir piyesin oynanmasına engel olabilirler. Belki Türkiyede onlardan yılacak bir Tiyatro Genel Müdürü, bir Millî Eğitim Bakanı çıkabilir. Amabu türlü politikacıları dinleyecek sanatçı çıkmaz! Tek başıma da kalsam bir sanatçı olarak ben onları dinlemem. Onların sözüne bakıp yazacaklarımdan geri kalmam. Onların keyfine göre tek satır yazmam, atarım o kalemi!

Fakirt Baykurt

Bilim edebiyatçılar, yıllardanberi devlet organlarının sanata, edebiyata ilgi göstermediğinden yakınır dururlardı. *Bakıyorum da, son zamanlarda* bir değişiklik görüyorum. Az da olsa bir takım senatörler, milletvekilleri Bütçe Karma Komisyonlarında, Senato toplantılarında, romanlar, piyesler hakkında tartışıyorlar, bu tartışmalara geniş zaman ve emek harcıyorlar.

Ne cins bir ilgidir bu? Tartışmaların seviyesi nedir?

Bir yazarın, eseri hakkında konuşmasını, hele yazmaşını hiç sevmediğim halde, Senatoda ve Bütçe Karma Komisyonunda yapılan «Yılanların Öcü» tartışması hakkında düşüncelerimi söylemek gereği duyuyorum. Söyliyeceklerim, hem bu tartışmalarda bana ve eserime saldıranlara bir cevap olacak, hem de Türkiyede sanatçıların hangi şartlar içinde sanat eseri yarattıklarını belirtecektir. Birçok sanatçılar ve bir çok sanat alanları bilgisizlikten kavrulurken, bir takım sanatçılar ters bir ilgi ile tedirgin edilmekte, insanlığın ilk gününden beri koruyup ve kullanıp geldiğimiz «Yaratma Özgürlüğü» daraltılmakta, boğucu bir hava memleketimizin üstüne örtülmek istenmektedir.

Ben bu romanı yazdığım zaman 28 yaşındaydım. Doğup büyüdüğüm, okuduğum ve çalıştığım köyleri, çalıştığım kasaba ve şehirleri incelemiş, toplumsal yapıları hakkında bir takım bilgiler edinmiştim. Türk ve dünya edebiyatının önemli eserlerini okumuş, anlatım sanatı hakkında, yazı yazacak kadar bir şeyler öğrenmiş, hattâ bazı *denemeler yapmıştım. Sanat eserinde* «Öz ve Biçim» konusunda bir görüşe varmış, doğru ve sağlam bir özün, güzel bir biçim içine dökülmedikçe, güzel sanat eserinin yaratılamıyacağını anlamıştım.

Olimposun başındaki tanrıların macerası destanlıyan şair Homer'den bu yana edebiyat, şövalyelerden, beylerden, Adana kahvelerinde işsiz bekliyen «Küçük Adam» a doğru kalınca bir çizgi ile şemalanmakta idi. Acaba Homer'den bugüne doğru uzayıp gelen bu çizgiyi bir de 28 evli Karataş köyüne götürsek, bu köyün toprağında tırnaklariyle tutunmağa çalışan Kara Bayram ailesini de roman kahramanları arasında görsek kıyamet mi kopardı? Bence kopmazdı. Molyer «Harpagon» u hangi duygularla ele aldıysa, Gogol «Müfettiş» i hangi endişelerle yazdıysa, ben de Kara Bayram ailesini ve çevresindekileri aynı duygularla, aynı endişelerle ele alıp yazmak istiyordum. Amacım, «Sağlam bir öz ve güzel bir biçim» idi.

Kara Bayram ailesi, bana göre, Türkiyedeki topraksız, ya da az topraklı aileler çokluğunun bir tipiği idi. Yedi yıl önce satılan bir çiftlikten borçla 48 dönüm kadar toprak almışlar, borcunu bitirmek üzereler. Boyunduruğun bir yanına öküz, bir yanına inek koşuyorlar. Kır bayır topraklarının ancak üç evleği, yâni 3/4 dönümü sulanabiliyor. Ama Kara Bayram, karısı, üç çocuğu ve anası Irazca, umut içindeler. Gelecek harmandan sonra bir öküz alacaklar, ineği sağımlık yapacaklar; eğer bir sel, bir belâ, köy belâsı gelmezse, evin yanına bir de odacık yapacaklar.

Birden bir «Heykel» işi çıkar. İl'de vali, Türkiye halkının nasıl bir mutluluk içinde yaşadığını sembolize eden bir büyük anıt dikme sevdasına kapılmıştır. İlçelere ve köylere salma yapar. Karataş muhtarı, sağlanan parayı köy içindeki alandan bir ev yeri satarak bulmayı düşünür. Köy içinde 28 ailenin evi vardır. Hiç kimse evi önüne ev yapılmasını istemez. Helâ ve gübrelik, köylerde evlerin ardına verildiği için, yeni evin ardı, eski evlerden birinin önü olacaktır. Bu «hakaret» e katlanacak arkasız bir aile seçmeli ki tepkisi büyük olmasın. Bu aile, Kara Bayram ailesi olabilir. Böylece Muhtar, Bayram'ın ev önünü, yeni bir eve ihtiyacı olan kurul üyesi Deli Haceli'ye satar. Deli Haceli gelir, temel açmağa başlar.

İhtiyar Irazca dikleşir. Bir kızılca kıyamettir kopar. Irazcalar, geceleyin kalkıp temeli doldururlar, ötekiler gelip yeniden açarlar. Irazcalar gidip Deli Hacelinin kerpiçleri kırarlar, Haceli gelip Bayramın karısına saldırır. Haçça geline çocuk düşürtür Muhtar da Bayram'ı odasına çağırıp döğdürür. Kara Bayram ailesinin *mutluluk düşü o küçük,* kimseye ziyanı olmayan düş, yıkılır. İş isten geçtikten sonra kaymakam gelir, Irazcanın evi önüne ev yapılmasını önler. Düşürülen çocuk için de savcılığa gitmelerini söyler. Bu noktada, Muhtarla Bayram arasında bir «Barış Konferansı» başlar Muhtar, Bayram'a: *«Mahkemeye gitme.» der.* Bayram gidecektir O zaman Muhtar bir hikâye anlatır. Biçim olarak biraz «açık» bulunan bu on iki satırlık hikâye, öz olarak şunu deyimler: «İster burada kal, bizimle barış, ister mahkemeye git, dâva aç. İpin bizim elimizdedir. Eninde sonunda biz senin ananı bellerizl» Fırdolayı dağlarla çevrili Karataş'ta bu gözdağı korkunçtur. Kara Bayram gibi yoksulların ipi gerçekten muhtarın ve Deli Hacelinin elindedir. Eğer barışmazsa, ilerde pundunu bulup daha hesaplı bir sille ile adamı temelli yıkabilirler. Bayram yılar. Fakat *Irazca dikleşir:* «Dâvacıyız! Düşün yollara yollara!»

Görülüyor ki yapılmak istenen, açık sahneler çizerek okuyucunun cinsel duygularını gıdıklamak değil, Anadolu gerçeğinin bir yönüne ışık tutmak, bu gerçeğin *içindeki* insanları ak ve kara yüzleriyle tanıtmak, yerli dille, yerli malzemeyle, yerli bir roman dokusu çıkarmak, böylece halkın dilini, düşünüşünü, şikâyetlerini, istekilerini sanat ve siyaset alanına getirmektir. Yazar bunu başarmış mıdır, başarmamış mıdır, ortaya koyduğu bu denklem doğru mudur, değil midir, bu noktada her zaman bir sanat ve fikir tartışması yapılabilir.

«Yılanların Öcü» nü bitirdiğim zaman Yunus Nadi Roman Armağanı açılmıştı. Yolladım. «Cumhuriyet» gazetesinin kurduğu küçük jüri, büyük jüriye sunulacak *dört roman arasına benimkini de* kattı. Türkiyenin tanışmış edebiyatçılarından kurulan dokuz kişilik büyük jüri, yedi oyla «Yılanların Öcü» nü birinci ilân etti. Roman «Cumhuriyet» te tefrika edildi, sonra kitap oldu. O zaman jürinin yetkisi hakkında kimsenin kuşkusu yoktu. Daha önce verilen bazı roman ve şiir armağanları vardır ki, jürileri hakkında «Yetkiliydiler, yetkisizdiler» yollu çok tartışmalar olmuş, çok yazılar yazılmıştır. «Yılanların Öcü» nü seçen jüri hakkında, ne seçimden önce, ne de seçimden sonra herhangi bir tartışma olmamış, yazı yazılmıştır. Tersine, yazılan birkaç yazıda, *jürinin «muktedir» ve kararının «doğru»* olduğu belirtilmiştir.

Son tartışmalar dolayısiyle Senatoda Millî Eğitim Bakanı, Türkiyede savcılar olduğunu çok söylemiş. Sözünü dinletebildi mi bilmiyorum. «Yılanların Öcü» nün tefrikası bittikten sonra Cumhuriyet gazetesi ve benim hakkımda, yukarıdaki hikâyeden dolayı bir müstehcen yayın kovuşturması açıldı. Gazete ve ben, ayrı ayrı savunmalarımızı yaptık. Roman bilirkişiye inceletildi. Bunun sonunda, bir suç bulunmamış olacak ki, 9412 numaralı savcı Müfit Birsen, 17.11.1958 gün ve 1958/1347 sayılı «Takipsizlik» kararını bana ve gazeteye bildirdi.

Bir sanat eserinin müstehcen olup olmadığı konusunda «muteber söz» elbette adliyecilerindir, Adliyeciler «Müstehcen değildir» demişlerse akıllı insanlar, *bu konudaki tartışmayı hemen bırakırlar. Halbuki «Yı*lanların Öcü» konusunda öyle olmamıştır. Adliyenin bu kararından sonra, 1959 yılında, Millî Eğitim Bakanı Tevfik İleri'yle ben oturduk bu konuda tekrar tartıştık. Bakan romandan iki sayfa okumuştu. Ona göre, bir insanı tanımak için iki saat, bir romanı anlamak için iki sayfa yeterdi. (Bugünkü geriliğimize bakın, bana saldıran senatörler o iki sayfayı da gerekli bulmuyorlar!) Cevaplarım İleri'yi kızdırdı. Eski özel kalem müdürü C. Okureri çağırdı: «Yılanların Öcü'nü oku da hakkında bir rapor hazırla.» dedi. Bugün romanı ve beni suçlayan Okurer o zaman Talim ve Terbiye Kurulu üyesi idi. Romanı 1959 Eylülünde okudu, «güzel» bir rapor hazırladı. «Roman müstehcendir.» dedi. Adliyeciler ve bilirkişiler yanılmışlardı demek! Tevfik İleri kurt adamdı herhalde; elinde sağlam bir belge bulundurmak *için Okurer'in bu raporunu bir de Talim Ter*biye Kuruluna onaylattı. Hepsinin günahını almak istemem, o zamanki üyelerden pısırık olanlar, sıkıştırıla sıkıştırıla bu raporu onayladılar. Ben suçum açıklanmadan 27 Mayısa kadar öğretmenlikten uzak tutuldum. 27 Mayısta bu haksızlık düzeltildi. İşte başıma kakılan Talim Terbiye raporu bu!

Bizim akıllılar, ellerinde bu rapor, daha önceki «Takipsizlik» kararını çiğneyerek şimdi bu tartışmaları yapıyorlar Yapadursunlar... «Yılanların Öcü» nün bir senaryosu yapıldı. İçişleri Bakanlığının Sansür Komitesi, senaryoyu incefedi, çekimine izin verdi. Filmin çekimi yapıldı. Sonra, o güne kadar yüzcek tanışmadığımız bir genç rejisör, Devlet Konservatuarından Ergin Orbey, bana bir tomar müsvedde getirdi: «Yılanların Öcü'nü piyes yaptım, bir okuyalım mı?» dedi. Otu*rup okuduk. Atılacak yerleri attık,* katılacak şeyleri kattık, oynayıp oynamıyacaklarını bilmeden Devlet Tiyatrosuna verdik. Tiyatro edebî kurulu piyesi inceledi, oynanma kararı verdi. Provalara başladılar. Senatörler ağzını tıkamasalar Karataş köyünden Kara Bayramın anası Irazca, Küçük Tiyatro sahnesinde 28 Ocak 1962 de konuşmaya başlamış olacaktı.

Bana saldıran senatörler bir düşünsünler, kanunsuz yollarla bir eseri ben bu elemelerden geçirtebilir miyim? Kendileri geçirtebilirler mi? Kanun yollariyle elenmiş, incelenmiş, bu kadar süzgeçten geçmiş, hepsinden de sağlam çıkmış bir eserden niçin korkuyorlar? Beklesinler, eser halkın karşısına çıksın, konuşacaklarsa ondan sonra konuşsunlar. Madem romanını okumamışlar, piyesini görsünler, suç var mı yok mu, kanun dışı ideolojilerin propagandası yapılıyor mu, ya*pılmıyor mu? o zaman tartışsınlar. Savcı göremezse* ona da göstersinler.

Belirteyim ki «Yılanların Öcü» hakkında, yayınlandıktan bugüne kadar yetkili organlar tarafından, kanun dışı ideolojilerin propagandası yapılıyor mu, yapılmıyor mu? Diye hiç bir kovuşturma yapılmadı. Herkes bilir ki mahkemelerden başka hiç bir kimse, hattâ senatörler ve milletvekilleri, bir yazara, bir esere bu konuda bir damga basamazlar. Devletin yargı gücünü T.B.M.M. değil, mahkemeler kullanır. Böyleyken, piyesi okumamışlar, görmemişler, ellerinde Devlet Tiyatrosuna piyes seçme yetkileri yok, hattâ *bilgileri yok* - çünkü ayrı bir iştir, herkes bilmez! - kalkmışlar, konuşuyorlar: «Yılanların Öcü aşağılık, yazarı aşağılık, piyesi mülevves, romanı tefessüh etmiş! Yazarı komünist! Lak lak lak lak lak...»

Milletvekilleri, yahut senatörler, üçü beşi birleşip: «Biz adliyecilerin kararını dinlemeyiz, biz İçişleri Bakanlığının Sansür Komitesini, Tiyatro Edebî Kurulunu takmayız, biz 27 Mayısın kararlarına kulak asmayız, biz sanat eseri yaratanları fikirlerinden ve düşüncelerinden dolayı boğarız, onları işlerinden atarız...» diye yeni bir kanun çıkarsınlar, ondan sonra kendileriyle uğraşalım. Bunu yapmadan, siyasî kimseler olarak, sanata karışmasınlar, hele oynanmamış piyesler hakkında ileri geri konuşmasınlar. Yapmak istedikleri bu işin adı «Sansür» dür. Türkiyede sansür olamaz. Ve A*nayasayı korumak, onu saymak, kendilerinin ilk ödev*lerindendir.

«Duvarları hiç bir kötü sözle kirlenmemiş olarak kendilerine teslim edilen o çatının altında» şahsım ve eserim hakkında kullanılan sözler, Senatoda dahi yüksek seviyeli bir tartışma geleneği kuramadığımız noktasında beni çok düşündürmüştür. «Yılanların Öcü» ndeki kahramanlar çok daha temiz konuşmaktadırlar. Ben o kastı gütmediğim için müstehcen bir roman yazmadım. Ama şimdi böyle bir şey düşünüyorum. Hakkımda bu çirkin sözleri söyliyen senatörleri yazayım *da millet bir müstehcen roman görsün!*

Kızıl Çin sefiri ve eşiyle resim mi çektirmişim ben? Tutanakları görmedim, bazı gazeteler böyle yansıttı. Zavallı Mac Carty taslakları! Sanıyorum ki Kızıl Çin'in bizde elçiliği yok. Çektirdiğim zaman buna kanunlar ne der bilmem, ama cevap vereyim ki, benim bugüne kadar dost düşman hiç bir elçilikle, yeraltı, yerüstü Türkiye aleyhtarı hiç bir çalışmayla temasım olmamıştır. Halktan yana olan her sanatçı gibi uzun yıllardır ben de takip edilirim, raporlara baksınlar. Benim yalnız bir kaynakla temasım olmuştur ve sık sık olmaktadır: O kaynak Türk halkıdır.

«Yılanların Öcü» Türkiyenin köy gerçeklerini dile getiren bir romandır. İçi boş değildir. Hepimizi rahatsız edecek acı bir dille yazılmış bölümleri çoktur. Bir çok sayfalarında halkın bilinç altı konuşmaktadır. Şimdi *bir «Ortaçağ» anlayışıyle, şahsımda o sesi boğmağa ça*lışanlar, lütfen o sese kulak versinler. O sesin söylediklerini anlamağa çalışsınlar. Ben halktan yana olan sanatçıların daha ağır suçlar altında bırakıldığını daha ağır çileler çektiğini biliyorum. Ama eserler ve fikirler öldürülemez. Yanlış yoldaki politikacıların sonunu da gayet iyi biliyorum. Onlar uğraşmağa devam etsinler. Asıllı asılsız her saldırıştan böyle sağlam çıktığı için ben eserimi şimdi daha çok seviyor ve onu öpüp başıma koyuyorum.

Türkiyede güç halle gelişmeğe çalışan sanatın ha*vasını kessinler, güneşine perde olsunlar bakalım!* Ama sanatçı onların dediği yere gelmez! Bir piyesin oynanmasına engel olabilirler. Belki Türkiyede onlardan yılacak bir Tiyatro Genel Müdürü, bir Millî Eğitim Bakanı çıkabilir. Ama bu türlü politikacıları dinleyecek sanatçı çıkmaz! Tek başıma da kalsam bir sanatçı olarak ben onları dinlemem. Onların sözüne bakıp yazacaklarımdan geri kalmam. Onların keyfine göre tek satır yazmam, atarım o kalemi!

Memleketin havasını asıl onlar bilsinler.

Yönsüz gençlik

Celâlettin Çetin

Düğün gecesi...

Masanın üstünde bir defter vardı. Defterin kapağında adı soyadı yazılıydı. Adının soyadının altında, «Bizans tarihi»...

Boynundaki sarı kaşkolun ucunu çalımla geriye attı. Ellerini dar pantolonunun ceplerine soktu. Bacaklarını gerdi, bir iki ıslık çaldı gene çalımla... Bir iki güldü sonra gereksiz yere. Birden aklına çok ama çok önemli bir şey gelmiş gibi topralandı Ve:

— Ne duruyoruz çocuklar boş vakitleri değerlendirelim, dedi.

Defter çabuk çabuk karıştırıldı. Sarı kaşkollu genç kalemini çıkardı. Boş sayfalardan biri üzerine dikkatle eğildiler. Aradan üç beş dakika geçti geçmedi, yan masalarda oturalardan biri seslendi:

— Ne oldu oğlum daha bitiremedin mi?

Bitiyor dedi sarı kaşkollu, bitti dedi ve gösterdi. Bravoo, dedi çevresindekiler, alkışladılar. Kızlardan biri elini ağzına götürdü. Bir başka kız, «Kaldır kaldır şöyle görmüyorum... Oooo... Enfes doğrusu» dedi ve kıkırdadı.

Dayanamadım ben de uzattım başımı. Sarı kaşkollu defteri çekti. yanındaki arkadaşı dürttü onu, «Bak bir meraklı arkadaş daha var, ona da göster» dedi. Yapılan resim bana çevrildi. Resimle birlik başlar da çevrildi bana ve sarı kaşkollu sordu:

— Nasıl beğendin mi arkadaşım?

Evet anlamında başımı salladım, güldüm ve yüz bulmuş kişinin rahatlığı içinde sandalyemi masalarına doğru kaydırdım. Şimdi daha yakından bakıyordum. Sayfanın bir köşesinde kilotunu indirmiş bir erkek, öbür köşesinde aynı durumda bir kadın vardı. Ve en altta buraya almayı gereksiz bulduğum lejantı yazılıydı...

Çalışmalarına karşı gösterdiğim ilgi beni onlara daha bir yaklaştırdı. Sigara tuttuk birbirimize, güldük. Sarı kaşkollu gene bir iki çiziştirdi. «Bu da düğün gecesi işte» dedi. Elden ele dolaştı «Düğün gecesi». Erkekler «iyi muz» dediler hep bir ağızdan ıslık çaldılar. Kızlar gene ha ha, hi hi edip ellerini ağızlarına götürdüler.

Yan masada ata biner gibi sandalyeye oturmuş bir genç seslendi: «Ulan oğlum sen adam olmazsın. madem böyle bir hünerin var, rezil gibi kullanmasana... Daha ciddi, daha mânalı şeyler yapsana.» Önce sarı kaşkollu cevap verdi bu gence:

— Ciddiyet mi dedin, biz onu kullanmıyoruz arkadaşım.

Bir başkası:

— Vay sevsinler küçük beyi, sanki kendi çok ciddi, çok mânalı işler yaparmış gibi... Ha ha, hi hi...

Gene bir başkası:

— O senin dediğin sahanda yumurta oğlum... Şurada, şu altımızdaki sokağın içinde yapıyorlar.

Sandalyeye ters oturan genç kızardı, daha doğrusu «bozuldu» ve:

— Anladık anladık dedi, ama bu kadar da cıvıtılmaz ki. Hem burada namahremler var... Sarı kaşkollu gene gürledi:

— Ulan unuttun mu, geçenlerde burada portakal kabuğundan birşeyler yapmıştın... üstelik yaptın, masanın da üstüne oturttun. Bizimki onun yanında hafif kalır.

— Boş verin şimdi atışmayı da, havamızı bulalım dedi kısa boylu biri. Gene güldüler, gene defterin sayfaları karıştırıldı. Kısa boylu olan kızlara sigara uzattı. Almadılar. «Gelincik de içilir mi, dedi kızlardan biri. Bafra yok mu Bafra?». Bafra paketleri açıldı... Gene ha ha, gene hi hi...

Burası bir yüksek okulun kantinidir. İçerde 18 lik, 19 luk 20 lik, 25 lik bir yığın genç kız ve erkek günlerini gün ediyorlar, daha doğrusu «Boş vakitlerini değerlendiriyorlar»..

Bîr yaz gecesi âlemi

Bizimkinin büyük aşkı

Gene başka bir Yüksek okulun kantininde, üç kız iki erkek durmadan tepiniyorlar... Oğlanlardan biri ıslıkla caz müziği çalıyor, kızlar oturdukları yerde ellerini dizlerine vuruyorlar.

İpince bıyıklı, ekose gömlekli kumral bir delikanlı, yanındaki kızın çantasını açıyor. Rujlar, pudralar çıkarıyor. «Bu renk bana iyi gider değil mi» diyor, gülüyorlar. Sonra bir başka kızın eldivenlerini giyiyor. Sayıyorum, içerde tam 58 genç kız ve erkek var.

Saçları iyice kabarık gözleri cılk boya içinde olan bir kız yanındaki çocuğun ayağına basıyor. «Ya, öyle mi» diyor yanındaki çocuk ve tutup bu genç kızın bacağındaki kumral tüylerden birini bir güzel koparıyor. Gene gülüyorlar, gene ıslık çalıyorlar...

Masaların üstlerine ikişer dörder mısralık şiirler yazılmış. Bana yakın olanlardan birini okuyorum: «Gözlerin bakır sulfat billûru». Bir başka masada gazete okuyorlar. Önce spor sayfaları çevriliyor, sonra resimli romanlar, sonra bir ünlü artistin resim altı...

Az ötede üç kişi yüksek sesle tartışıyor:

— *Ulan* Bursalı değil misiniz, bir Celâl Bayar çıkardınız, memleketin yüz karası. Bir başkası cevap veriyor:

— Ama bir Zeki Müren çıkardılar... Susuyorlar, sonra biri elleri ile işaretler yaparak Zeki Müren'i anlatıyor... Bu arada içeri bir genç kız daha giriyor. İşte diyor *ince bıyıklı, «İşte bu da beşinci* kotadan».

— Niye beşinci kotadan diyorum, ne demek bu?

— Kendini fazla ağıra alan biri de ondan.

— Çoğu vaktinizi burada mı geçirirsiniz?

— Burada, sinemada, bir de bizim kızların *partilerinde.*

— Başka partileriniz olur mu?

— Nasıl, anlamadım?

— Yani eğlencelerin dışında *partiler...*

— *Eğlencelerin dışında mı dedin, ne olur abi eğlencenin dışında?*

— Canım daha yararlı, daha önemli faaliyetler.

Beni çok ciddi, ya da çok sıkıcı bulmuş olacaklar ki, bir ikisi yan döndü, bir başkası da lâf karıştırdı. İnce bıyıklı yüzüme baktı, sonra: «Boş ver abi, dalgamızı taşlama» *dedi ve ekledi:*

— Senin ne demek istediğini anlıyorum, yani particilikle falan uğraşmak diyorsun... Biz bu işi Anadoludan gelenlere bıraktık, onlar uğraşırlar politika ile...

Bu arada masaya sarı tüyleri yeni bitmiş biri daha geldi. Oldukça yakışıklı bir genç. Erkek görünümüne, ama şöyle bıçkın bir erkek görünebilmek için elinden geleni yapmış. Saçlarının bir kısmı alnında, kaşının üstüne de bir band yapıştırmış. «James Dean geldi» diyorlar. Kızlardan biri ona uzun uzun bakıyor, sonra sandal*yesinde yer açarak, «Gel yanıma* otur» diyor... Yan yana diz dize oturuyorlar. «Bizimkinin büyük aşkı» diyor ince bıyıklı ve sesleniyor:

— Hey Sevim makasa alma bakalım çocuğu...

Sadece seksi için...

Küçük, ama yumruk kadar bir topun ardında, birbirini iten, birbirinin üstüne çıkan, koşan bağıran, küfreden ve terleyen tam sekiz genç var. Sekizi de büyük bir meydan savaşını en güçlü, en hırslı örneklerini veriyorlar. Çoğunlukla görünmüyor küçük top, uzun bacakların paçaları *arasında kayboluyor.* Çekmesiyle birlikte oradan geçen genç kızlardan biri elini kalçasına götürüyor. Sonra ters ters bakıyor onlara ve konuşuyor:

— Ama bu kadar da olmaz ki.

Uzun bacaklardan biri soluk soluğa özür diliyor genç kızdan. Az sonra bir başka uzun bacak alıyor *topu ve çekiyor. Hepsi birden koşuyorlar, merdivenleri iniyorlar.* Merdivenlerin önünde uzun, geniş bir cadde uzanıyor. Küçük top bu defa da taksilerin, otobüslerin arasında kayboluyor. Bulup getiriyorlar, gene büyük bir koşu, büyük bir savaş... İtişme, vuruşma, terleme ve küfür...

Burası da ne bir futbol sahası, ne de şehrin içindeki boş arsalardan *biridir. Burası bir Fakültenin* girişidir. Küçük bir taşlıktır. Uzun bacaklıların yakalarında fakülte rozetleri vardır.

Bu taşlığın az ötesindeki taş salonda da ping-pong oynuyorlar. Caddeye bakan pencerelerden birinin önünde de üç genç kız duruyor. Caddeden geçen yeni model otomobilleri, yeni model saçları, çorapları ve giyimleri seyrediyorlar. Üçünün de yüzü gözü boya içinde, üçünün de çorapları siyah bu genç kızların. Bir ara sigara çıkarıyorlar. Ama kibritleri yok. İçlerinden biri ile uzaktan merhabamız var. *Yaklaşıyorum. Uzatıyorum* çakmağımı. Bir «Teşekkür», bir «Nasılsınız» dan gayri yüz vermiyorlar bana. Belli ki birbirlerine anlatacakları var. Aralarında geçen konuşmalardan duyduğum kadarı şöyle: (Önce biri ellerini birbirine vurdu gözlerini açtı).

— Ah, gözün dönsün herif o ne *öpüştü...*

— Fakat kızıyorum o eşek herife.

— Niye?

— *Romy Schneider'i* bıraktı da ondan.

— Ama biliyor musun gözleri çok hoş oğlanın.

— Hele Üç Sevgili'de giydiği beyaz kazakla ne tatlıydı, evlâdım.

— Bak, bak Tülininki geçiyor. (Hepsi geçen delikanlıya dönüyorlar).

— Valla iyi yakaladı Tülin, gerçi oğlan pek yüz vermiyormuş...

— Sadece seksi için tutuyorum onu diyormuş. Hem istese bu çocuk çok daha güzel kızlarla konuşur. *Yakışıklı bir kere*, üstelik de iyi giniyor.

— Ben de erkekde böyle giyime bayılıyorum. Şöyle dar bir pantalon, kalçalarına yapışacak şekilde, sonra dik yakalı bir süeter...

— Delon'nunki gibi değil mi... Ahh... Uff. Hımmmm...

Yüzü gözü ve saçları boya içinde olan bir başka *genç kız geçti* önlerinden. Onun da siyah fileli çorapları vardı.

— Bunu tanıdın değil mi?

— Hani şu hünerleri olan canım... Elinin göğsünün üstünde...

— Ha haa... (Bu arada birbirlerine daha bir sokuldular. Duymadığım konuşmalar geçti aralarında).

Uçlan bir Pol Mol

Sabahın 9.30'u. Küçük ve basık bir salonda tam 46 genç var. Hepsi de renkli ışıkları yanıp sönen ve değişik sesler çıkaran makinelerin başında. Ve hepsinin de koltuğunda kitapları var. 25 kuruşlukları bastırıyorlar... *Beş beyaz bilyenin sahibi* olmak, kolları çekmek, düğmelere basmak için bastırıyorlar. Işıklar yanıyor. ışıklar sönüyor, bilyeler çıkıyor, ışıklı kuleler itiyor bu bilyeleri ve çukurlardan birine düşürüyor. Her düşüşte sayılar çoğalıyor, renkli ışıklarla 100 bin, 200 bin, 500 bin yazılıyor. Bu büyüyen sayılarla birlikte düğmelere basan, kolları çeviren gençlerin yürekleri de büyüyor. Çok önemli bir iş başarmanın, çok önemli bir sonuca varmanın heyecanını duyuyorlar.

Ben de bir yirmibeşlik çıkarıp, boş kalan makinelerden birinin başına geçiyorum. Parayı bastırıyorum, kolu çekiyorum. Bilyelerden *biri* bana doğru *geliyor. Bu* arada bir genç de sokuluyor yanıma. Onun da ellerinde okul kitapları var

— Ne olacak şimdi, yani şu kadar yazarsa ne kazanacağım? diyorum

— Hiç. İstenilen rakkamı bulursanız beş top daha avans verir.

— Ee, sonra?

— (Gülüyor.) sonrası hiç, bir oyun daha oynarsınız.

İkinci topu atıyorum... 3 üncüyü dördüncüyü, beşinciyi de atıyorum. *Yanıp sönüyor ışıklı kuleler* ve rakkamlar.

En fazla 18 inde olan bu gençle konuşmaya devam ediyoruz:

— Siz öğrenci misiniz?

— Evet.

—Hangi okula gidiyorsunuz?

—Hususi bir liseye

— Bugün okul yok mu?

— Olmaz olur mu abi. Hem şurada gördüklerinin çoğu öğrenci. Ama n'aparsın fazla çekilmiyor işte.

Dediklerini benimsemiş görünü*yorum* «Haklısın çekilmez» diyorum. Sigara uzatıyor:

— Çoktan beri mi içiyorsun?

— Orta ikiden beri.

— Peki dersleri nasıl takip ediyorsun, sonra *devamsızlık çoğalmaz* mı?

— Çoğalsa da çoğalmasa da ne olacak sanki. Bizim kocakarı büyük bir umutla benim büyük bir adam olacağımı söyler durur ama bir şey olacağımız yok bizim.

— Peki ne olacak sonu?

— Ne olacağı var mı. (Saatine baktı) az sonra 11 matinesi var, oraya gideceğiz. Ondan sonra da kız mekteplerinin dağılma saati... Doğru oraya... Biraz da orda dalgamızı geçeriz olur biter işte.

Burası da **Yeni Melek** *sinemasının* yanındaki oyun salonudur. İçerde bir yığın genç ıslıkla, jikletle, renkli ışıklarla ve 25 kuruşa çalınan caz plâklarıyla vakit öldürmektedir.

Bu gürültülü, bu telâşlı caddenin daha başka sokaklarında, daha başka oyunların başında bekleşen gençler vardır. İşte o salonlardan birine daha giriyorum, içerde tavla pullarının şakırtısı, masaların [illegible]

→

TÜSTAV

yeryüzünde aşk

Gençlerde "cinsel,, kontrol davasının çözümü, toplumsal ve kültürel etkenlere bağlıdır...

İngilteredeki Leeds Üniversi tesinin Toplumsal Antropoloji profesör Dr. Fernando Henriques in «Love in Action. The Sociology of Sex» adlı kitabın başlıca bö lümleri aktarılmak suretiyle hazırlanan bu yazı serisini yayınla maya devam ediyoruz. Bu sayıda da evlilikten önceki cinsel iliş kileri hoş gören toplumlardaki töreler incelenmektedir.

Cinsel ilişkide eşit şans

Eş değiştirme kuralına rağmen, «mundibadalna» da bir cinsel başıboşluktan söz edilemez. Zira çiftlerin bir araya *gelmesi, grupların başı olan kız ya da* erkeklerce, ya da bir oğlanın belirli bir kız topluluğuyla yakınlık kurması yoluyla olur. Ortalama bir «ghotul» un ancak yirmi kadar üyesi vardır. «Ghotul» un en önemli özelliklerinden biri de, cinsel ilişkide her hangi bir ayırım yapılmamasıdır; yani güzel olsun, çirkin olsun, hattâ sakat olsun bütün kızlar ve oğlanlar aynı cinsel şansa sahiptir.

Muria'larda çocuklar «*ghotul*» a 6-7 yaşlarında devam etmeğe başlarlar. Fakat bu çağda «ghotul» un tam mânasiyle üyesi sayılmazlar; bu ancak daha sonra, «ghotul» daki adlarını aldıktan sonra olur. Her «ghotul» da bir «hiyerarşi» vardır; oğlanlarda en başta «divan», kızlarda da «belosa» yer alır, bunlar «ghotul» un yönetimiyle görevlidirler. Öbür üyelerin de temizlik, disiplin gibi belirli görevleri vardır. Henüz tam üye olmıyanlar «ghotul» un ayak işlerini görürler; daha büyüklerden, nasıl davranacaklarını, nasıl dansedeceklerini, «ghotul» oyunlarını öğrenirler.

«Ghotul» hayatı gece başlar gündüzleri «ghotul» boşoştur: Kızlar evlerinde, oğlanlar tarlalarda çalışırlar. Akşam yemeğinden sonra oğlanlar yorganlarını, bazıları ayrıca davullarını alıp «ghotul» a gelmeğe başlarlar, bir ateşin çevresinde halka olurlar. Bütün oğlanlar toplandıktan sonra komşu bir kulübede toplanan kızlar «ghotul» a gelirler. Bazıları oğlanlarla birlikte otururlar, bazıları kendi aralarında bir topluluk kurarlar. Oyunlar oynanır, hikâyeler anlatılır, şarkılar söylenir. Bu arada, «ghotul» un «mahkemesi» disipline aykırı davranışları inceler. Bundan sonra selâmlaşma faslı başlar. Bunun ardından oğlanlara tütün ve çubuk dağıtılır; tütün «ghotul» un ortak malıdır. Tütün ve çubuğu her kız ayrı ayrı dağıtır. Bundan sonra da günün en önemli töreni yer alır: Her kız bir oğlanın saçını tarar ve masaj yapar. Masaj, vücudün her yerine yapılır ve bunun için sadece eller kullanılmaz. Saç taramak ve masaj, yatmağa hazırlıktır. Bununla birlikte her hangi bir kızın bir oğlanın başını taraması ve ona masaj yapması mutlaka geceyi onunla geçireceğini göstermez.

Saç tarama ve masajdan sonra kız ve oğlanlar yatacakları yeri hazırlarlar. Güzel havalarda, eşler «ghotul» un çeşitli köşelerine, bitişik yapılarına dağılırlar; sıcak ya da yağmurlu havalarda ise «ghotul» un ortadaki büyük yapısını tercih ederler. Küçükler, uzun bir sıra halinde, iki oğlan bir kız, bir oğlan iki kız şeklinde yatarlar. Eşleri olmıyan oğlanlar —zira «ghotul» da kızlar oğlanlardan azdır— ikişer ikişer yatarlar. Geçici ya da sürekli eşler, yan yana koyun koyuna yatarlar. Bazan iki oğlan bir kızı aralarına alır. Büyük «ghotul» daki asıl sevgililer, cinsel münasebette bulunmak istiyenler ise küçük kulübelere dağılabilirler. Tanyeri ağarmadan «belosa» kızları uyandırır; oğlanlar biraz sonra yola çıkarlar. Zira gerek kızların gerekse oğlanların çalışmaları lâzımdır. Köy işbaşı ettikten sonra «ghotul» da kalmak hoş görülmez.

Disiplinli cinsel ilişki

Bir «ghotul» üyesinin işliyeceği en büyük suç, «ghotul» da olup bitenleri dışarıda anlatmaktır. Bu, «ghotul» daki dayanışmaya ihanet sayılır; cezası da «ghotul» dan atılmaktır.

«Ghotul» da cinsel bakımdan isteksizlik *gösteren kız ve oğlanlar cezalandırılırlar.* Fakat bir kızı isteği dışında zorlamak da suçtur. Kıskançlığın da cezalandırıldığını yukarıda belirtmiştik. Bir oğlan, bir kızla üç günden fazla yatarsa, ya da başka bir oğlanla yatması gereken kızla o oğlanın yokluğunda yatarsa cezalandırılır.

«Ghotul» dan ayrılmak, «ghotul» üyesinin «ghotul» dışında biriyle evlenmesiyle olur. Bir kız evlenir evlenmez «ghotul» dan ayrılır, bir daha da oraya dönmez. Evlenecek kız «ghotul» daki bütün oğlanlara son bir defa masaj yaparak ayrılır. Fakat bir oğlan evlenir evlenmez «ghotul» dan ayrılmaz, bir süre daha üyeliği devam eder. Evlendikten üç dört ay sonra «ghotul» üyelerine bir ziyafet çekerek «ghotul» dan ayrılır.

Cinsel sıkıntılardan kurtuluş

Muria'lar «ghotul» un varlığını birçok sebeplere bağlarlar. Bunlardan biri, ana babanın, çocukları önünde cinsel münasebette bulunmalarının günah sayılışıdır. Çocuklar bunun anlamını sezinliyecek yaşa gelir gelmez, geceleri «ghotul» a gönderilir. Köy yaşayışı göz önüne alınırsa bu tutum yerindedir. Bununla birlikte, çok küçük çocuklar da «ghotul» a gönderilmektedir. Bu da, ana babanın geceleri bunlarla uğraşmak istememelerinden ileri gelmektedir. Bunlar tabiatıyla «ghotul» un üyesi değildirler; fakat «ghotul» un öbür üyeleri bunlara bakarlar; bunlar da büyüklere bakarak «ghotul» yaşayışını öğrenirler. «Ghotul» yalnızca cinsel bir anlam taşımaz, aynı zamanda çocuğun toplum yaşayışına hazırlandığı bir yerdir.

«Ghotul» üyesi bir kız gebe kalırsa ne olur? Genel olarak Muria'lı bütün çocuklar nişanlıdırlar. Bu nişanlanma erginlikten önce ya da sonra olur. Nişanlanmadan birkaç yıl sonra evlenme yer alır. Bu nişanlanmanın «Ghotul» üyeliği ile bir ilişkisi yoktur. Nişan ve evlenme, çiftlerin kabile içindeki aile menfaatleriyle ilgilidir; «ghotul» daki bağların ise bu menfaatlerle hiçbir bağlantısı yoktur. «Ghotul» dışında nişanlanmış kimseler «ghotul» içinde eş seçmekte tamamiyle serbesttirler. Fakat gebelik, bir takım güçlükler doğurur. Bir kere, «ghotul» dışında gebe kalmak hem kabile yönünden hem de «ghotul» yönünden cezalandırılır. Fakat bunun çok kere, bir tazminatla, çiftlerin evlenmesiyle, ya da kızın asıl nişanlısıyla evlenmesiyle halledildiği görülür. «Ghotul» üyeleri arasındaki gebelikte ise, çiftlerin evlenmekte diretmeleri daha karışık meseleler ortaya çıkarır; çünkü yukarıda belirtilen menfaat bağlarının yeni baştan düzenlenmesini gerektirir. Bununla birlikte, her ne olursa olsun, Muria'lar evlilik öncesi gebeliğini, batılı birçok toplumlardan daha hoş görürlükle karşılarlar. Şaşırtıcı bir olay da, «ghotul» da gebeliğin öyle sanıldığı gibi çokça raslanan bir olay olmamasıdır. Aşağı yukarı «ghotul» daki kızların ancak % 4 ü gebe kalmaktadır. «Ghotul» daki cinsel serbestlik göz önüne alınırsa, bu çok düşük bir orandır. Bu da, gebeliği önleyici bazı tedbirlerle gerçekleştirilir. Herşeyden önce, kızlar, Lingo Pen ve Toprak Ana gibi Tanrılarca gebeliğe karşı korunduklarına inanırlar; bu da bir çeşit psikolojik güven sağlamaktadır. Sonra, gebeliği önleyici çeşitli otlar kullanılır, belirli zamanlarda cinsel faaliyetten kaçınılır.

Batı ahlâk kuralları bir yana bırakılırsa, Muria'ların, gençlik çağındaki cinsel meseleleri büyük çapta hallettikleri ortadadır. *«Ghotul», batı toplumlarında eksikliği duyulan büyük bir boşluğu kapamaktadır.* «Ghotul» daki cinsel serbestilik, batıda cinsel alanda raslanan birçok huzursuzlukların önünü almaktadır. Muria'larda bu çeşit huzursuzluklara raslanmaz.

Batıda, «ghotul» tipi bir kurumun meydana getirilmesi, yalnız cinsel değil, geleneksel yönden de o kadar büyük meseleler ortaya çıkaracaktır ki, böyle bir şey düşünülmek bile istenmez. Fakat öte yandan, gizli çocuk düşürme, gençliğin sağlığa aykırı cinsel yaşayışı, gayrimeşru çocuk sahibi ananın feci durumu da ele alınması gerekli konulardır. Bu gerçeklere rağmen, İskandinavya ülkeleri dışında, batı toplumlarında bu konuya hemen hiç yanaşılmaz.

Bütün toplumlar, gençlerde cinsel güdülerin nasıl denetleneceği, nasıl belirli bir yöne çevrileceği konusuyla karşı karşıya bulunmaktadır. Bunun için ileri sürülen çözüm yolları, belirli bir toplumdaki toplumsal ve kültürel etkenlere bağlıdır. Bu çözüm yollarına, belli belirsiz ahlâk yargılarıyla varmağa çalışmak, bunları anlamamıza yardım etmez. Bunlar, ancak toplum dediğimiz bütünün bir parçası olarak ele alındığı vakit anlaşılabilir.

---

genç yumruklar ve seçme küfürler.

Biri «Geleni atsana» diyor, bir başkası: «Senin ablan güzel mi diyor. İçlerinde en yapılısı cebinden Amerikan sigarası çıkarıyor «Uçlan bir Pol Mol da ciğerlerimiz bayram etsin» diyor arkadaşı.

— Ulan senin ciğerlerin ne zaman bayram etti ki zaten. Kırmızı renkli paketi çalımla cebine yerleştiriyor. Bu paketin verdiği güçle daha yukardan bakıyor arkadaşlarına ve kendini daha kuvvetli hissediyor.

En önemli meseleler

Bu gürültülü, bu büyük şehrin neresine giderseniz gidin, bu dengesiz, bu amaçsız, bu yönsüz gençliğe mutlak rastlıyacaksınız. Hemen hepsi de başı boş ve kaygısız yaşamanın özentisi içindedirler.

Gece klüplerinde, barlarda, oyun salonlarında, otobüs duraklarında, vapurlarda, kahvelerde, kantin ve koridorlarında rasladığım, konuştuğum gençlere genel olarak ayni şeyleri sordum:

— Gazetelerin en çok hangi sayfalarını okursunuz?

Yüzde 90'ı spor ve magazin dedi.

— Hangi kitapları okursunuz?

Yüzde 90'ı Pardayanlardan Mayk Hammer'den, Pitigrilli'den ve polis romanlarından söz açtı.

— Peki boş vakitlerinizi nasıl geçirirsiniz?

Gene yüzde doksanı, sinema, pavyon, kahvehane ve kızlı erkekli partiler dedi.

— Size göre şu günlerde memleketimizin en önemli meselesi nedir?

İçlerinde en aklı başında olanlar, «Cinsiyet» dediler ve ekledi-ler: «Bugün gençlik olarak büyük bir cinsî dengesizliğin içindeyiz. Önce bu problemin halledilmesi gerekir.»

Bu yazıyı hazırlarken yaptığım son temas bir gazete satıcısının önünde oldu. Geniş caddelerden birinin kaldırımı üzerinde kurulmuş olan bu satıcı tezgâhı önünde durdum.

Uzun boylu bir genç geldi ve, «Bir Yön ver» dedi. Gazete satıcısı Yön'ün son sayısını uzattı.

— Eski sayıları da var mı, dedi genç. Ve hepsini aldı. Tam gideceği sırada, kapağında bir dansözün çırılçıplak resmi olan bol renkli bir başka mecmuaya uzandı. Onun da parasını verdi ve uzaklaştı. İster istemez ilgilendim bu gençle ve arkasından koştum.

— Nasıl buluyorsunuz bu dergiyi?

— Hangisini, Yön'ü mü?

— Evet.

— Şey, daha okumadım... Şimdi yeni bir akım var biliyorsunuz, sosyalizm. Ee, modaya uymak lâzım. Onun için aldım ben de. Vaktim olursa şöyle bir göz atacağım.

— Peki ya öbürü? Kapağında çıplak kadın resmi olan magazini gösterdim. Güldü, sonra:

— Bunun da yeri ayrı kardeşim. Düşün evindesin, bekâr odana, ya da yatağına çekildiğin zaman, bundan daha iyi avutacak olur mu?...

«Olmaz elbet,olur mu hiç? dedim «olmaz elbet olur mu hiç?» dedi. Ayrıldık.

YAYINLAR

Yeni dalga yılı

İngiliz Film Enstitüsünün üç ayda bir yayımladığı «SIGHT AND SOUND» dergisi, 1961-62 kış sayısıyla 31. cildine başlıyor. Gavin Lambert'in dergiden ayrılmasından beri «SIGHT» AND SOUND» eski canlılığının çoğunu yitirmesine rağmen, yine de dünyanın belli başlı sinema dergilerinden olmak özelliğini koruyor. Derginin bu sayısındaki başyazı 1961 yılına ayrılmış. 1961 in, daha önceki gibi «Bergman yılı», «Yeni dalga yılı» gibi belirli bir şekilde nitelenemiyeceğini ileri süren yazar, yıl içinde gösterilen en dikkate değer filmlerin en yeni, en beklenmedik kaynaklardan geldiğine dikkati çekiyor. Yazarın beklenmedik kaynaklar dediği, altı yeni Fransız, İtalyan rejisörünün ilk altı uzun filmidir. Peter John Dyer, aynı sayıda, Fransa ve İtalya'daki bu yeni rejisörlerin yeni çalışmalarını daha geniş olarak «The New Frontiers» başlığı altında inceliyor. Pauline Kael'in «Fantasies of the Art-House Audience» adlı yazısı, Amerika'daki özel sinema seyircilerinin Amerika-dışı filmlere karşı tepkisini ele alıyor. Penelope Hoyston'un «L'année dermière à Marienbad». Geoffrey Nowell-Smith'in «La notte» filmleri üzerindeki eleştirmesi, günümüz sinemasının en çok tartışılan iki eseri üzerine «SIGHT AND SOUND»ın tutumunu göstermek bakımından dikkate değer, John Russell Taylor, «The Nine Lives of Dr. Mabuse» de, Lang'ın 1922 de ilk «Mabuse»den 1961 deki son «Mabuse»ye kadarki gelişmesini «kuşbakışı» olarak inceliyor. Aynı sayıda, ayrıca, Truffaut'nun daha önce «France-Observateur» deki çıkan bir konuşması, «The Economist» dergisi araştırıcılarının Avrupa Ortak pazarı'nda İngiliz sinemasının geleceği konusundaki yazıları da yer alıyor.

«İtalyan Sinema Enstitüsü»nün yayımladığı ve «SIGHT AND SOUND»tan daha «akademik» olan aylık «BIANCO E NERO» uzun bir süredir zamanında çıkamamaktadır. Nitekim bu ay basılan sayısı Ekim 1961 tarihini taşıyor. Çok zaman da iki sayı birleştirilerek yayımlanıyor. Üstelik sayılar arasında zenginlik bakımından da oldukça ayrılıklar bulunuyor. Ekim 1961 sayısı, «BIANCO E NERO»nun zayıf sayılarından biri. SIGHT AND SOUND»tan çok daha büyük ölçüde ve daha önce ilgi çekiciliğini yitiren «CAHIERS DU CINEMA»nın Ocak 1962 sayısında, bu derginin okunabilecek tek bölümü olan «sinemacılarla konuşmalar»da Nicholas Ray ile yapılan yeni bir konuşma yer alıyor. Tabii Dreyer'in yazıları ile Ophuls'un «anılar»ını derginin genel tutumu içinde saymıyoruz.

Buna karşılık aynı derginin «eleştirme» özel sayısı, olarak yayımlanan Aralık 1961 sayısı, daha önceki yıllarda yayımlanan «Amerikan sinması», «Oyuncu»... gibi özel sayılarıla boy ölçüşebilecek zenginlikte. Morvan Lebesque, Pierre Marcabru, Jacques Rivette, Eric Rohmer, Georges Sadoul'ün katıldıkları bir «açık oturum»dan başka, hemen hemen bütün Fransız sinema eleştirmecilerinin katıldıkları bir soruşturmaya verilen cevaplar yer alıyor.

«Fransız Sinema Dernekleri Federasyonu»nun yayımladığı «Cinéma 62»nin Ocak 1962 sayısı, bir süreden beri olduğu gibi «aktüalite»nin ağır bastığı yazılarla dikkati çekmektedir.

Nijat Özön

ELEŞTİRMECİNİN PAYI

Sinema yazarlığı ile onun bir bölümü olan sinema eleştirmeciliği bizim için oldukça yenidir. «Sinemacılar» çağı nasıl 1950 den sonraki dönemde yer alıyorsa, sinema yazarlığı da yine aynı dönemde gelişmeğe başlamıştır. 1950 lerde sanat dergilerinde, sonra gündeliklerin «sanat eki»nde başlıyan sinema yazarlığı, yavaş yavaş gündeliklerdeki sinema eleştirmeciliğine doğru bu dönemde genişlemiştir. 1956 yılı bu bakımdan bir dönüm noktasıydı: Beş gündelik gazetede, bir haftalık siyasi dergide, bir haftalık, bir onbeş günlük, bir aylık sanat — edebiyat dergisinde sinema yazarları sürekli olarak çalışmağa başlamışlardı. Bu arada ilk olarak ciddi bir sinema dergisi yayımlandı. Sinemaların bu yeni «yaratık karşısındaki tutumu da o yıldan başlıyarak belirlendi: Büyük bir çoğunluk, sinema eleştirmecisini kazançlarına ket vuran, üstüne vazife olmıyan işlere burnunu sokan, zararlı, asalak bir kimse olarak görüyordu. Bir avuç sinemacı ise, ilk olarak bu eleştirmeciler sayesinde kendi meslekleri üzerinde bilinçli düşünmeğe, mesleklerini ciddiye almağa, o zamana kadar akıllarından geçirmedikleri bazı konulara eğilmeğe başladıkları için aksine onları yararlı, varlıkları gerekli[illegible]r olarak görüyordu. 1957 de «Kamelyalı Kadın», 1958 de «I[illegible] Göl» tartışmaları, bir yandan bu iki bölük sinemacının [illegible]'en daha kesin olarak ayırdedilmesini sağladığı gibi, bir yandan da ileri görüşlü, aydın sinemacılar ile eleştirmeciler arasındaki yakınlığı, nihayet eleştirmecilerin kendi aralarındaki birliği sağlamıya yardım etti. Eleştirmeciler, yerli sinemanın meseleleriyle daha yakından ilgilenmeğe, atılan olumlu adımları izlemeğe, desteklemeğe başlarken, bu sinemacılar da çalışmalarında daha bilinçli davranmak yolunu tuttular.

Bu ilk alış — verişte, eleştirmeciler daha üstün durumda bulunuyorlar, bilgi bakımından bu sinemacıların çoğunu aşıyorlardı. Fakat bu durum çok uzun sürmedi. Eleştirmecilerin çoğu bir süre sonunda yerli sinema üzerine söyliyeceklerini tüketmişlerdi. Sayıları zaten az olan belli başlı sinemacıların özellikleri, filmlerinin nitelikleri aşağı yukarı belli olmuştu. Bunlar üzerinde söylenebilecekler söylendikten sonra bir «tekrarlama» faslı başladı. Bir takım kalıplaşmış yargılar, düşünceler, kalıp — sözler, belirli nitelemeler ısıtılıp ısıtılıp sürülmeğe başlandı. Bir bölük eleştirmeci de bundan doğan açığı kapmak için birtakım yabancı etkilerden medet umdular. Kendi ülkelerinde bile azlıkta olan birtakım yabancı eleştirmecilerin acayip tutumlarını yerli sinemaya uygulamağa kalkıştılar. Böylelikle, bazı sinemacılarda, bazı filmlerde olmıyan değerleri keşfetmek yarışması, tek tük başarıları aşırı övgülerle belirtmek çabası, filmi yapanı bile şaşırtacak çeşitten yorumlarda bulunmak âdeti ortaya çıktı .Bu durum övülen sinemacının da başını döndürecek bir nitelik kazandı. Bunun sonunda ortaya açık, seçik bir tutum yerine bir değerler karga-şası çıktı. Oysa yapılması gereken bu değildi. Gelenek, görenek, gelişme bakımından apayrı temellere dayanan yerli ve yabancı sinemayı biribirinden ayırdetmek, yerli ve yabancı sinemalar için ister istemez ayrı ölçüler kullanmak, sinemacılarımızın ne yaptığını, yaptığının hangisinin yerinde hangisinin başarısız olduğunu bizim ölçülerimize göre değerlendirmek, buna göre elde edilen ilerlemeyi, atılan geri adımları belirtmek gerekirdi. Fakat eleştirmeciler, aynı sütunda yerli ve yabancı filmleri eleştirmenin verdiği alışkanlık, yerli sinemanın geçmişinden haberli olmamak, yabancı sinemalardaki özelliklerin yerli sinemaya olduğu gibi uygulanamıyacağını bilmemek gibi çeşitli sebeblerden doğan yanılmayla buna yanaşmadılar. Bundan dolayı da başlangıçtaki eleştirmeci — sinemacı ilişkisi yavaş yavaş değişmiye başladı. Başlangıçta eleştirmeciler yönünden ağır basan bilgi payı da, yavaş yavaş sinemacıdan yana kaydı: Sinemacılar, ilk elde eleştirmecilerden öğrenebileceklerini öğrenmişlerdi. Onlardan fazla olarak sürekli bir çalışmanın verdiği alışkanlık ve sezişle bu bilgiyi birleştirince, şartları daha gerçekçi gözle görmenin sağladığı üstünlük de katılınca, eleştirmecilerin çoğundan daha ileri duruma geçtiler. Sinemacı — eleştirmeci alış — verişinin, ilişkisinin zamanla «normal» ölçülerden çıkması, yargıları etkileyecek bir «samimiyet»e, hâttâ «lâübâlilik»e dökülmesi de durumu bütün çığrından çıkardı. Artık, gittikçe kalıplaşan, bozulan eleştirme çalışmasının değerini tamamiyle yitirmesi için her hangi bir olay yetebilirdi. Nitekim, 1959 da İstanbul Gazeteciler Cemiyetinin düzenlediği film festivali bunu sağladı. Festival sırasında yanlış ve haksız davranışlar, ters tutumlar, küçük hesaplar eleştirmecinin durumunu sarstı. O vakte kadar eleştirmeci yararlılığının çoğunu yitirse bile hiç olmazsa dürüstlüğünden şüphe edilmiyen bir kimseydi; festival bu kanıyı da sarstı. Bunun ardından ortaya çıkan bazı maddi sebepler (bazı eleştirmecilerin doğrudan doğruya sinemaya geçmeleri, bazılarının eleştirmecilikten çekilmeleri) festivalden bu yana sinema eleştirmeciliğinde gittikçe artan bir bunalıma yol açtı. İlk eleştirmeciler kuşağından sonra göze çarpar yeni eleştirmecilerin ortaya çıkmaması da bu bunalımı arttırdı. Bundan dolayıdır ki sinemamızın bir ölü noktaya varışında eleştirmecinin payı büyüktür. Yine bundan dolayı, 1962 yılına girerken ölü noktaya varan yalnız sinemacılığımız değildi, eleştirmeciliğimiz de ölü noktadaydı; üstelik bunun başlangıcı daha gerilere uzanıyordu.

HAFTANIN SANAT HAREKETLERİ

TİYATRO

ANKARA

Büyük Tiyatro

HAMLET — Shakespeare'in ünlü bir oyunu olmaktan başka özelliği yok. Cüneyt Gökçer, hem sahneye koymuş, hem oynuyor. Bir «Hamlet» daha görmek için gidilir (Çarşamba, Pazar 20.30'da)

GERGEDAN — Cüneyt Gökçer'in ustalıkla yorumladığı bir Ionesco. Ahmet Evintan ile Kerim Afşar görülmeğe değer. Ionesco, vak tiyle savundukları görüşün tersi de olsa, azınlığa düşünce insanların çoğunluktan yana olup kılık değiştirdiklerini söylüyor. (Cuma 20.30, Pazar 15.00'te.)

ÜÇ BALE — «Les Batineurs», «Les Sylphides», «Rake's Progress», Türk Devlet Bale'sinin ye ni başarısı oluyor. Üçü de ayrı özellikte baleler. İlk ikisinin belirli öyküsü yok, sonuncusu zengin, şımarık, uçarı bir adamın düşüşünü gösteriyor. Görülmesi gerekli... (Pazartesi 20.30'da.)

İNCİ AVCILARI — Bizert'nin bir operası. Suna Korad'dan gerisi can sıkabilir. (Perşembe 20.30'da.)

MANON LESCAUT — Puccininin bir operası. Güzel müzik, özelliği olmıyan bir oynayış. (Cumartesi 20.30'da).

Küçük Tiyatro

CENGİZ HANIN BİSİKLETİ — Refik Erduran'dan yine bir komedi. Ama içine biraz ele avuca gelir bir demeç sıkıştırmış. Gülmek için gidilebilir. (Pazartesi dışında her gün saat 20.30 - Pazar 15.00'te.)

YOKLAR DAĞINDAKİ NAR — Mümtaz Zeki Taşkın'ın çocuk piyesi. Çocuklar, gitsin, görsün, eğlensin. (Cumartesi 15.00, Pazar 10.00'da.)

Üçüncü Tiyatro

BİR DON KİŞOT — Ziya Demirel'in sahneye koyduğu Pembe - Kara karışık bir oyun. Değişen toplumumuzda yer alan bir çok aksaklıklara parmak basmış. Görülmesi gerekli.

(Çarşamba, Cuma, günleri dışında her gün 20.30'da)

ORFEUS CEHENNEMDE — Offenbach'ın mitologya ile alay eden renkli bir opereti. Bale bölümü de ilgi çekici. Ama Azmi Örses'in sahne anlayışı, yine sahnenin üstüne çıkamamış besbelli. (Çarşamba 20.30, Pazar 15.00'de.)

Yeni Sahne

AĞAÇLAR AYAKTA ÖLÜR — Alejandro Casona'nın duygulu bir oyunu, Ahmet Evintan'ın kişiliksiz sahne düzeni. Yine görülmeye değer bir oyun... Tabii yer bulunursa. (Cuma dışında her gün saat 20.30'da).

Oda Tiyatrosu

İNSANSIZLAR — Yıldırım Keskin'in dört tabloluk oyunu. Asuman Korad sahneye koydu. Keskin, insanın kendini bulamaması üzerine durmuş. Muammer Esi ile Tijen Par oynuyor. (Pazartesi dışında her gün 18.00'de)

İSTANBUL

Küçük Sahne

ŞAİRİN MEKTUPLARI— Büyük bir ozanın bir zamanlar taparcasına sevdiği yaşlanmış bir kadının dramı. Usta oyunculuk.

OYUNCAKÇI DÜKKÂNI— De' val'in sıradan komedisinde Gülriz Sururi ile Altan Erbulak başarıya erişiyor.

Kenter Tiyatrosu

APTAL KIZ— Marcel Achard'ın polis komedisinde başarılı bir toplumsal yergi de var. Oyunda toplu başarı.

Gong Tiyatrosu

TEPEDEN İNME— Atlas Okyanusu ortasında bir araya gelen iki erkekle iki kadının gülünçlü serüvenleri. Peksan Koşar'ın özellikle Seden Kızıltunç'un İstanbul özel tiyatrolarında rastlanmayan ustalıktaki oyunculuğu...

Oraloğlu Tiyatrosu

KÖTÜ TOHUM— Maxwell Anderson'un irsiyat teorişini iyiden iyiye bozarak yarattığı insanlık dışı bir oyunda, küçük Alev Oraloğlu'nun başarısı.

UYUYAN PRENS— Terence Rattigan'ın bir komedyası. Filme de çekilmiş, Lawrence Olivier ile Marilyn Monroe oynamıştı. Büyük bir özelliği yok, sadece eğlendirici. Yine Oraloğlu'nun sahne düzenleri.

SENATÜR— Usta halk komedyeni Karaca, yaşadığımız günleri taşlıyor. (Azak Tiyatrosunda)

Şehir tiyatroları

İKTİDAR— Maxwell Anderson Amerika'nın siyasi oyunlarını anlatıyor. Bu yönden ilgi çekici, o kadar. (Tepebaşı Tiyatrosu'nda.)

MOR DEFTER— Çetin Altan'ın oyunu. Kendini koyuvermiş bir ozanın -ya da alaturka bir düşünürün gözünden Türk toplumunun bunaltı veren çelişmeleri. İyi bir oynayış, Şirin Devrim'in sahne düzenleri. (Fatih Tiyatrosu'nda.)

PUSUDA— Cahit Atay'ın yazdığı bir köy gerçeği üzerine kurduğu iyi bir tek perdelik. Hâmit Akınlı'nın başarılı sahneye koyuşu, iyi oyun. (Kadıköy Tiyatrosunda)

SAHİLDEKİ KANEPE— Yine Cahit Atay'ın (Pusuda)ya göre bir hayli zayıf bir fantazi oyunu. (Kadıköy Tiyatrosu'nda.)

İYİ SAATTE OLSUNLAR— Eduardo de Filippo'nun ustalıkla düzenlenmiş bir komedyası. Görülmeğe değer. (Yeni Tiyatro'da.)

İÇİMİZDEKİ ASLAN— J. Thurber'in bir komedyası. Üniversite çevresinde profesörlerle idareciler arasında geçen kavgalar üzerine oturtulmuş. Oyunu sevmek için belki Amerikalı olmak gerek. Nüvit Özdoğru sahneye koymuş. (Yeni Tiyatro'da.)

YEŞİL KURBAĞA— Goetz'in bir komedyası. Daha ötesi yok. (Üsküdar Tiyatrosu'nda.)

ÇOCUK OYUNLARI— Yeni Tiyatro'da (Kuğular), Üsküdar Tiyatrosu'nda (Milyonluk Yeğen.)

SİNEMA

ANKARA

FEZA YOLCULARI (Visit to a Small Planet)— Başka bir gezegende yaşıyan Jerry Lewis, dünyadaki yaşayışa imrenip uçan daireleriyle yeryüzüne iniyor ve sululuklarına burada devam ediyor. Değersiz bir «sciencefiction» komedisi. - Rejisör: Norman Taurog. Oyun: Jerry Lewis, Joan Blackman, Earl Hollinan (Ankara, 12-18 Şubat.)

SONSUZ AŞK (Indiscreet) — NATO'da görevli bir Amerikalı ile bir İngiliz kadın oyuncunun komedi çerçevesinde anlatılan aşk serüveni. Gerek Stanley Donen, gerekse yeniden bir araya gelen Bergman - Grant çifti ancak ortalama bir eser meydana çıkarabiliyorlar. Yine de haftanın en iyi filmi. — Rejisör: Stanley Donen. Oyun: İngrid Bergman, Cary Grant, Cecil Parker, Phyllis Calvert (Ulus, 12-18 Şubat).

UNUTULMAYAN HATIRALAR (Le chemin des écellers) — İşgal altındaki Pariste karaborsacılık yapan gençlerin öyküsü. Marcel Aymen'nin romanı üzerine kurulan, Jean Aurenche ve Pierre Bost gibi iki usta senaryocunun, Christian Matras gibi iyi bir kameracının ve Arnoul, Bourvil, Ventura gibi oyuncuların desteğine rağmen, Boisrond'un filmi, aynı yazardan Autant - Laranın çevirdiği «La traversée de Paris»nin başarısına erişemiyor. — Rejisör: Michel Boisrond. Oyun: Françoise Arnoul, Lino Ventura, Bourvil, Jean - Claude Brialy, Alain Delon (Büyük, 12-18 Şubat).

YALNIZ ADAM (A Man Alone) — Bir zamanların oldukça usta oyuncusu Ray Milland, kamera-nın hem önünde hem ardında çalışarak ortaya ancak sıradan bir kovboy filmi çıkarabilmiş. — Rejisör: Ray Milland, Oyun: Ray Milland, Mary Murphy, Ward Bond, Raymond Burr (Renkli, 12-18 Şubat).

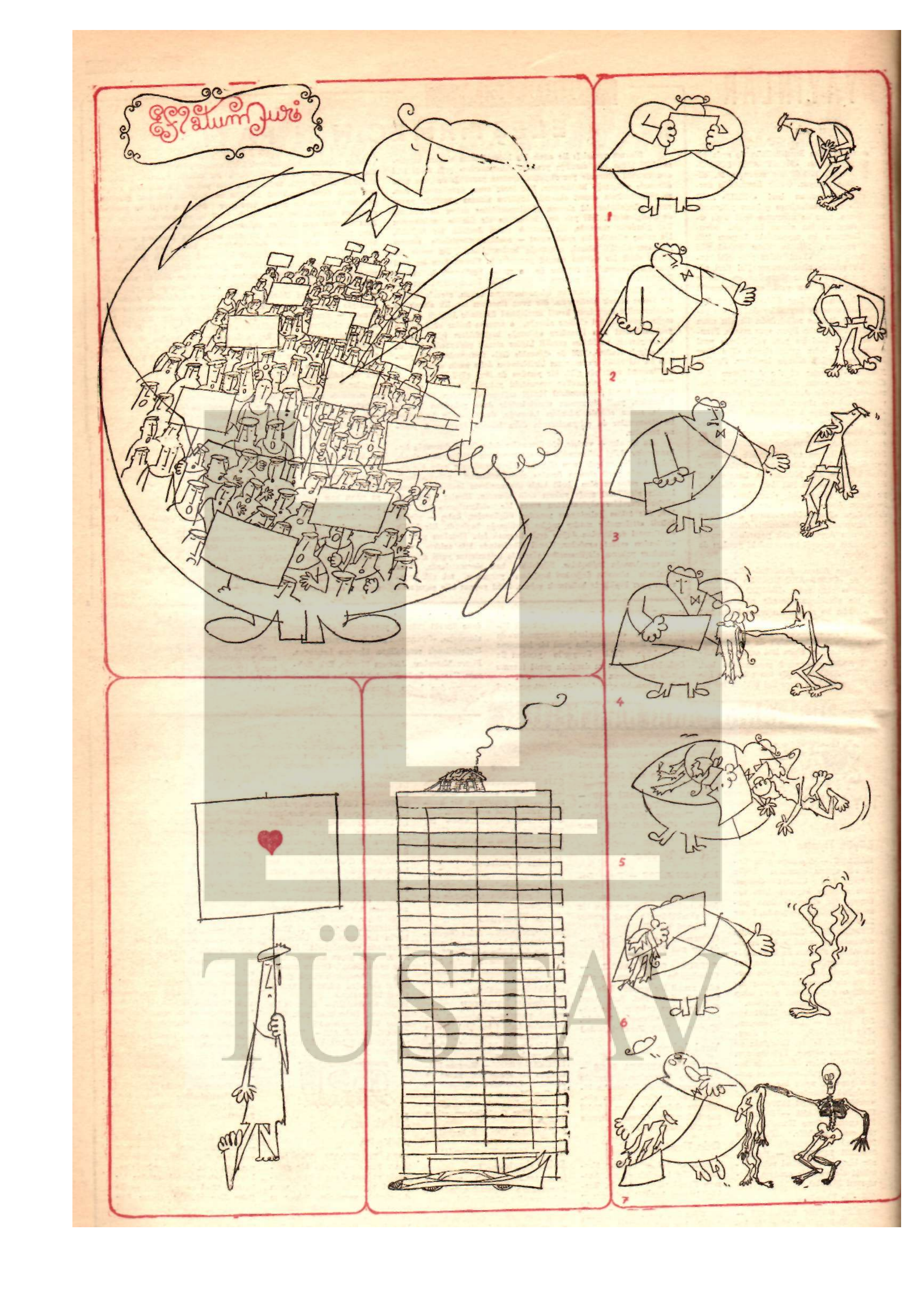

TÜSTAV